

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Rain Meristo

VÕLAUSALDAJATE KAITSE ETTEVÕTTE ÜLEMINEKUL

Magistritöö

Õigusteadus/Eesti eraõigus

Juhendaja: Andres Õige, MA

Kaasjuhendaja: Aleksandr Popov, MA

Tallinn 2019

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 19270 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Rain Meristo

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 123066HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: rmeristo@hotmail.com

Juhendaja: Andres Õige, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja Aleksandr Popov, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. ETTEVÕTTE ÜLEMINEKU OLEMUS.....	9
1.1 Ettevõtte mõiste õiguslik määratlus	9
1.2 Ettevõtte ülemineku olemus.....	16
1.3 Ettevõtte ülemineku kriteeriumid	24
1.4 Ettevõtte ülemineku kriteeriumide eesmärk	27
2 VÕLAUSALDAJATE KAITSE ETTEVÕTTE ÜLEMINEKUL NING ETTEVÕTTE VARJATUD ÜLEMINEKUL	32
2.1 Ettevõtte ülemineku regulatsioonist tulenevad võlausaldajate kaitsemeetmed	32
2.2 Ettevõtte varjatud ülemineku olemus.....	45
2.3 Ettevõtte varjatud ülemineku tuvastamine.....	50
KOKKUVÕTE	62
SUMMARY	67
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	67
Teadusraamatud	71
Teadusartiklid	71
Eesti õigusaktid.....	73
EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid.....	73
Teiste riikide õigusaktid.....	74
Eesti kohtulahendid.....	74
Muud kohtulahendid	75
Muud allikad	76

LÜHIKOKKUVÕTE

Kuna ettevõtte ülemineku, eriti ettevõtte varjatud ülemineku tõendamine võib osutuda problemaatiliseks ja aeganõudvaks, siis oli magistritöö eesmärgiks analüüsida ettevõtte ülemineku tõendamise- ja tuvastamise võimalusi ning vastavat kohtupraktikat võlausaldajate huvide kaitsest lähtuvalt. Töö käigus püstitatud järgmine hüpotees: nii ettevõtte tavapärasel tehingulisel üleminekul kui ka ettevõtte varjatud üleminekul kasutatakse ülemineku tuvastamiseks kohtupraktikas väljakujunenud universaalseid kriteeriume, mis muudab ettevõtte ülemineku tõendamise võlausaldaja jaoks reaalsuses raskeks ning ajamahukaks ning ei taga õigustatud isikute kaitsepõhimõtet ettevõtte üleminekul.

Magistritöös kasutatakse analüüsivat, võrdlevat ning grammatilist uurimismeetodit. Kõigepealt püstitati töö sissejuhatuses hüpotees ning seejärel analüüsiti üldtunnustatud teoreetilisi aluseid ning ettevõtte ülemineku ja ettevõtte varjatud ülemineku kohtupraktikat, samuti Austria, Saksamaa ning Soome vastavaid käsitlusi, et leida kinnitust töös püstitatud hüpoteesile.

Töö autor jõudis järeldusele, et nii ettevõtte tehingulise ülemineku, kui ka ettevõtte varjatud ülemineku puhul on tegemist sama ettevõtte üleminekuga. Teise aspektina jõuti töös järeldusele, et ettevõtte ülemineku hindamise hõlbustamiseks on Riigikohus, lähtudes Euroopa kohtu praktikast, sedastanud ettevõtte ülemineku universaalsed kriteeriumid, mille eesmärgiks on tuvastada, kas majandusüksuse identiteet üleminekul on säilinud. Kolmandaks tuuakse välja ettevõtte ülemineku regulatsiooni põhieesmärgist on tuletatud võlausaldajate kaitse põhimõtted: ettevõtte koosseis on määratletud seaduses, ettevõtte üleminekul ei ole kohustuste üleminekuks vajalik võlausaldaja nõusolek, ettevõttesse kuuluvad kohustused lähevad ettevõttega kaasa automaatselt, ettevõtte üleandja ja omandaja solidaarvastutus ettevõtte üleminekul ettevõttesse kuulunud kohustuste täitmise ees.

Lähtudes eeltoodust ei ole leidnud kinnitust ka töös püstitatud hüpotees. Pigem vastupidi, nimetatud kriteeriumid on mõeldud õigustatud isikute abistamiseks ettevõtte ülemineku vaidlustes, mis väljendub näiliku loendi andmises, millele vaidlustes tugineda.

Võtmesõnad: Ettevõtte, ettevõtte üleminek, ettevõtte ülemineku kriteeriumid, ettevõtte varjatud üleminek, võlausaldajate kaitse.

SISSEJUHATUS

Järjest enam globaliseeruvast maailmas, kus erinevate isikute omavaheline suhtlemine tugineb majanduslikule kasule või tarbimisvajadusele, omab võlaõigus olulist rolli – see peab tagama sobiva aluse ja raamid, et oleks tagatud majanduslikult aktiivne suhtlemine. Siinkohal on väga tähtis ka ettevõtte ülemineku kontseptsioon, mille üheks põhiliseks eesmärgiks lisaks võlausaldajate kaitsele on käibe kiiruse tagamine, mis saavutatakse läbi ettevõtte käsitletavate õiguste ja kohustuste kogumi lihtsama üleandmisena, võrreldes situatsiooniga, kus kõik õigused ja kohustused ning lepingud tuleks üle anda eraldi sätete alusel¹. Asjaõiguste mõistes tähendab see regulatsiooni ka heauskset omandamist õigustamata isikutelt.² Euroopa Liidu (edaspidi EL) tasandil on ettevõtte ülemineku regulatsioonil lisaks käibe kiirusele ja selle lihtsuse tagamisele ka laiem majandus- ja sotsiaalpoliitiline funktsioon. Juba tegutseva ettevõtte edukas üleminek omab olulist tähtsust EL-i majanduse konkurentsivõimele, sest läbi ettevõtte eduka ülemineku tagatakse juba loodud töökohtade säilimine ning mõningatel juhtudel (eriti väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete ning ka pereettevõtete) on ettevõtte üleminek sisuliselt ainuke võimalus, kuidas juba tegutsev ettevõtte jätkab tegutsemist.³ Samuti säilitavad olemasolevad äriühingud keskmiselt rohkem töökohti kui samal ajal alustavad ettevõtted neid keskmiselt loovad. Ka edasise õnnestumise osas saadab edu pigem ülevõetud ettevõtteid. Kui ettevõtja ebaõnnestub ettevõtte üleminekufaasis esinevate probleemide tõttu, hävineb selline majanduskapital nagu teadmised, olemasolevad kontaktid jms. Läbi selle kaotatakse ka töökohti ja väheneb majanduskasv. Eriti suurt mõju avaldab see piirkondadele, mis juba kannatavad majanduslanguse käes ning seega on oluline, et suudetaks üle võtta konkurentsivõimelisi ettevõtteid ning selleks oleks loodud ka vastavad tingimused.⁴

Ettevõtte ülemineku õigusliku regulatsiooni eesmärgiks on eelkõige lahenduste lihtsus ning õiguslikud stimulaatorid, mis ELi majanduspoliitiliste prioriteetide abivahendina aitaksid äritegevuse üleandmist atraktiivsemaks muuta. Siinkohal tuleb arvestada asjaoluga, et Euroopa elanikkond on vananemas ning tulenevalt sellest kasvab ka pidevalt ettevõtete ülemineku

¹ *Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne*. 2. tr.(2016)/Koost. prof.emer. Varul, P., et al., Tallinn: Kirjastus Juura.

² Tiivel, R. (2007). *Asjaõigus*. 2 tr.. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 4.

³ Tamme, M. (2005) Ettevõtte tehinguline üleminek. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond, Tartu, lk 11.

⁴ KOM (2006) 117 lõplik. Euroopa Ühenduste Komisjon. KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE, EUROOPA PARLAMENDILE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE. Ühenduse Lissaboni majanduskasvu ja töökohtade kava rakendamine. Ettevõtete üleminek – järjepidevus läbi uue alguse. Brüssel, lk 3-4.

potentsiaal. Hinnanguliselt pea kolmandik ELi ettevõtjaid, peamiselt pereettevõtteid, lõpetab lähima kümne või viieteist aasta jooksul oma tegevuse. Üle Euroopa on umbes 70 % - 80 % ettevõtetest väikese ja keskmise suurusega ettevõtted (enamik nendest pereettevõtted) ning neis töötab 40 % - 50 % tööjõust. Siinkohal vajab mainimist, et ka mõned Euroopa suurimad ettevõtted on pereettevõtted, kuid väikese ja keskmise suurusega ettevõtete hulgas domineerivad just pereettevõtted.⁵ Ühtekokku mõjutab ettevõtete üleminek igal aastal üle 600 000 väike- ja keskmise suurusega ettevõtet ning umbes 25 miljonit töökohta.⁶

Tulenevalt turumajandusliku majandusmudeli ning sotsiaaliigi põhimõtte tunnustamisest, on loomulik, et ka Eestis on elujõuliste ettevõtete (eelkõige väike- ja keskmise suurusega ettevõtete) tegevuse jätkumisel ning läbi selle ka töökohtade säilimisel oluline majandus- ja sotsiaalpoliitiline funktsioon.⁷ Ettevõtte ülemineku regulatsiooni üheks oluliseks eesmärgiks võib seega pidada lahenduste lihtsust ning kiirust, mis peaks väljenduma eelkõige võimalikult paindlike normide loomises, tagamaks ettevõtte ülemineku atraktiivsuse.

Kuigi ettevõtte üleminek on majandustegevuses tavapärane nähtus ning selle võõrandamine toimub üldjuhul tavapärase majandustegevuse raames, tuleb tihtipeale ette ka olukordi, kus seda üritatakse võlausaldajate eest varjata võlgadest vabanemise eesmärgil (nn varjatud üleminek). Kuna ettevõtte varjatud üleminekut iseloomustab põhjalik läbimõeldus ning erinevate ettevõtte üleminekut tuvastamist raskendavate meetmete rakendamine ning tulenevalt võistlevast tsiviilmenetlusest lasub tõendamise koormis üldjuhul poolel, kes kohtus ettevõtte ülemineku faktile tugineb, siis võib selle tuvastamine võlausaldaja jaoks osutuda keeruliseks. Võlausaldajate huve kaitstakse sellistes olukordades ettevõtte üleandja ja omandaja solidaarvastutuse kehtestamisega võlaõigusseaduse⁸ (edaspidi VÕS) § 183 lg 1 kohaselt.

Õigusliku reguleerimise objekti järgi saab ettevõtte ülemineku regulatsiooni liigitada majanduskeskkonna keskseks ning võlausaldajakeskseks. Kui üldise majanduskeskkonna keskse süsteemi põhiline eesmärk on kaitsta eelkõige majanduskäibe kiirust ja efektiivsust, siis võlausaldajakeskse süsteemi eesmärgiks on kaitsta just võlausaldajat ning tagada ka võlausaldajate võrdne kohtlemine. Kuna aga ettevõtte ülemineku regulatsioon on tuletatud majanduspoliitilistest

⁵ Mandi, I. (2008). Overview of Family Business Relevant Issues Contract No. 30-CE-0164021/00-51 Final Report. Vienna: Austrian Institute for SME Research.

⁶ KOM(2006) 117 lõplik, *supra nota* 4, lk 3.

⁷ Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 12.

⁸ Võlaõigusseadus. RT I, 31.12.2017, 8.

eesmärkidest (tehingulise ettevõtte ülemineku lihtsus ja kiirus), siis vastandub sellele teise olulise põhimõttena võlausaldajate kaitse põhimõte, mida võib ajalooliselt pidada ka ettevõtte ülemineku regulatsiooni kehtestamise algideeks.⁹ Tõenäoliselt ei ole võimalik mõlemat kirjeldatud eesmärki samaaegselt saavutada, sest paratamatult on need süsteemid omavahel vastuolus.¹⁰

Magistritöö teema valik tuleneb asjaolust, et ettevõtte ülemineku, eriti ettevõtte varjatud ülemineku tõendamine võib osutada problemaatiliseks ja aeganõudvaks ning igasugune tulemus, mis tähendaks võlausaldajatele nõuete rahuldamist, on suhteliselt väike või pea võimatu. Tulenevalt sellest on töö eesmärgiks analüüsida ettevõtte ülemineku tõendamise- ja tuvastamise võimalusi ning vastavat kohtupraktikat võlausaldajate huvide kaitsest lähtuvalt. Oluline on siinkohal, et oleks tagatud võimalikult paindlik õiguslik raamistik ettevõtte üleminekul, kuid samas oleks tagatud ka võlausaldajate huvide efektiivne kaitse.

Ettevõtte ülemineku teemat on ka varem Eestis analüüsitud, kuid pigem töö- ja maksuõiguslikust aspektist lähtuvalt ning analüüsitud on ka ettevõtte tehingulist üleminekut¹¹. Võlausaldajate kaitse aspektist ning just võlausaldajate kaitsest ettevõtte varjatud üleminekul on pigem vähe analüüsitud. Seetõttu keskendutakse käesolevas töös ettevõtte üleminekul just võlausaldajate kaitse aspektist lähtuvalt ning analüüsitakse võlausaldajate kaitset ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel. Teema aktuaalsus tuleneb asjaolust, et pahatahtlike võlgnike temaatika on viimasel ajal järjest rohkem tähelepanu pälvinud. Erialakirjanduses märgitakse, et Eesti maksejõuetusõiguse valdkonnas on üks suurimaid probleeme ettevõtete ühest kehast teise „kantimine“. Nimetatud probleemikale on juhtinud tähelepanu ka Eesti Võlausaldajate Liit, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ning ka erinevad juristid läbi erinevate meediaväljaannete.

Magistritöö eesmärkide, võlausaldajate kaitse ettevõtte varjatud üleminekul, saavutamiseks on püstitatud järgmine hüpotees: nii ettevõtte tavapärasel tehingulisel üleminekul kui ka ettevõtte varjatud üleminekul kasutatakse ülemineku tuvastamiseks kohtupraktikas väljakujunenud universaalseid kriteeriume, mis muudab ettevõtte ülemineku tõendamise võlausaldaja jaoks

⁹ Käerdi, M., *et al.* (2006). Ettevõtja õigus: Tegevuskava ettevõtlusealase õiguskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks. *Juridica*. Nr 4. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 229.

¹⁰Manavald, P. (2005). Likvideeriva pankrotimenetluse alternatiivid maksejõuetuse tingimustes. *Juridica*. Nr 2. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 125.

¹¹Tamme, M. (2003). Ettevõtte tehingulise ülemineku mõningaid aspekte. *Juridica*. Nr 6. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 400-407.

reaalsuses raskeks ning ajamahukaks ning ei taga õigustatud isikute kaitsepõhimõtet ettevõtte üleminekul.

Magistritöös kasutatakse analüüsivat, võrdlevat ning grammatilist uurimismeetodit. Töö allikmaterjalidena on kasutatud valdavalt kohtulahendeid nii Euroopa Kohtust kui ka Riigikohtust ning ettevõtte üleminekut käsitlevaid teadusartikleid (peamiselt ajakiri *Juridica*) nii Eestist kui välisriikidest ja teadustöid (nii magistri- kui doktoritööd), millega püütakse töös analüüsida ettevõtte ülemineku teoreetilist ja praktilist probleeme võlausaldaja kaitsmise seisukohast. Peamiselt kasutatakse töös võrdlust Soome, Saksamaa ning Austria õiguse näidetel.

Käesoleva töö struktuur koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis analüüsitakse ettevõtte mõiste sisustamist nii seaduste kui kohtupraktika kontekstis ning püütakse välja tuua probleemset kohad ettevõtte mõiste sisustamisel. Samuti käsitletakse ettevõtte ülemineku tuvastamiseks kasutatavaid kriteeriume. Lisaks Riigikohtupraktikale analüüsitakse ka Euroopa Kohtu praktikat nimetatud valdkonnas ning selgitatakse välja kas ja kuivõrd nimetatud kriteeriumid erinevad. Täiendavalt analüüsitakse käesolevas töös ettevõtte üleminekut nii tsiviil-, maksu- kui ka tööõiguslikust aspektist, tuues välja nende õigusharude peamised erinevused ning eristamise olulisuse ettevõtte üleminekul.

Töö teises peatükis analüüsitakse võlausaldajate kaitse meetmeid ettevõtte üleminekul tulenevalt VÕS-i regulatsioonist ning kas nimetatud regulatsioon tagab võlausaldajate efektiivse kaitse. Samuti käsitletakse teises peatükis ettevõtte varjatud ülemineku problemaatikat ning analüüsitakse ettevõtte varjatud ülemineku tõendamise problemaatikat.

1 ETTEVÖTTE ÜLEMINEKU OLEMUS

1.1 Ettevõtte mõiste õiguslik määratlus

Selleks, et adekvaatselt hinnata, kas Eestis kehtestatud ettevõtte ülemineku regulatsioon tagab võlausaldajate huvide efektiivse kaitse ettevõtte üleminekul, on esmalt oluline määratleda teemaga seonduvad kesksed mõisted – „ettevõtte“ ja „ettevõtte ülemineku“. Samuti, kas ettevõtte mõiste on õiguse subjektidele ühtemoodi arusaadav ning kas ettevõtte mõiste on ühetähenduslik kõigis õigusharudes.

Ettevõtte mõiste sisu käsitletakse erinevatest valdkondades erinevalt. Majandusteaduses käsitletakse ettevõtet kui majandustegevuses iseseisvalt osalevate üksuste kogumit, kuhu kuuluvad ettevõtted, asutused, tehased jms üksused.¹² „Eesti Entsüklopeedias“¹³, „Eesti Õigekeelsussõnaraamatus“¹⁴ ning „Eesti keele seletavas sõnaraamatus“¹⁵ käsitletakse firmat, käitist, ettevõtet ning majandusüksust sünonüümidenä. Käesoleva töö autori hinnangul on sellise käsitluse näol tegemist loogikast tuntud tautoloogiaga ehk ringdefiniitsiooniga, kus mõistet üritatakse defineerida mõiste enda kaudu või antud juhul sünonüümi kaudu. Üldkeeles on ettevõtte terminil ka veel äriühingu tähendus, kuigi Äriseadustik¹⁶ (edaspidi ÄS) kasutab selles tähenduses ettevõtja mõistet.¹⁷

Ettevõtte mõistet Eesti tsiviilõiguses reguleerib alates 1. juulist 2009 tsiviilseadustiku üldosaseadus¹⁸(edaspidi TsÜS), mille § 66¹ annab ka ettevõtte legaaldefiniitsiooni. Ettevõtte on majandusüksus, mille kaudu isik tegutseb. VÕS § 180 lg 2, mis pigem aitab ettevõtte mõistet sisustada, sätestab, et ettevõttesse kuuluvad ettevõtte majandamisega seotud ja selle majandamist teenivad asjad, õigused ja kohustused, muu hulgas ettevõttega seotud lepingud. Ehk ettevõtte näol

¹² Mereste, U. (2003). *Majandusleksikon*. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Köide I (A–M).

¹³ Eesti entsüklopeedia. Kättesaadav: <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/majandus%C3%BCksus1>, 18.10.2018.

¹⁴ Eesti õigekeelsussõnaraamat OS 2013. Kättesaadav: <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=ettev%C3%B5te>, 18.10.2018.

¹⁵ Eesti keele seletav sõnaraamat. Kättesaadav: <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ettev%C3%B5te>, 18.10.2018.

¹⁶ Äriseadustik¹. RT I, 17.11.2017, 22.

¹⁷ Tea Entsüklopeedia. Köide nr 6. Eerika – faiaagid. (2011)/ Koost. Schvak, T. Tallinn: Tea Kirjastus.

¹⁸ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 20.04.2017, 21.

tegemist spetsiaalseks otstarbeks mõeldud varakogumiga.¹⁹ Kuna TsÜS §-s 66¹ on ettevõtte mõiste defineerimisel kasutatud termineid "majandusüksus" ja "tegutseb" ning VÕS § 180 lg 2 lisab termini "majandamine", viitab see sellele, et ettevõtte mõiste on lahutamatult seotud majandustegevusega. Ka Riigikohus²⁰ on öelnud, et selleks, et mingit varakogumit saaks käsitleda ettevõtteks peaks sellega seostuma iseseisev majandustegevus. Samuti on Riigikohus öelnud, et ettevõtteks ei ole võimalik käsitleda varakogumit, mis ei osale majandustegevuses ja ei moodusta seeläbi iseseisvat majandusüksust.²¹ Üldiselt ei ole Riigikohus ettevõtte mõistet laiemalt ja sisuliselt analüüsinud, ning pigem on piiratud faktilise olukorra allutamise üldisele ettevõtte definitsioonile ning on tuginetud suuresti Euroopa Kohtu praktikale²², mille kohaselt on ettevõtte tunnuseks eelkõige stabiilne ning iseseisev majandustegevus.²³

Magistritöö autor on seisukohal, et võlausaldajate kaitse seisukohast ning normist parema arusaadavuse huvides tuleks Riigikohtul ettevõtte mõistet sisustada lähtuvalt just õigusharu eesmärkidest. Nimetatud lähenemine omab erilist tähtsust just maksuõigusliku ja tsiviilõigusliku ettevõtte mõiste sisustamisel, võttes arvesse, et tsiviilõiguses erineb ettevõtte mõiste mõneti maksuõiguslikust ettevõtte mõistest. Samas aga tagab stabiilse ja iseseisva majandustegevuse kriteerium ettevõtte mõiste paindlikuse ning õigusvaldkondade ülesuse ning see on ka põhjus miks Euroopa Kohus tugineb just nimetatud kriteeriumidele.

Euroopa Kohus on enda 1986 aasta lahendis²⁴välja toonud kriteeriumid, mida aluseks võttes on võimalik sisustada nii ettevõtte kui ka selle ülemineku mõistet. Nimetatud lahendi kohaselt loobuti ettevõtte mõiste sisustamisel immateriaalsete ja materiaalsete varade olemasolu kriteeriumitest, leides, et varade olemasolu on suurel määral sõltuv tegevusvaldkonnast, kus majandusüksus tegutseb ning olulisemaks peetakse üksuse autonoomsust ja struktureeritust enne ülemineku toimumist. Struktureerituse ja iseseisvuse näol on tegemist universaalsed kriteeriumitega, mis ei sõltu äriühingu tegevusalast.²⁵ Magistritöö autori hinnangul on Euroopa Kohtu seisukohad võrdlemisi sarnased Riigikohtu seisukohtadega, mis annab tunnistust sellest, et Riigikohus lähtub ettevõtte mõiste sisustamisel suuresti Euroopa kohtu suunistest.

¹⁹ *Tsiviilseadustiku üldosa seadus: Kommenteeritud väljaanne.* (2010)/Koost. Kull, I. et al. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 214.

²⁰ RKTko 2-16-18267, p 28.

²¹ RKHko 3-3-1-85-12, p 15.

²² RKTko 3-2-1-82-10, p 16; RKKko 3-1-1-108-12, p 16.

²³ Kohtuotsus, 06.03.2014, Lorenzo Amatori jt, C-458/12, ECLI:EU:C:2014:124, p 31 ja 34.

²⁴ Kohtuotsus, 18.03.1986, Spijkers, C-24/85, ECLI:EU:C:1986:127.

²⁵ Kohtuotsus 20.01.2011, C-463/09, CLECE, kohtujurist V. Trstenjak ettepanek, p 44.

Kui võrrelda Eesti õiguses sätestatud ettevõtte mõistet meile eeskujuks oleva Saksamaa vastava käsitlusega, siis Saksa õiguses on ettevõtte mõiste samuti defineeritud, kuid ettevõtet defineeritakse läbi tööõiguslike eesmärkide. Ettevõtte on kui üksus, millega tööandja realiseerib isikute, asjade ja immateriaalsete objektide kaudu teatud tööalaseid eesmärke.²⁶ Ettevõtte mõiste puhul peetakse oluliseks just selle organisatsioonist tervikut. Saksa õiguses põhineb ettevõtte regulatsioon väga suurel määral just Euroopa Kohtu vastaval praktilikal ning on seega ka Eestis kehtiva ettevõtte mõistega suhteliselt sarnane.²⁷

Ettevõtte mõiste Soome õiguses on sarnaselt Saksamaaga defineeritud läbi tööõiguslike eesmärkide²⁸. Ettevõtte definitsiooni annab „ettevõtte sisese koostöö seadus“²⁹, mille § 3 kohaselt käsitletakse ettevõttena majandustegevusega tegelevaid äriühinguid, sihtasutusi või füüsilisi isikuid, sõltumata sellest, kas nende tegevus on suunatud tuluteenimisele või ei. Võrreldes Eesti vastava sättega nimetatud regulatsioon erisusi ei sisalda ning sarnaselt Eestiga on ettevõtte mõiste seotud majandustegevusega.

Austria õiguses defineerib ettevõtte mõistet Austria ettevõtteseaduse³⁰ § 1 lg 2. Austria õiguses defineeritakse ettevõtet samuti läbi organisatsioonilise terviku ning sarnaselt Eestis sätestatud ettevõtte mõistele ei pea ettevõtte tegevus olema kasumlik, kuid Austria ettevõtteseaduses on mitte kasumliku tegevuse faktor positiivses õiguses ka *expressis verbis* väljendatud.

Töö autor on seisukohal, et lisaks TsÜS §-le 66¹ aitab ettevõtte mõistet sisustada ka erinevate valdkondade normid, sest majandusüksuse mõiste on kasutusel ka mõnedes teistes seadustes. Näiteks Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse³¹ § 22 lg 1 kohaselt on ambulatoorsete ja statsionaarsete tervishoiuteenuste osutamiseks moodustatud majandusüksuseks haigla. Turismiseaduse § 17 lg 1 kohaselt on majutusettevõtte majandusüksus, mille kaudu ettevõtja oma majandus- või kutsetegevuse raames osutab majutusteenust ning § 18 lg 1 loetleb selle liigid (hotell, motell, külalistemaja, hostel, puhkeküla ja laager, puhkemaja, külaliskorter,

²⁶ Vutt, M. (2010). Ettevõtte üleminek: Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohtu Õigusteabe osakond, lk 6.

²⁷ *Ibid.*, lk 7.

²⁸ Laki yhteistoiminnasta yrityksissä. 01.05. 208/2017, §1.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Unternehmensgesetzbuch. BGBl nr 58/2018.

³¹ Tervishoiuteenuste korraldamise seadus¹. RT I, 10.11.2018, 3.

kodumajutus).³² Lisaks on majandusüksuse tähendus ka kohtutäituri bürool³³, advokaadibürool³⁴ ning ka notaribürool³⁵. Sellised erinevate valdkondade normid iseloomustavad ilmekalt normi kasutajale, mida peetakse silmas organisatsioonilise terviku osas.

Omaette organisatsioonilise tervikuna käsitleb VÕS § 185 käitise mõistet. Käitis on varasemas eesti keeles kasutatud ettevõtte sünonüümina, kuid 1950-ndatest loobuti nimetatud terminist ettevõtte mõiste tähenduses³⁶, kuid tundub, et ka tänane VÕS kasutab käitist jälle kord ettevõtte sünonüümina. Käitis on VÕS-se kohaselt ettevõtte organisatsiooniliselt terviklikuks üksuseks olev osa. Kuna ettevõtte osa peab olema organisatsiooniliselt terviklik üksus, saab sellest järeldada, et ettevõtte ise võib koosneda mitmest ettevõttest. Näiteks, kui ettevõtjale kuulub jaemüügikett, siis vastab iga kauplus nii käitise kui ka ettevõtte mõistele.³⁷ Seega võib käsutamise aspektist käitist nimetada ettevõtteks, sest see vastab ettevõtte mõistele. „Eeltoodu põhjal puudub igasugune praktiline vajadus tuvastada, kas üle antakse ettevõtte või käitis.“³⁸

Näiteks Saksa õiguses eraldi käitise mõistet ei defineerita ning ettevõtte üleminekut reguleerivas sättes³⁹viidatakse käitise sarnasele regulatsioonile kasutades termineid „ettevõtte või selle osa“. Ka Soome õiguses puudub käitise definitsioon ning seadusandluses⁴⁰viidatakse käitisele sarnaselt Saksa õigusega, kasutades termineid „kõik või üksik või enamus terviklikule äriüksusele kuuluvatest varadest“. Ettevõtte organisatsiooniliselt terviklikuks üksuseks oleva osa ehk käitise regulatsioon on Eesti õiguses märksa täpsemini defineeritud ning peaks seeläbi ka õiguse subjektile märksa paremini arusaadavam olema, kuid magistr töö autori hinnangul on nii Eestis kehtiva käitise regulatsiooni kui ka Saksamaa ja Soome analoogsete sätete üldine mõte välistada igasugune võimalus ettevõtte organisatsiooniliselt iseseisva üksuse võõrandamiseks ilma, et kohalduksid ettevõtte ülemineku sätteid. Kõigi kolme riigi nn käitise regulatsioon peaks vähemalt regulatsiooni tasandil ka oma eesmärged olema suutelised täitma.

³² Turismiseadus. RT I, 12.07.2014, 144.

³³ Kohtutäituri seadus. RT I, 30.12.2017, 17, § 4 lg 1.

³⁴ Advokatuuriseadus. RT I, 20.04.2017, 4, § 49 lg 1.

³⁵ Notariaadiseadus. RT I, 09.05.2017, 24, § 11 lg 1.

³⁶ Mereste, *supra nota* 12.

³⁷ Tamme (2003), *supra nota* 11, lk 402.

³⁸ Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 34.

³⁹ Bürgerliches Gesetzbuch . BGBI. I S. 1151 § 613a lg 1 (edaspidi BGB).

⁴⁰ Laki elinkeinotulon verottamisesta. 1132/2017 §52d.

„Kui valitseva arvamuse kohaselt käsitletakse ettevõtet kui liigimõistet mille puhul ettenähtud tunnused puuduvad ehk üheselt kohaldatavat seletust anda pole võimalik“⁴¹, siis üldiselt loetakse tsiviilõiguses ettevõtet kindla otstarbega vara kogumiks, koosnedes nii õigustest kui ka kohustustest, mille määratlemisel tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et ettevõtte koosseisu võivad kuuluda ka sellised õigused ja kohustused, mida ei saa nimetada ettevõtte majandamist teenivateks, kuid mis tuleks samuti lugeda ettevõtte koosseisu kuuluvateks. Näiteks kuuluvad siia õigused ja kohustused, mis tulenevad sellistest lepingutest nagu kindlustus-, koristus-, prügiveoteenus jms.⁴² Siinkohal tuleks lähtuda kriteeriumist, et ettevõtet teenivateks õigusteks ja kohustusteks tuleks lugeda õigused ja kohustused, mis on vältimatult vajalikud ettevõtte majandustegevuseks.⁴³

Kuna tööõiguse näol on tegemist tsiviilõiguse ühe haruga⁴⁴, siis käsitletakse ettevõtte mõistet tööõiguslikult (vt ka töölepinguseadus⁴⁵, edaspidi TLS) sarnaselt TsÜS-le võimalikult laialt ning tegemata vahet TsÜS-is sätestatud, et seeläbi tagada paindlik lähenemine ning ulatuslikum töötajate kaitse. Tööõigus käsitleb, erinevalt maksuõigusest, ettevõttena ka selliseid äriühinguid, mille eesmärgiks ei ole kasumi teenimine. Ka Riigikohus⁴⁶ on andnud sisuliselt mõista, et ettevõtte mõistet tuleks käsitleda universaalsena kõigis õiguse valdkondades. Autori hinnangul aitab nimetatud järelduseni jõuda asjaolu, et tihtipeale kasutatakse just direktiivi 2001/23/EÜ "Ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta"⁴⁷ ettevõtte üleminekuga seonduvate vaidluste lahendamisel ning Riigikohus⁴⁸ on lisaks tööõiguslikele probleemidele kasutatakse nimetatud direktiivi ka muudes vaidlustes, mis pole tekkinud tööõigussuhete pinnalt. Direktiivi artiklis 1 alapunktist b on sätestatud ettevõtet iseloomustavaid tunnuseid ning nende kohaselt peetakse ettevõtet majandusüksuseks, mille eesmärk on majandustegevus, kas siis põhi- või kõrvaltegevusena. Seega loetakse, et ettevõtte mõistega on hõlmatud nii tulu teenimise eesmärgil tegutsevad äriühingud kui ka äriühingud, mille eesmärgiks ei ole ainult kasumi teenimine. Siia kuuluvad ka ettevõtted, kes tegutsevad näiteks heategevusega.⁴⁹

⁴¹ Soom, A. (2015). Õiguskindlus ettevõtte üleminekul. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond, lk 15.

⁴² *Ibid.*, lk 8.

⁴³ RKTko 3-2-1-105-09, punkt 11.

⁴⁴ Narits, R. (2004). *Õiguse entsüklopeedia. Teine parandatud ja täiendatud tükk*. Tallinn: Juura Õigusteabe AS, lk 47.

⁴⁵ Töölepingu seadus. RT I, 26.10.2018, 28.

⁴⁶ RKHKo 3-3-1-6-12, p 11.

⁴⁷ Euroopa Nõukogu 12. märtsi 2001. a direktiiv 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta. – ELT L 082, 22.03.2001.

⁴⁸ RKTko 3-2-1-131-11, p 10.

⁴⁹ Soom, *supra nota* 41, lk 11.

Samas ühes hilisemas lahendis on Riigikohus⁵⁰ jällegi rõhutanud, et ettevõtte mõiste ei ole maksu-, tsiviil- ja tööõiguses kattuv. Paraku on tegemist erandliku lahendiga Eesti õiguses ning hetkel kehtiv praktika ei seo ettevõtte mõistet ettevõtluse iseloomu või vormiga. Magistritöö autor on seisukohal, et analüüsid erinevate õigusharude eesmärke ettevõtte mõiste sisustamisel kui ka ettevõtte ülemineku tuvastamisel, võib sellise tõlgenduseni tõesti jõuda.

Ettevõtte mõiste maksuõiguslik käsitlus (nii käibemaksu kui tulumaksu mõistes) erinevusi ettevõtte mõiste sisustamisel TsÜS-es ja VÕS-es sätestatust ette ei näe. Maksukorralduse seaduse⁵¹ (edaspidi MKS) § 37, mis reguleerib maksukohustuste üleminekut ettevõtte või selle osa üleandmise korral teeb ka vastavasisulise viite VÕS-le. Samas on Riigikohus käibemaksu puudutavas vaidluses leidnud, et ettevõtte mõiste ei ole maksu-, tsiviil- ja tööõiguses kattuv.⁵² Eelpool viidatud lahendist tulenevalt ei käsitleta ettevõtetena varakogumit, mida ei kasutata majandustegevuseks. Käibemaksuseaduse⁵³ (edaspidi KMS) mõistes loetakse majandustegevuseks ainult püsivalt tulu teenimisele suunatud tegevust⁵⁴, mis tähendab, et kapitalitulu ehk passiivse tulu teenimine majandustegevuseks ei kvalifitseeru. Siia kuuluvad seega nii sihtasutused kui ka mittetulundusühingud, mis näiteks Euroopa Kohtu praktika kohaselt kuuluvad ettevõtte mõiste alla tööõiguslikus mõttes.⁵⁵

Eesti maksuõiguslik ettevõtte mõiste on tuletatud käibemaksudirektiivist. Käibemaksudirektiivi⁵⁶ kohaselt ainult viidatakse ettevõttele kui varakogumile, kuid ettevõtte mõiste definitsiooni direktiiv ei anna. Kuna direktiivi artikkel 19 kasutatakse terminit „kogu vara või selle osa“, viitab see ettevõttele kui varakogumile.⁵⁷ Direktiivi artikkel 9 läbi võib ettevõtte mõistet siduda majandustegevuse mõistega. Artikkel 9 kohaselt on „majandustegevus tootja, ettevõtja ja teenuseid osutava isiku mis tahes tegevus, sealhulgas kaevandamis- ja põllumajandusalane tegevus ning kutsealane tegevus. Majandustegevusena käsitatakse eelkõige materiaalse või immateriaalse vara kasutamist kestva tulu saamise eesmärgil.“⁵⁸ Käibemaksudirektiiv kohaselt sisustatakse

⁵⁰ RKKKo 3-1-1-108-12, p 18.

⁵¹ Maksukorralduse seadus. RT I, 31.05.2018, 2.

⁵² RKKKo 3-1-1-108-12, p 18.

⁵³ Käibemaksuseadus.¹ RT I, 24.04.2018, 5.

⁵⁴ Käibemaksuseadus. Rahandusministeeriumi kommentaaridega, § 2 lg 2.

⁵⁵ Kohtuotsus, 02.12.1999, C. Allen jt versus Amalgamated Construction Co Ltd, C-234/98, ECLI:EU:C:1999:594, p 24.

⁵⁶ Euroopa Nõukogu 28. novembri 2006. a direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühtset käibemaksusüsteemi. – ELT L 347, 11.12.2006.

⁵⁷ Soom, *supra nota* 41, lk 17.

⁵⁸ Euroopa Nõukogu 28. novembri 2006. a direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühtset käibemaksusüsteemi. – ELT L 347, 11.12.2006.

ettevõtte mõistet just lähtuvalt õigusharust ning antud juhul ei ole ettevõttega tegemist kui majandustegevuse eesmärgiks ei ole kestva tulu teenimine ehk mittetulundusühingute ja sihtasutuste tegevus ei kvalifitseeru ettevõtluseks käibemaksudirektiivi mõistes.

Üldiselt Euroopa Liidu õigus teeb sisulist vahet, kas on tegemist kasumile orienteeritud ettevõtlusega või mitte kasumile orienteeritud ettevõtlusega nagu sihtasutused ja mittetulundusühingud ning tegevusvaldkondade vahel, kus majandusüksus tegutseb. Kuid ettevõtte mõiste tõlgendamisel lähtutakse jätkuvalt nn universaalsetest kriteeriumitest. Käesoleva töö autori hinnangult võib aru saada, miks üritatakse ettevõtte mõistet viia nn ühiste tunnuste alla, sest läbi sellise tõlgendamise saab ettevõtte mõiste allutada ühtsele definitsioonile, mis peaks tagama normist ühtse arusaamise, kuid tuleb mõista, et erinevad õigusharud omavad ettevõtte mõiste sisustamisel erinevaid eesmärke, mis teevad nn universaalsete kriteeriumite kasutamise küsitavaks, sest see võib põhjustada ebaselgust normi kasutamisel. Õiguse rakendajal peab olema arusaadav, milliseid tagajärgi tema tegevus võib põhjustada ning universaalsetele tunnustele ettevõtte mõiste allutamine võib seda eesmärki hägustada. Kui tsiviilõiguses (tööõigus ja võlaõigus) ettevõtte mõiste käsitus sisuliselt ei erine, siis maksuõiguslik käsitus käibemaksu seaduse mõistes tunnistab ettevõtteks ainult püsiva tulu teenimisele suunatud tegevust.

Kuna Euroopa Liidu õiguses puudub ühtne tsiviilõiguse allikas, siis käesoleva töö kontekstis tsiviilõiguslikku lähenemist eraldi ei käsitleta.

Analüüsides Eestis kehtivat ettevõtte mõiste regulatsiooni nähtub, et ettevõtte mõiste ei ole just väga detailselt Eesti tsiviilõiguses sätestatud. Määratlemata õigusmõistete ja üldklauslite kasutamine on õigusloomes tavaline normitehniline võte⁵⁹, kuid kui norm ei ole ühetähenduslik, siis on erisuguseid tõlgendamisvõtteid appi võttes vaja seda normi tõlgendada. Õiguse täpsus ei peaks piirduma ainult võimaliku või vajaliku käitumisviisi kirjeldamisega, vaid sellest peab tulenema ka selge ning arusaadav õiguslik tagajärg. Saksa õigusteadlane R. Ihering on tabavalt öelnud, et „seadusandja peab mõtlema nagu filosoof, aga rääkima nagu talupoeg“⁶⁰, mis tähendab, et seadusandja poolt kehtestatud kirjalik õigus peab olema võimalikult lihtne ning arusaadav. Kui õigussubjektile jääb mõni sõna õigusnormis arusaamatuks või kui kasutatavad terminid on mitmetähenduslikud, siis tekivad normist tulenevate õiguslike tagajärgede elluviimisel tõsised

⁵⁹ Lõhmus, U. (2015). Põhiseaduslik õigusselguse põhimõte¹. *Õiguskeel*. Nr 4, lk 3.

⁶⁰ Narits (2004), *supra nota* 44, lk 134.

raskused. Käesoleva töö autor ongi seisukohal, et kuna puuduvad konkreetsete tunnused, mille alusel oleks võimalik ettevõtte mõistet täpsemalt määratleda, on seadusandja jätnud ettevõtte mõiste sisustamise just kohtupraktikale ning teistele õigusvaldkondadele. Võlausaldajate kaitse seisukohast ei ole selline kirjeldav õigusnorm positiivses õiguses just parim võimalik lahendus ning sellist suundumust saab pärssida, kui normi kohaldajal on võimalik abi otsida näiteks seaduseelnõu põhjalikust seletuskirjast, mis antud juhul jääb pigem lakooniliseks.⁶¹

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti õiguses on ettevõtte iseseisev vara kogum (materiaalse ja immateriaalse), koosnedes nii õigustest kui ka kohustustest, mis on seotud läbi ühise majandusliku eesmärgi, milleks on majandustegevuse⁶² teostamine. Sarnaselt Soome ja Saksamaa õigusega peetakse ettevõtte mõiste puhul oluliseks just ettevõtte organisatsioonilist terviklikust. Üldiselt vastab Eesti õiguses sätestatud ettevõtte mõiste Euroopa õiguses tuntud ettevõtte käsitlusele, kus tegeletakse vähem ettevõtte mõiste määratlemisega ning põhirõhk langeb majandusüksuse identiteedi mõistele.

1.2 Ettevõtte ülemineku olemus

Ettevõtte üleminek saab toimuda tehinguga või seaduses sätestatud juhtudel.⁶³ Seaduse alusel käsitletakse ettevõtte üleminekuna olukordi, kus ettevõtte võõrandatakse täitemenetluses, pärimisel osana muu pärandvara hulgas või äriühingute jagunemisel, ühinemisel või ümberkujundamisel. Käesoleva magistr töö kontekstis ei analüüsita ettevõtte seadusjärgset üleminekut, sest kui ettevõtte üleminek toimub seaduse alusel, siis VÕS-se ettevõtte ülemineku sätted ei kohaldu.⁶⁴ Seega käsitletakse ettevõtte käesolevas töös peaaesjalikult ettevõtte tehingulist üleminekut.

Eesti õigus ettevõtte ülemineku mõistet ei defineeri, kuid seadus annab erinevad üleminekut puudutavad reeglid, mis on sätestatud võlaõigusseaduse § 180-185 ning TsÜS § 66¹. Ettevõtte tehingulise ülemineku puhul on tegemist käsutustehingu liigiga, mis erineb tavalisest müügilepingust eelkõige selle poolest, et koos asjade ja õiguste kogumi üleandmisega lähevad

⁶¹ Võlaõigusseaduse eelnõu nr 116 SE I seletuskiri.

⁶² RKHKo 3-3-1-85-12, p 15.

⁶³ vt. VÕS § 180 lg 1.

⁶⁴ Vutt (2010), *supra nota* 26, lk 4.

ostjale üle ka asjade ja õigustega seotud kohustused⁶⁵ ning tekib õigusjärglus, mis sarnaneb juriidiliste isikute ühinemise või jagunemise käigus tekkiva õigusjärglusega.⁶⁶ Eelnevast avaldub ka ettevõtte ülemineku kontseptsiooni olulisus. Tavapärase müügilepingu ehk varade müügi puhul on ostjal võimalus valida millist vara osta ning millist vara jätta. Ettevõtte ülemineku kontseptsiooniga üritatakse välistada olukord, kus ettevõtja võõrandab ulatusliku osa ettevõttesse kuuluvatest õigustest ostjale, jättes kohustused ja mitte nii perspektiivse vara üleandja ettevõttele. Selline olukord oleks kahjulik võlausaldajate seisukohast, sest üleandja ettevõtte ei pruugi olla peale väärtuslike varade võõrandamist enam võimeline oma kohustusi võlausaldajate ees täitma. Ettevõtte ülemineku regulatsiooni olulisus väljendub siinkohal ettevõtte kui terviku kaitsmises, sest paljudel juhtudel omab toimiv ettevõtte ning selle üleminek olulisemat ning suuremat väärtust, kui ettevõttesse kuuluvad asjad, õigused ja kohustused eraldi realiseerituna.⁶⁷

Ettevõtte üleminek erineb veel õiguste ning kohustuste eraldi üleminekust selle poolest, et ettevõtte üleminekuks ei vajata võlausaldaja nõusolekut.⁶⁸ Kui VÕS § 175 lg 2 näeb kohustuste ülemineku imperatiivse tingimusena ette võlausaldajate nõusolekut, siis ettevõtte ülemineku regulatsioon võlausaldajatelt nõusoleku küsimist ette ei näe. Seega läheb ettevõtte üleminekul üle üleandjale kuulunud õiguste ja kohustuste kogum, mis eelduslikult on muudest õigustest ja kohustustest eristatav.⁶⁹ Siinkohal erineb Eesti ettevõtte ülemineku regulatsioon teataval määral näiteks Austria ettevõtte ülemineku regulatsioonist, sest Austrias kaasneb ettevõtte ülemineku singulaarne õigusjärglus.⁷⁰ Kui universaalse õigusjärgluse korral läheb üle õiguste ja kohustuste kogum ehk tervikvara⁷¹, siis singulaarse õigusjärgluse puhul antakse iga õigus ja kohustus üle eraldi. Ka TsÜS § 6 lg 3 sätestab, et iga õigus ja kohustus antakse üle üleandmise tehinguga ning eraldi. Selle sätte kohaselt peaks ka ettevõtte üleminekul kehtima spetsialiteedipõhimõte, mille kohaselt peab ettevõtte iga koostisosa olema omandajale üle kantud vastava käsutuslepingu sõlmimise kaudu.⁷² Samas ei saa ettevõtte ülemineku juhtudel rääkida ka singulaarõigusjärglusele sarnase üksikute õiguste ja kohustuste üleminekust, sest ettevõtte üleminek eeldab oma olemuselt tervikvara üleminekut. Eesti ettevõtte ülemineku regulatsioon sarnaneb enam just

⁶⁵ RKTko 3-2-1-129-11, p 11.

⁶⁶ RKHKo 3-15-1022, p 15.

⁶⁷ Kull, *et al.* (2010), *supra nota* 19, lk 214.

⁶⁸ RKHKo 3-15-1022, p 15.

⁶⁹ Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 18.

⁷⁰ Köhler, H. (1998). *Tsviilseedustik. Üldosa*. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, lk 33.

⁷¹ Brox, H. (2003). *Pärimisõigus*. 19 tr. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 12.

⁷² Krašeninnikov, J. (2011). Kas saab rääkida „nõude omandist“? *Juridica*. Nr 3. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 183.

universaalõigusjärgluse juhtumitega ning tegemist on nn „universaalõigusjärgluse lähedase erijuhtumiga.“⁷³

Üldiselt on ettevõtte ülemineku regulatsioonil tsiviilõiguses kaks põhieesmärki. Esiteks on ettevõtte ülemineku sätete eesmärgiks lihtsustada ettevõtte kui õiguste ja kohustuste kogumi üleandmist, võrreldes õiguste ja kohustuste eraldi üleandmisega. Nimetatud eesmärk saavutatakse sellega, et isikute ring kellest ettevõtte üleminek võiks sõltuda, hoitakse võimalikult väiksena. Seega ei saa võlausaldajad mõjutada ettevõtte üleandmist ning samuti ei ole neil võimalus rääkida kaasa üleantava ettevõtte koosseisu osas. Siinkohal tuleb tähelepanu pöörata ka asjaolule, et ettevõtte näol on tegemist õiguste ja kohustuste kogumiga ning tulenevalt sellest ei ole võimalik ettevõttel tervikuna olla käsutustehingu objektiks. Seega ettevõtte üleminekul peab ettevõttesse kuuluvad õigused üle andma eraldi käsutustehinguga ning kohustused lähevad üle seaduse alusel.⁷⁴ See kuidas asjad omandatakse, selle määrab kindlaks asjaõigus, lähtuvalt asja liigist.⁷⁵ Teisest küljest peab regulatsioon kaitsma võlausaldajat olukorras, kus võlgniku poolt oma vara olulisel määral üleandmisega väheneb oluliselt võlgniku võime oma kohustusi võlausaldajate ees täita. Võlausaldaja kaitset ettevõtte üleminekul käsitletakse põhjalikumalt käesoleva töö teises peatükis.⁷⁶

Erinevalt Eesti õigusest, reguleeritakse Saksa õiguses ettevõtte üleminekut teisti. Kuigi ka Saksa õiguses ettevõtte mõistet ei defineerita, puuduvad seal ettevõtte üleminekut reguleerivad üldnormid. Ettevõtte üleminekut puudutavaid sätteid võib leida nii BGB-st kui ka kaubandusseadustikust⁷⁷. Konkreetsemalt reguleerib ettevõtte üleminekut Saksamaal eelkõige BGB § 613a, mis sätestab ettevõtte üleminekunga seotud õigused ja kohustused, kuid seda tööõiguslikust kontekstist lähtuvalt. Oluline erinevus BGB ja Eesti vastavate sätete vahel seisneb selles, et kui isik omandab ettevõtte varad juba oma olemasoleva tegevuse tarbeks, siis see pigem välistab ettevõtte ülemineku.⁷⁸ Üldiselt järgitakse Saksa ettevõtte ülemineku praktikas Euroopa Kohtu vastavat praktikat.⁷⁹

⁷³ Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 17-18.

⁷⁴ Varul, *et al.* (2016), *supra nota* 1, lk 589.

⁷⁵ Pärna, P. (2004). *Asjaõiguseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 30.

⁷⁶ RKTko 3-2-1-105-09, p 11.

⁷⁷ Handelsgesetzbuch. 31.7.2009 I 2512 (edaspidi HGB).

⁷⁸ Vutt (2010), *supra nota* 26, lk 7.

⁷⁹ *Ibid*, lk 7.

Sarnaselt Saksamaale ei reguleerita ettevõtte üleminekut Soome tsiviilõiguses. Ettevõtte üleminekul lähevad üle ainult need kohustused, mille osas on konkreetselt kokku lepitud. Sarnaselt on reguleeritud ka üleandja maksukohustuse üleminek. Mis puudutab lepingute üleminekut, siis näiteks Soome õiguses on vaja lepingute üleminekuks kolmandate osapoolte nõusolekut. See omakorda eeldab lepingupoole teavitamisest lepingu üleminekust ning kui lepingupool vastuväiteid ei esita, siis loetakse seda ka nõustumiseks ehk vaikimis nõusolekuks.⁸⁰ Autori hinnangul kaitseb nimetatud säte võlausaldajaid ettevõtte tavapärase ülemineku situatsioonides, andes võlausaldajale valiku, kes talle kohustusi täidab. Eesti õigusesse sellist praktikat tuua ei ole mõistlik, sest eesti regulatsioon sellist nõusolekut ei vaja, mille läbi saavutatakse ka kiirem ettevõtte üleminek ning tagatakse ka üleminekul ettevõtte terviklikus.

Ettevõtte üleminekul lähevad näiteks töölepingud sarnaselt Saksamaa ning Soomega ka Austria õiguses automaatselt üle ettevõtte omandajale, ehk eesmärgiks on töötajate kaitse. Ka Eesti ettevõtte ülemineku regulatsiooni üks eesmärke on kaitsta töötajat ettevõtte ülemineku puhul ning töölepingud lähevad ettevõtte ülemineku puhul sarnaselt muude õiguste ja kohustustega üle automaatselt. Nimetatud eesmärki rõhutab VÕS § 182 lg 2 ning samale järeltulele on jõudnud ka Riigikohus⁸¹.

Töölepingute automaatse ülemineku nõude eesmärgiks on töölepingute lõpetamise välistamine pelgalt ettevõtte ülemineku toimumise tõttu. Seejuures ei kohaldu töölepingutele VÕS § 181 piirangud, st töölepingute üleminek VÕS-i reeglite järgi toimub ka juriidiliste isikute ühinemisel, jagunemisel, ümberkujundamise puhul, samuti ettevõtte üleminekul seaduse alusel, eelkõige sundtäitmisel või pankrotimenetluses.⁸² Töölepingut on ettevõtte uuel omanikul võimalik muuta vaid ulatuses, mis oleks olnud võimalik ettevõtte üleandjal, seega ei saa ettevõtte üleminek olla töölepingu muutmise põhjuseks.⁸³ Siinkohal on oluline tähelepanu juhtida asjaolule, et ettevõtte ülemineku korral puudub töölepingu erakorralise ülesütleamise võimaluse ka töötajal.⁸⁴ Samas näiteks Austria õiguses võib töötaja ettevõtte üleminekul töölepingu lõpetada, kui tema positsioon ettevõtte ülemineku tagajärjel nõrgeneb. Ka Saksa õiguses on töötajal õigus ettevõtte ülemineku

⁸⁰ Sittnikow, R., Kivikoski, V. (2017). *Negotiated M&A Guide*. Finland. Corporate and M&A Law Committee. Helsinki: Hannes Snellman Attorneys Ltd., lk 2-3.

⁸¹ RKTKo 3-2-1-105-09, punkt 11.

⁸² Vutt (2010), *supra nota* 26, lk 5.

⁸³ McMullen, J. (2006). An Analysis of the Transfer of Undertakings (Protection of Employment) Regulations. *Industrial Law Journal*. Vol. 35, lk 125.

⁸⁴ Künnap, K. (2011). Töötajate õigused maksejõuetu tööandja ettevõtte üleminekul: kas ebaõnnestunud harmoneerimine? *Juridica*. Nr 2. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 122.

korral keelduda töölepingu automaatselt üleminekust ning jätkata töötamist müüja juures.⁸⁵ Seega antakse sellise erandi kehtestamisega töötajal ise valida, kelle heaks ta töötab, kuid kui töötajal vastuseis ettevõtte üleminek puhul puudub, siis lähevad töölepingud üle automaatselt. Töö autori hinnangul on sellise võimaluse jätmise töötajatele tervitatav ning kuigi töötajate kaitset silmas pidades ei ole sellisel regulatsioonil olulist kaalu, siis võimaldab selline lähenemine jätkata töötamist töötajale meelepärase tööandja juures.

Töölepingute automaatne jätkumine ei ole mõeldud ainult töötaja kaitseks, vaid nimetatud regulatsioon kaitseb ka ettevõtte omandajat, võimaldades ettevõtte omandajal jätkata majandustegevust samade töötajatega, vajamata ülemineku toimumiseks iga töötaja nõusolekut. Ettevõtte ülemineku regulatsiooniga tagatakse seega ettevõtte sujuvam üleminek, mis ühest küljest seisneb töösuhete jätkuvuses ning teisest küljest majandustegevuse järjepidevuses. Töösuhete jätkuvusel on ka sotsiaal majanduslik mõõde, sest töösuhete jätkuvuse tagamisel välistatakse riigi sekkumine läbi sotsiaalsete tagatiste, millega väheneb koormus sotsiaalkindlustussüsteemile.⁸⁶ Märkimist väärib asjaolu, et töölepingute jätkumine ettevõtte üleminekul ei ole absoluutne. TLS § 112 lõige 3 sätestab keelu lõpetada tööleping ettevõtte ülemineku tõttu. Jätakuvalt on võimalik tööleping lõpetada, kui on olemas vastav seaduslik alus, näiteks koondamine.⁸⁷

Kuna nii Eesti, Soome, Saksamaa ning Austria on EL-i liikmed, siis kohaldub kõigile neile riikidele ka Euroopa Nõukogu direktiiv 2001/23/EC ning liikmesriikide seadused peavad nimetatud direktiivist lähtuma. Seega on ka kõikide eelpool nimetatud riikide regulatsioonil samad eesmärgid, ehk üheltpoolt kaitsta töötajaid ettevõtte ülemineku puhkudel ning teiselt poolt kaitsta nii siseriikliku kui ka EL-i ühisturgu ettevõtte ebaõnnestunud üleminekul tekkivate probleemide eest, mis väljendub näiteks sotsiaalkindlustussüsteemi liigses ekspluateerimises, juhul kui töölepingud automaatselt üle ei läheks.

Kui tsiviilõiguses on ettevõtte ülemineku üheks põhieesmärgiks lisaks käibe kiirusele ja lihtsusele võlausaldajate kaitse (ka töötajate), siis maksuõigusliku ettevõtte ülemineku puhul on põhiideeks maksunõuete täitmine juhtudel, kus esialgne kohustatud isik on ettevõtte üle andnud.

⁸⁵ Wegerich, T. (2012). *Business Laws of Germany*. Vol 1. Frankfurt: German Law Publishers, lk 377-378.

⁸⁶ Soom, *supra nota* 41, lk 41.

⁸⁷ Künnapas, (2011) *supra nota* 84, lk 121-122.

Samuti võib omaette eesmärgiks pidada ka tehingute korrektset maksustamist.⁸⁸ Täpsuse huvides olgu märgitud, et käesolevas magistritöös käsitletakse nii riiki, töötajat kui ka muid õigustatud isikuid kui võlausaldajaid VÕS § 2 lg 1 mõttes. Võlausaldajate liigitamine tuleb asjaolust, et seadusandja on pidanud oluliseks anda riigile kui võlausaldajale ning töötajale kui võlausaldajale eristaatuse ning seda ka EL-i tasandil.

Sarnaselt tööõigusliku ettevõtte üleminekuga, kus EL-i liikmesriikide regulatsioon on allutatud Euroopa Nõukogu direktiivile, on ka maksuõiguslik üleminek suuresti tuletatud või allutatud käibemaksudirektiivist⁸⁹. Seega kardinaalseid erinevusi liikmesriikide regulatsioonides ei esine eriti, mis puudutab käibemaksu. Ehk ettevõtte üleminek ei ole käibemaksu objektiks. Samas näiteks Soome õiguses ei lähe maksukohustused erinevalt Eesti vastavast regulatsioonist, üle automaatselt ettevõtte omandajale.

Ettevõtte maksuõigusliku ülemineku eesmärgiks Eesti õiguses on maksunõuete täitmine olukorras, kus algne kohustatud isik on ettevõtte üle andnud erinevalt tsiviilõigusele, mille eesmärgiks on võlausaldajate kaitse.⁹⁰ Riigipoolsete nõuete täitmine tagatakse siinkohal läbi maksuhalduri, kellele on seadusandja andnud täiendavad meetmed riigipoolsete nõuete maksmapanekuks.

Ettevõtte maksuõigusliku ülemineku korral kuulub lisaks VÕS-s sätestatule kohaldamisele ka MKS-s ning KMS-s sätestatu. Mõlemad seadused teevad viite võlaõigusseadusele ning seega tuleb ka ettevõtte ülemineku puhul maksuõiguses lähtuda VÕS §-s 180-185 sätestatust. Erinevus tsiviilõiguslikust üleminekust seisneb selles, et kui ettevõtte üleminek tuvastatakse, siis tagajärjed tulenevad KMS-st või MKS-st.

Seadusandja on pidanud vajalikuks siduda maksuõiguslik ettevõtte üleminek, erinevalt tsiviilõiguslikust ettevõtte üleminekust, kus on tingimuseks omandiõiguse üleminek, valduse üleandmisega ning rõhutades, et seda ka sõltumata kauba asjaõiguslikust staatusest (vt KMS § 2 lg 5). Samas, mõneti vasturääkiv on sama seaduse § 4 lg 2 p 1, mis viitab võlaõiguslikule ettevõtte üleminekule (ehk omandiõiguse üleminek) ning jättes tähelepanuta eelpool kirjeldatud erisuse

⁸⁸ Leppik, M. Lillsaar, M. (2013). Ettevõtte üleminek maksuõiguses: Kohtupraktika analüüs. Tartu: RiigikohtuÕigusteabe osakond. Kättesaadav https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2013/ettevotte_yleminek_maksuoiguses_m.lillsaar_m.leppik.pdf, 10. veebruar 2018.

⁸⁹ Euroopa Nõukogu 28. novembri 2006. a direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühtset käibemaksusüsteemi, ELT L 347, 11.12.2006.

⁹⁰ Leppik, Lillsaar, *supra nota* 88, lk 5.

(valduse üleminek). KMS-i tähenduses on ettevõtte ülemineku puhul oluline ka poolte tahe, sest kui vastav tahe puudub, siis ettevõtte üleminekut toimuda ei saa. MKS omakorda poolte tahet ettevõtte üle andmisel oluliseks ei pea⁹¹ ning kui maksuhalduri hinnangul on tegu ettevõtte üleminekuga VÕS §-des 180-185 kohaselt, tuleb MKS § 37 alusel lugeda üleläänuks ka maksukohustused.⁹²

KMS § 4 lg 2 p 1 kohaselt on oluline, kas tegemist on lihtsalt vara müügiga või on tegu ikkagi ettevõtte üleminekuga ehk korrektse maksustamise eesmärk. Nimetatud säte kehtestab erandi käibemaksuga maksustamise üldreeglist. Ettevõtte ülemineku puhul käivet ei teki ning käibemaksu lisamine vajalik ei ole. Magistritöö autori hinnangul on selline lahendus põhjendatud, sest ettevõtte ülemineku maksustamisel võib ettevõtjatel tekkida likviidsusprobleeme, sest müüjal ei pruugi olla piisavalt finantsilisi vahendeid käibemaksukohustuse täitmiseks ning selline takistus võib pärssida ettevõtte ülemineku atraktiivsust ja sundida ettevõtjaid otsima alternatiivseid lahendusi. Sarnane seisukoht tuleneb ka käibemaksudirektiivist, sest käibemaksu lisamine olukorras, kus lõppkokkuvõttes saadakse see riigilt tagasi, võib ebaproportsionaalselt ettevõtte omandajat koormata.⁹³

Ka ostja seisukohalt on väga oluline teha vahet, kas tegemist on ettevõtte üleminekuga või ettevõtte vara müügiga. Nimelt tekib ostjal kauba soetamisega rida õigusi, mida ta võib hiljem, näiteks vaidlustes müüjaga kauba olemuse ja kvaliteedi osas, kasutada. Samas ettevõtte ülemineku puhul tekib ostjal hoopis vastupidiselt rida kohustusi, mis tulenevad ettevõtte ülemineku regulatsioonist ning vara soetus ei pruugi olla enam atraktiivne.

Töö autori seisukohalt on tehingu korrektsel maksustamisel ettevõtte ülemineku kontekstis veel teinegi funktsioon – sarnaselt VÕS §-ga 180 on ka KMS § 4 lg 2 p 1 eesmärk vähendada üleandja ja omandaja halduskoormust, sest maksustades ettevõtte ülemineku tehingut käibemaksuga peaks ettevõtte üleandja esitama ettevõtte omandajale arve, millel oleks loetletud kõik ettevõtte vara koosseisu kuuluvad asjad ja õigused.⁹⁴ KMS § 4 lg 1 p 1 kohaldamisel tuleb tähelepanu pöörata asjaolule, kas tegu on ettevõtte või selle osa moodustava vara ja õiguste kogumi vahetu

⁹¹ Soom, *supra nota* 41, lk 35-36.

⁹² Leppik, Lillsaar, *supra nota* 88, lk 5.

⁹³ Swinkles, J. (2007). Transfer of a Going Concern Under European VAT. *International VAT Monitor*. IBFD. March/April, lk 95.

⁹⁴ RKHKo 3-15-1022 p 16.

üleandmisega või mitte. Kohtupraktika⁹⁵ kohaselt kuulub KMS § 4 lg 2 p 1 kohaldamisele juhul, kui ettevõtte antakse omandajale üle vahetult. Kui ettevõtte üleminek toimub vahendlikult ning mõnes tehingus osalevad lisaks üleandjale ja omandajale ka kolmandad isikud või üleandmine toimub mitme tehingu tulemusena, ei kuulu eelnevalt viidatud paragrahv kohaldamisele.⁹⁶ Siinkohal on enamlevinud ka ettevõtte varjatud ülemineku juhtumid.

Kui ettevõtte ülemineku regulatsiooni kehtestamise algideeks võib pidada võlausaldajate kaitset, siis „hiljem on ettevõtte ülemineku regulatsiooni eesmärgina lisandunud võimalus tegutseva ettevõtte kui tervikvara lihtsustatud võõrandamiseks, mis on seotud majanduskasvu edendamise ja töökohtade püsimisega“.⁹⁷ Kuid tulenevalt eelnevast on erinevatel õigusharudel ettevõtte ülemineku osas ka veel täiendavalt kitsamad eesmärgid. Tööõiguses peetakse oluliseks just töötajate kaitset, millest tuleneb ka lisaeesmärgina üldine tööturu kaitse ning sellest lähtuv sotsiaalmajanduslik eesmärk. Maksuõiguses peetakse primaarseks aga hoopis korrektset maksustamist ning maksunõuete laekumise tagamist. Viimasena kirjeldatud eesmärgile lisandub samuti täiendavalt sotsiaalmajanduslik eesmärk, kuid seda läbi riigi eelarveliste vahendite kaitse. Ka EL-i tasandil on eelnevalt kirjeldatud eesmärgid olulised ning lähtuvalt sellest on nii tööõiguslik kui ka maksuõiguslik ettevõtte üleminek eristaatuses, mis on tuletatav erinevatest Euroopa Nõukogu direktiividest⁹⁸, mis laieneb ka EL-i liikmesriikidele. Saksamaa ja Soome ettevõtte ülemineku regulatsioon lähtub just EL-i vastavast regulatsioonist ning muude võlausaldajate kaitset üle ei tähtsustata, mis väljendub ka nende riikide seadusandluses. Nimelt ei reguleeri Soome ja Saksamaa tsiviilõigus ettevõtte üleminekut. Austria õiguses reguleeritakse ettevõtte üleminekut Eestile sarnaselt ning magistritöö autori arvates tagab just Eesti ja Austria ettevõtte ülemineku regulatsioon kiirema ettevõtte ülemineku ning efektiivsema võlausaldajate kaitse.

⁹⁵ RKHKm 3-3-1-89-11, punkt 10.

⁹⁶ Soom, *supra nota* 41, lk 38.

⁹⁷ Tamme, M. (2009). Ettevõtte üleminek varjatud tehinguna. *Juridica*. Nr 3. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 181.

⁹⁸ Käibemaksudirektiiv; Euroopa Nõukogu 12. märtsi 2001. a direktiiv 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta, ELT L 082, 22.03.2001.

1.3 Ettevõtte ülemineku kriteeriumid

Esmakordselt käsitles Euroopa Kohus ettevõtte ülemineku kriteeriume 1986. aastal kohtuasjas Spijkers versus Benetik⁹⁹. Ettevõtte ülemineku hindamise hõlbustamiseks nimetas kohus järgmised kriteeriumid:

- ettevõtte tüüp;
- materiaalse vara üleminek;
- immateriaalse vara väärtus ülemineku hetkel;
- enamuse personali üleminek omandajale;
- klientide üleminek üleandjalt omandajale;
- mil määral kattuvad üleandja ja omandaja varasem ja jätkuv tegevus ning periood;
- mil üleandja tegevus katkes, kui katkes, ja omandaja tegevuse alustamine.

Nimetatud lahendis rõhutas kohus, et hindamaks, kas ettevõtte üleminek on toimunud, tuleb kaaluda kõiki eelpoolekirjeldatud ettevõtte ülemineku kriteeriume ning faktilise hinnangu andmine on rahvuslike kohtute ülesanne. Kohus juhib tähelepanu ka asjaolule, et tegemist on pelgalt üksikkriteeriumitega ning ettevõtte ülemineku puhul tuleb tõendeid hinnata kogumis ning neid kriteeriume ei saa käsitleda üksikult. Ka hilisemad Euroopa Kohtu lahendid on sama seisukohta rõhutanud. Kohtuasja nr C-234/98¹⁰⁰ punktis 26 märgitakse, et ettevõtte ülemineku seonduvat tuleb analüüsida kogumis ja muu hulgas tuleb arvestada ka juba Spijkers versus Benetik kohtuotsuses osundatud ettevõtte ülemineku kriteeriumitega. 20. juuli 2017. a. kohtuasjas nr C-416/16¹⁰¹ kinnitab Euroopa kohus oma varasemaid seisukohti, mis puudutab ettevõtte ülemineku kriteeriume ning rõhutab, et arvesse tuleb võtta kõiki tehingut iseloomustavaid faktilisi asjaolusid, ning et need asjaolud on siiski vaid kohustusliku üldhinnangu üksikud aspektid ja seega ei saa neid hinnata eraldiseisvana. Euroopa Kohtu lahendeid on vastavas valdkonnas teisigi¹⁰² ja kokkuvõtvalt on olulisim see, et kõik ettevõtte ülemineku kriteeriumid on üksikfaktorid, mida tuleb hinnata nende koosmõjus ning konkreetsele kriteeriumile omistatud tähtsus on otseselt sõltuvuses tegevusalast kus ettevõtte tegutseb või vahenditest, mida enda tegevuseks kasutatakse. Euroopa

⁹⁹Kohtuotsus, 18.03.1986, Spijkers, C-24/85, ECLI:EU:C:1986:127.

¹⁰⁰Kohtuotsus, 02.12.1999, C. Allen jt versus Amalgamated Construction Co Ltd, C-234/98, ECLI:EU:C:1999:594, p 26.

¹⁰¹Kohtuotsus, 20. 07. 2017, Luís Manuel Piscarreta Ricardo versus Portimão Urbis EM SA, C-416/16, ECLI:EU:C:2017:1007.

¹⁰² Kohtuotsus, 26.11.2015, Aira Pascual ja Algeposa Terminales Ferroviarios, C-509/14, ECLI:EU:C:2015:781.p 33 ja 34.

Kohtu hinnangul on erinevad kriteeriumidel erineva kaaluga ning liikmesriikide kohtud peavad sellega ka kohtuasjade arutamisel arvestama. Näiteks tööjõu rendiga tegeleva ettevõtte ei pruugi olla olulisi materiaalseid vahendeid, seega ei saa sellist tüüpi ettevõtte üleminekul vastav kriteerium olla ka olulise tähtsusega. Seega võivad mingid kriteeriumid ettevõtte ülemineku tuvastamisel kujuneda esmasteks ning omavad ülemineku tõendamisel suuremat kaalu. Kuna Euroopa Kohtu praktika ettevõtte ülemineku analüüsimisel on seotud eelkõige töötajate õiguste kaitse direktiivi¹⁰³ tõlgendamisega, siis sõltub sellest, kas kohtul on õigus kohaldada direktiivi, mille kontekstis enamus ettevõtte ülemineku juhtumeid esile kerkib, või mitte.¹⁰⁴ Siinkohal tekib küsimus, kas EL direktiivi, mille eesmärgiks on kaitsta töötajate õigusi ettevõtte ülemineku korral, on mööndusteta võimalik rakendada Eesti siseriiklikus õiguses, võttes arvesse, et erinevates õigusvaldkondades on ettevõtte ülemineku regulatsioonil erinev eesmärk. Ettevõtte ülemineku kriteeriumite eesmärgid ning nende võimalikku rakendamist käsitletakse magistr töö järgmises alapeatükis.

Ettevõtte üleminekut puudutav Riigikohtu praktika ei ole seni olnud kuigi ulatuslik, pigem on käsitletud konkreetsete kaasuste raames ette tulnud üksikküsimusi. Esimene kord käsitles Riigikohus ettevõtte üleminekut tsiviilasjas aastal 2000¹⁰⁵, kuid esmakordselt määratles Riigikohus¹⁰⁶ sõnaselged kriteeriumid ettevõtte ülemineku tuvastamiseks alles 2011. aastal. Nimetatud lahendis määratles Riigikohus mitteammendava loetelu asjaoludest, läbi mille oleks ettevõtte üleminekut võimalik tuvastada. Kuigi Riigikohus on ettevõtte ülemineku tuvastamiseks kasutatavate kriteeriumite sisustamisega tegelenud vähesel määral ka juba enne 2011. aastat, siis käesolevas peatükis käsitletakse peaaesjalikult lahendeid, mis on tehtud peale ettevõtte ülemineku kriteeriumite määratlemist.

„Riigikohtu hinnangul tuleb ettevõtte ülemineku tuvastamisel analüüsida toimunud tehingute asjaolusid ja äriühingute käitumist nii enne kui ka pärast väidetavat ülemineku toimumise ajahetke, pidades aga eriti oluliseks järgmiste aspektide hindamist:

- ettevõtte tüüp;
- kinnisasja, tootmisvahendite ja muude materiaalsed vahendite üleminek;
- immateriaalsed vahendite ja organisatsiooni ülevõtmine;

¹⁰³ Euroopa Nõukogu 12. märtsi 2001. a direktiiv 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta, ELT L 082, 22.03.2001.

¹⁰⁴ Soom, *supra nota* 41, lk 22.

¹⁰⁵ RKTko 3-2-1-7-00.

¹⁰⁶ RKHko 3-3-1-20-11, punkt 11.

- kliendi- ja hankijasuhete jätkuvus;
- üleminekule eelneva ja sellele järgneva tegevuse sarnasus;
- majandustegevuse jätkuvus ja kui tegevus oli vahepeal katkenud, siis katkestuse aeg;
- väheste vahenditega ettevõtete puhul personali säilimine;
- ettevõtte omandaja varasem tegevus;
- üleandja ja omandaja tegevuskoht, juhtorganite liikmete kattuvus.¹⁰⁷

Kolleegium märgib täiendavalt, et nimetatud kriteeriumitel on eri tüüpi ettevõtete puhul erinev kaal. Riigikohus on ettevõtte ülemineku temaatikaga tegelenud tänaseks kõikides õiguse valdkondades. Näiteks ettevõtte maksuõigusliku ülemineku vaidluses on Riigikohus öelnud, et varade üleminek ei pea tähendama ainult omandiõiguse üleminekut, vaid piisab ka vara kasutusõiguse üleminekust¹⁰⁸. Nimetatud seisukoht annab alust järelduseks, et Riigikohus on võtnud arvesse just valdkonna põhiseid eesmärges, sest kasutusõiguse üleminekul on oluline seoses just maksuõigusliku ülemineku tuvastamisega.¹⁰⁹ Tööõigusliku ettevõtte ülemineku vaidluses on lisaks tuginetud varasemale Euroopa Kohtu praktikale¹¹⁰, mille kohaselt tuleks töövaidluse puhul ettevõtte ülemineku kindlakstegemisel eelkõige kontrollida, kas üle on läinud iseseisev majandusüksus, mis jätkab oma tegevust. Kui ettevõtluse eripära tõttu ei õnnestu terviklikku majandusüksust tuvastada, võib tegemist olla näiteks töötajate üksusega, millel on püsivad ühised ülesanded ning, mis moodustab sedasi nn tervikliku majandusüksuse.¹¹¹

Teiste riikide praktika Euroopa Kohtu poolt välja töötatud kriteeriumide rakendamise kohta sarnaneb Eesti Riigikohtu seisukohtadega. Ettevõtte ülemineku hindamisel lähtuvad näiteks Austria kohtud Euroopa Kohtu poolt väljatöötatud ettevõtte ülemineku kriteeriumitest.¹¹² Ka Soome õiguses lähtutakse Euroopa Kohtu praktikas välja töötatud ettevõtte ülemineku kriteeriumitest hindamaks, kas on toimunud ettevõtte üleminek. Kuna ettevõtte ülemineku sätted Soome õiguses puuduvad, siis hinnatakse seda kaasusepõhiselt¹¹³. Saksa kohtud ning eelkõige Saksa Föderaalne Töökohus hindavad ettevõtte identiteedi määratlemisel just Euroopa Kohtu

¹⁰⁷ *Ibid.*, p 11.

¹⁰⁸ RKHKo 3-3-1-55-11 p 36.

¹⁰⁹ Soom, *supra nota* 41, lk 20.

¹¹⁰ Kohtuotsus, 10.12.1998, C-127/96, C-229/96 ja C-74/97: Francisco Hernández Vidal SA vs. Prudencia Gómez Pérez, Marja Gómez Pérez and Contratas y Limpiezas SL; Friedrich Santner vs. Hoechst AG; Mercedes Gómez Montaña vs. Claro Sol SA and Red Nacional de Ferrocarriles Españoles (Renfe). EU:C:1998:594.

¹¹¹ RKTkm 3-2-1- 41-11, p 15.

¹¹² Transfer of Undertakings Guide. (2009) Ius Laboris Publication. Kättesaadav: https://www.acc.com/_cs_upload/vl/membersonly/Article/871659_1.pdf, 01.mai 2018, lk 19.

¹¹³ *Ibid.*, lk 78-79.

poolt välja töötatud seitset kriteeriumi. Samas on rõhutatud, et tegemist on üksikriteeriumitega, mida tuleb hinnata koostoides muude faktoritega nagu juhtivtöötajate üleminek, tegutsemise koht jms.¹¹⁴ Sarnaselt Eesti Riigikohtu seisukohtadele leiavad ka Saksa kohtud, et tulenevalt ettevõtte tüübist on erinevatel ülemineku kriteeriumitel erinev tähtsus ning kaal. Seega tehakse vahet näiteks tootmisettevõtetel ja teenuseid pakkuvatel ettevõtetel.

Autori hinnangul saab eelpool kirjeldatud kriteeriume kõigis õigusharudes küll kasutada, mida kinnitavad ka eelnevalt analüüsitud Riigikohtu lahendid. Riigikohus on hakanud tegema vahet olulisematel ning väheolulisematele kriteeriumitel, mis annab kinnitust asjaolust, et ettevõtte ülemineku kriteeriumite puhul hinnatakse konkreetsete valdkondade eesmärke.¹¹⁵ Kuigi hetkel on tegemist siiski üksikute lahenditega, võiks siinkohal Riigikohus enda praktikat selles osas täiendada.

1.4 Ettevõtte ülemineku kriteeriumide eesmärk

Tulenevalt eelmises alapeatükis väljatoodule on ettevõtte ülemineku tuvastamiseks kohtupraktika poolt välja töötanud erinevad kriteeriumid, kuid Euroopa Kohus on enamikel juhtudel tegelenud ettevõtte majandusliku identiteedi määratlemisega, mis väljendub majandusüksuse identiteedi mõiste sisustamises.¹¹⁶ Euroopa Kohtu hinnangul on ülemineku tõendamisel otsustavaks kriteeriumiks asjaolu, kas üleantav majandusüksus säilitab oma identiteedi, mis väljendub eelkõige tegevuse reaalses jätkumises.¹¹⁷ Majandusüksuse identiteet on seotud ka muude elementidega, nagu selle personal, töö korraldus, tegevusmeetodid, kasutatavad töövahendid jms.¹¹⁸

Ettevõtte ülemineku kriteeriumide eesmärkide mõistmiseks on oluline vaadelda, millistes olukordades ning millistele kriteeriumidele on Eesti kohtud ning eelkõige Riigikohus ettevõtte ülemineku tuvastamisel tuginenud.

¹¹⁴ *Ibid.*, lk 104-105.

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-108-12.

¹¹⁶ Vutt (2010), *supra nota* 26, lk 7.

¹¹⁷ RKKKo 3-3-1-45-12 p 21.

¹¹⁸ Kohtuotsus, 10.12.1998, C-173/96 ja C-247/96: Francisca Sánchez Hidalgo jt. versus Asociación de Servicios Aser ja Sociedad Cooperativa Minerva (C-173/96); Horst Ziemann versus Ziemann Sicherheit GmbH ja Horst Bohn Sicherheitsdienst (C-247/96). EU:C:1998:595, p 30.

Ettevõtte tüüpi analüüsinud Tallinna Halduskohus sedastas, et ettevõtte tüüp ei saa tähendada pelgalt äriühingu juriidilist vormi. Seda põhjusel, et enamik Eestis tegutsevatest äriühingutest on kas osäühingu või aktsiaseltsi kujul ning selle pinnalt ettevõtte tüübi sisustamine ei peegeldaks tegelikku olukorda ega võimaldaks tuvastada ettevõtte üleminekut.¹¹⁹ Seega tuleb pigem hinnata asjaolu, kas tegemist on näiteks tootmis-, teenindus või müügisuunitlusega ettevõttega.¹²⁰ Seega on halduskohus sarnaselt Euroopa Kohtule asunud määratlema majandusüksuse identiteeti. Sellise käsitlusega tagatakse see, et ettevõtte üleminekul hinnatakse ka ettevõtte tegutsemisvaldkonda, mille läbi saab määratleda olulisemad ning vähemolulisemad ülemineku kriteeriumid, mis seeläbi hõlbustab ka ettevõtte ülemineku tuvastamist.

Materiaalsete vahendite ehk vara ülemineku tuvastamisel ettevõtte ülemineku kriteeriumina on Riigikohtu halduskolleegium öelnud, et varade üleminek ei tähenda alati omandiõiguse üleminekut, vaid kõnealune kriteerium loetakse täidetuks ka siis, kui on üle läinud vara kasutusõigus¹²¹. Eelkõige peaks kõnealused varad olema määratud või olemuselt seotud ettevõtte tegevusega ehk aitama kaasa ettevõtte igapäevase majandustegevuse läbiviimisele. Nagu juba varasemalt märgitud, siis antud lahendiga annab Riigikohus mõista, et ettevõtte ülemineku tuvastamisel lähtub halduskolleegium just õigusharu eesmärkidest.

Immateriaalsete varade hindamine on oluline ülevõtmise korral ettevõtete puhul, mille põhivaras on materiaalse vara osakaal väike või olematu. Siia kategooriasse kuuluvad ettevõtted, mille puhul moodustub ettevõtte põhivara ainult töötajaskonnast ning seetõttu on materiaalse varade ülevõtmisest olulisem tööjõu ja seeläbi organisatsiooni üleminek.¹²² Riigikohtu tsiviilkolleegium on täiendavalt märkinud, et töötajate osaline kattuvus kogumis teiste ettevõtte üleminekule viitavate kriteeriumitega, ei ole veel piisav alus, väitmaks, et toimunud on ettevõtte üleminek.¹²³ Immateriaalse vara alaliikidena on kohtupraktika analüüsitud ka kogemuse üleantavust,¹²⁴ domeeni üleminekut¹²⁵ ning spetsiifilise edasimüügiõiguse tähtsust ettevõtte koosseisus¹²⁶. Riigikohus¹²⁷ on immateriaalsete vahendite ja organisatsiooni ülevõtmise hindamisel jäänud sarnaselt materiaalse varade üleminekulga seisukohale, et ettevõtte üleminekuks on vaja selliste immateriaalsete

¹¹⁹ TlnHKo 3-07-1524, p 6.

¹²⁰ Soom, *supra nota* 41, lk 20.

¹²¹ RKHKo 3-3-1-55-13, p 35.

¹²² RKTkm 3-2-1- 41-11, p 15.

¹²³ RKTkm 3-2-1-129-11, p 11.

¹²⁴ RKHKm 3-3-1-45-12, p 20-22.

¹²⁵ RKHKm 3-3-1-55-13, p 32.

¹²⁶ RKHKm 3-3-1-6-12, p 8 ja 12.

¹²⁷ RKTkm 3-2-1-129-11, p 11.

vahendite üleminekut, mis on oma olemuselt seotud ettevõtte majandamisega või teenivad selle majandamist ehk moodustavad ettevõtte tuuma.¹²⁸ Seega on Riigikohus sarnaselt Halduskohtuga ning Euroopa kohtuga pidanud ettevõtte ülemineku tõendamisel oluliseimaks just ettevõtte identiteeti ning läbi selle hinnanud, kas üle läinud vara moodustab ettevõtte ning rakendus ettevõtte ülemineku regulatsioon.

Kliendi- ja hankijasuhete jätkuvuse puhul on Riigikohus ettevõtte ülemineku hindamiskriteeriumina viidanud, et tehingupartnerite osaline kattumine võib olla üks ettevõtte üleminekule osutav asjaolu. Riigikohus juhib aga tähelepanu, et olukorras, kus tehingupartnerite arv turul on piiratud, ei saa analüüsitava kriteeriumi olulisust ettevõtte üleminekul üle hinnata.¹²⁹ Tehingupartneriteks, kelle osas isikutel sisuliselt puudub valikuvabadus, on näiteks elektri-, vee- ja kanalisatsiooniteenuste pakkujad ning väga spetsiifilise tooraine või materjali tarnijad. Seega hindab Riigikohus kliendi- ja hankijasuhete kattuvust suhteliselt kitsalt, ehk ettevõtte ülemineku tuvastamisel tuleks analüüsida vaid selliste tehingupartnerite kokkulangevust, kelle osas on ettevõttel konkreetses majandusharus ka laiem valik.¹³⁰ Seega lähtuvalt majandustegevuse identiteedist selekteerib Riigikohus välja esmased ja nn teisesed kriteeriumid.

Hindamaks tegevuste sarnasust ettevõtte ülemineku kriteeriumina, on Riigikohus võtnud seisukoha, et tegevusala määratlemisel tuleb arvesse võtta ettevõtte reaalne majandustegevus, mitte üksnes äriregistri kannet¹³¹, kinnitades sellega, et registrikanne on deklaratiivne ning tegelikult tuleks lähtuda sisust. Riigikohus on tegevuste sarnasuse tuvastamiseks pidanud vajalikuks hinnata, kas üle on läinud selline vara, millega seotud tegevuse üleandja lõpetas ning millega omandaja jätkas.¹³² Tegevuste analoogsust tuleb hinnata läbi organisatsioonilise iseseisvuse säilimise ning seeläbi veenduda, et erinevate üleantud elementide vahel on säilinud funktsionaalne side, mis võimaldab omandajal neid elemente kasutada samasuguseks või analoogseks majandustegevuseks.¹³³ Ettevõtte üleminekut ei välista ka asjaolu, et ettevõtte omandaja asub ettevõtte tegevust mitmekesistama.¹³⁴ Siia kuuluvad olukorrad, kus ettevõtte omandaja hakkab tootma mõnd uut toodet või pakkuma uusi teenuseid, kuid teeb seda omandatud majandusüksuse või majandusüksuse osa kaudu. Pelgalt üleantava ettevõtte ja omandaja tegevuste

¹²⁸ Soom, *supra nota* 41, lk 21.

¹²⁹ RKHKm 3-3-1-55-13, p 47.

¹³⁰ Soom, *supra nota* 41, lk 23.

¹³¹ RKHKo 3-3-1-55-12, p 39.

¹³² RKTko 3-2-1-41-11, p 15.

¹³³ RKHKo 3-3-1-6-12, p 11.

¹³⁴ RKHKo 3-3-1-1-13, p 15.

sarnasus ei võimalda veel üheselt järeldada majandusüksuse üleminekut üksteisele järgnevate ettevõtjate vahel.¹³⁵

Riigikohtu hinnangul on majandustegevuse jätkuvus olukorras, kus majandustegevus vahepeal katkes ning ka katkestuse aeg, iseseisvad kriteeriumid, mida tuleks samuti arvestada ettevõtte ülemineku tuvastamisel. Siinkohal ei ole oluline, kas tegevusega jätkatakse koheselt või mitte, sest see ei mõjuta ettevõtte ülemineku toimumist.¹³⁶ Oluline on majandustegevuse jätkamiseks vajalike vahendite üleminek ning võimalus ettevõtte omandajal nende abil tegevust jätkata. Majandustegevuse katkemist Riigikohus veel analüüsinud ei ole, kuid ajalise katkemise pikkus võib ülemineku hindamisel olla oluline kriteerium. Valdkonniti võib tegevuse katkemisel olla erinev kaal. Ühes valdkonnas võib paari nädalane tegevuse katkemine välistada ettevõtte ülemineku, samal võib tegevuse katkemine teises valdkonnas kesta, kuid ettevõtte ülemineku saab toimunuks lugeda. Käesoleva töö autori hinnangul tuleb katkemist hinnata just sõltuvalt majandustegevusest ning juhtumi põhiselt.

Riigikohus on hinnanud ka personali säilimise olulisust väheste vahenditega ettevõtete puhul või ettevõtete puhul, kus materiaalsed vahendid ei ole olulised. Samuti saab personali üleminek kaalukaks argumendiks siis, kui ettevõtte üleminekul ei anta üle mitte olulises osas vara, vaid hoopis personali, mis võimaldab omandajal jätkata varasemat majandustegevust ning vaatamata sellele, et üleandjale jäi pärast ülemineku toimumist alles suures osas materiaalselt vara.¹³⁷

Riigikohus ei ole ettevõtte ülemineku tuvastamisel ettevõtte omandaja varasemat tegevust veel realselt analüüsinud, kuid on andnud mõista, et pelgalt asjaolu, et isik oli samaaegselt nii üleandja kui ka omandaja juhatuse liikmeks, ei anna alust väita, et tegemist on ettevõtte üleminekuga. Siinkohal vajab märkimist, et kõnealuses vaidluses kattusid ka tegevuskoht, osaliselt kliendibaas ning tegutseti samal alal. Kõiki neid asjaolusid hinnates jõudis kohus siiski arvamusele, et ettevõtte üleminek ei ole hageja poolt piisavalt tõendatud.¹³⁸ Omandaja varasema tegevuse analüüs võimaldab küll määratleda omandaja tegevuse ulatuse enne ettevõtte omandamist, kuid ei anna piisavat alust ettevõtte ülemineku toimumise kohta. Riigikohtu hinnangul võib tegu olla küll ettevõtte üleminekut kinnitava argumendiga. Riigikohus on kahe viimase kriteeriumi puhul jäänud

¹³⁵ RKHKo 3-3-1-45-12, p 2.

¹³⁶ RKTko 3-2-1-131-11, p 10.

¹³⁷ RKTko 3-2-1-41-11, p 15.

¹³⁸ RKTko 3-2-1-37-16, p 5.

seisukohale, et vaatamata juhtorganite liikmete kattuvusele, samale majandustegevusele ning samale tegevuskohale¹³⁹, ei ole ettevõtte üleminek piisavalt põhjalikult tõendatud.¹⁴⁰Võlausaldaja kaitse seisukohalt tähendab see täiendavat tõendamiskoormust ning seda olukorras, kus tõendite hankimine on piiratud, sest nimetatud informatsiooni omavad nii üleandja ja omandaja.

Pärast kriteeriumite väljatoomist 2011. aastal on Riigikohus lisaks hindamiskriteeriumitena võrrelnud ka äriühingute käibeid, kus käibed vähenesid proportsionaalselt omandaja käibe suurenemisega,¹⁴¹ ja töötajate ülemineku fakti¹⁴². Käesoleva töö autori hinnangul võib Riigikohtu seisukohtadest järeldada, et väljatöötatud ettevõtte ülemineku kriteeriumide puhul ei ole tegemist ammendava loeteluga. Selline avatud loetelu võimalikest kriteeriumidest võimaldab neid kasutada erinevates valdkondades, mille läbi ongi saavutatud kriteeriumide universaalsus. Ettevõtte ülemineku kriteeriumide taotluslikku universaalsust võib magistritöö autori hinnangul muidugi tervitada, sest see tagab võlausaldajale kindluse, et kui on toimunud tervikvara üleminek, siis käsitletakse seda kõigis õigusvaldkondades sarnaselt. Selline lähenemine võimaldab ka ettevõtte mõistet käsitleda võimalikult laialt ning tagada, et ettevõtte mõiste oleks kõigis valdkondades sarnaselt kasutatav. Kokkuvõtvalt võib öelda, et kohtupraktikas juurdunud hindamiskriteeriumide eesmärgiks on tuvastada, kas majandusüksuse identiteet üleminekul on säilinud. Ehk, kas üleläänud vara kogumi näol on tegemist ettevõttega või mitte.

¹³⁹ RKTkm 3-2-1-129-11, p 11.

¹⁴⁰ RKTkm 3-2-1-131-11, p 10.

¹⁴¹ RKHKo 3-3-1-55-13.

¹⁴² RKHKo 3-3-1-1-13, p 15.

2 VÕLAUSALDAJATE KAITSE ETTEVÕTTE ÜLEMINEKUL NING ETTEVÕTTE VARJATUD ÜLEMINEKUL

2.1 Ettevõtte ülemineku regulatsioonist tulenevad võlausaldajate kaitsemeetmed

Ettevõtte ülemineku regulatsiooni kehtestamise algideeks on võlausaldajate kaitse aspekt. Võlausaldajate kaitse põhimõte on tuletatud sellistest põhiseaduslikest¹⁴³(edaspidi PS) printsiipidest nagu igäihel on õigus riigi ja seaduse kaitsele (PS § 13), mille kohaselt on näiteks võlausaldaja õiguseks, et riik teda kolmandate isikute rünnete eest kaitseks.¹⁴⁴PS § 14 sätestab, et õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus, ehk kolme riigivõimu kohustus on luua põhiõiguste teostamiseks õiguslikud eeldused.¹⁴⁵ Kõige üldisemalt tähendab see, et menetlus peab olema suunatud isiku ka õiguste kaitsele, sest muidu ei pruugi võlausaldajal osutada võimatuks oma õigusi realiseerida.¹⁴⁶PS § 15 lg 1 kohaselt on igäihel õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, mis koosmõjus §-ga 14 sisaldab üldist põhiõigust tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele.¹⁴⁷ Kuna subjektiivsete õiguste teostamine toimub üldjuhul ilma riikliku sekkumiseta, siis nende õiguste kaitse tähendabki eelkõige võimalust saada oma õigustele riiklik kaitse.¹⁴⁸ Täiendavalt on ettevõtte ülemineku regulatsiooni eesmärgina lisandunud võimalus tegutseva ettevõtte kui organisatsioonilise terviku lihtsustatud võõrandamine, mis on seotud majanduskasvu edendamise ja töökohtade püsimisega.¹⁴⁹

Õiguses üldiselt, kuid ennekõike tsiviilõiguses, on üldtunnustatud heas usus ja heade kommetega käitumise põhimõtted ning ausa kauplemise printsiip¹⁵⁰, millest tuleneb ka tehingupoolte vastastiku usalduse olulisus ning ka selle kaitsmise vajadus. Usalduse all peetakse silmas veendumust, et teiselt poolt saadav informatsioon on õige ja täielik ning sellele informatsioonile tugineja ei pea

¹⁴³Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.

¹⁴⁴Eesti Vabariigi Põhiseadus. *Kommenteeritud väljaanne 3. väljaanne.* (2012)/ Toim. Madise, Ü., Narits, R., Vinkel, P. Jt. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 182.

¹⁴⁵Mitt, A. (2006). Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. *Juridica*. Nr 6. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 382.

¹⁴⁶Madise, *et al.* (2010), *supra nota* 144, lk 196.

¹⁴⁷*Ibid.*, lk 205.

¹⁴⁸Varul, *et al.* (2012), *Tsiviilõiguse Üldosa*. Tallinn, Juura, lk 157.

¹⁴⁹KOM(2006) 117 lõplik, *supra nota* 4.

¹⁵⁰Kull, I. (1996). Austatud lugeja! *Juridica*. Nr 10. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 521.

liigselt muretsama võimalike ebameeldivate tagajärgede ehk tema usalduse rikkumise pärast. Seega peab õiguskord soodustama usaldussuhete levikut ühiskonnas, mis laieneb lisaks üksikutele õigusnormidele ka neid norme rakendavatele institutsioonidele.¹⁵¹ Tulenevalt sellest peaks ka ettevõtte üleminekul eelistama lahendusi, mis tagaksid ettevõtte üleandja võlausaldajate usalduse maksimaalse kaitstuse, mis autori hinnangul väljendub võlausaldajate nõuete faktilises realiseeritavuses. „Võlausaldaja huve tuleb seaduslikult kaitsta vähemalt määral, et need ei kahjustuks võrreldes ettevõtte üleminekule eelnenud situatsiooniga.“¹⁵² Nimetatud põhimõtte puudutab eelkõige võlausaldajate varalist seisundit, sest võlgniku vahetus on siinkohal paratamatu, mis iseenesest võib muidugi võlausaldaja huve ja õigusi kahjustada.

Just võlausaldajate kaitsest lähuvalt on ettevõtte ülemineku regulatsiooni põhieesmärgist (võlausaldajate kaitse) tuletatud võlausaldajate kaitse põhimõtted nagu:

- ettevõtte koosseis on määratletud seaduses (VÕS § 180 lg 2);
- ettevõtte üleminekul ei ole kohustuste üleminekuks vajalik võlausaldaja nõusolek (VÕS § 182 lg 2);
- ettevõttesse kuuluvad kohustused lähevad ettevõttega kaasa automaatselt (VÕS § 182 lg 2);
- ettevõtte üleandja ja omandaja solidaarvastutus ettevõtte üleminekul ettevõttesse kuulunud kohustuste täitmise ees (VÕS 183 lg 1);
- võlgnike ning võlausaldajate teavitamise kohustuse ettevõtte üleminekust (VÕS § 182 lg 4).

Ettevõtte koosseis on määratletud seaduses. Tegemist on printsiibiga, mis viitab ettevõtte kui tervikvara üleminekule.¹⁵³ Kuigi ettevõtte mõiste on Eesti õiguses suhteliselt lakooniliselt reguleeritud ehk ettevõtte on majandusüksus, mille kaudu isik tegutseb¹⁵⁴, siis määratleb just võlaõigusseaduse § 180 lg 2 tingimused, millisel juhul toimub ettevõtte üleminek ehk sätestab ettevõtte tehingulise üleandmise lubatavuse ning määratleb ettevõtte koosseisu. Seega tuletatakse ettevõtte mõiste regulatsioonist võimalik ettevõtte üleminek. Nimelt, kui antakse üle sellises mahus vara ehk vara kogum, mida võib tõlgendada kui iseseisvat majandusüksust, siis on

¹⁵¹ Kama, P. (2016) Usaldus kui õiguslikku kaitset vääriv fenomen. *Juridica*. Nr 8. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 552-558.

¹⁵² Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 20.

¹⁵³ RRTKo 3-2-1-7-00.

¹⁵⁴ Tsviilseadustiku üldosa sedus. RT I, 20.04.2017, 21, § 66¹.

toimunud ka ettevõtte üleminek ehk üle peab minema majandusüksuse identiteet.¹⁵⁵ Sellise lähenemine kasuks räägib asjaolu, et Riigikohus peab ettevõtte ülemineku hindamisel oluliseks majandusüksuse identiteedi ülekandumist, mis seisneb sellistes elementides nagu ettevõtte personal, töökorraldus, tegevusmeetodid või ka kasutatavad töövahendid.¹⁵⁶ Elementide nimekiri ei ole siinkohal ammendav.

Võlausaldajate kaitse seisukohast peab nimetatud printsiip tagama kindluse, et ettevõtte üleandja ja omandaja kokkuleppeliselt ei kujunda ettevõtte koosseisu. See tähendab, et üleandja ei annaks üle ainult atraktiivset vara ning jätaks alles mitte nii atraktiivse ning selle võrra ka perspektiivituma vara koos kohustustega üleandja ettevõttesse, kahjustades sellega ka võlausaldajate huve. Vastupidine olukord võimaldaks takistusteta jätta kohustused maha, alustada nii öelda puhtalt lehelt ning jättes võlausaldaja olukorda, kus tal ei ole enda õiguseid millegi arvelt enam rahuldada. Sarnasele seisukohale on jõudnud ka Tartu Ringkonnakohtus¹⁵⁷ enda lahendis ning rõhutanud, et ettevõtte ülemineku regulatsiooni eesmärgiks on võlausaldajate kaitsmine just sarnaste olukordade eest. Siinkohal on võlausaldajate seisukohalt väga oluline Euroopa Kohtu lahend, milles kohus on öelnud, et kuigi organisatsioonilise teguri näol on tegemist olulise tunnusega, ei saa see olla ainukeseks tunnuseks ehk majandusüksuse identiteedi määratluse aluseks ei ole vaid organisatsioonilise iseseisvusega seonduv tegur.¹⁵⁸ Nimetatud lahendis leidis Euroopa Kohus, et võlausaldajaid tuleb kaitsta ka olukordades, kus ettevõtte omandaja otsustab ettevõtte hajutada ning liita selle hiljem omaenda struktuuriga. Kuigi ettevõtte üleminekuks on tarvilik vara üleminek teatavas kogumis, ei pea see toimuma ühe tehinguga ning üheaegselt. Sarnast seisukohta on rõhutanud ka Riigikohus¹⁵⁹. Magistritöö autori hinnangul liigituvad siia ka olukorrad, kus vara viiakse üle kasutades selleks kolmandaid isikuid ning teatud aja jooksul tuuakse vara kokku tagasi ning jätkatakse tavapärase majandustegevusega. Kindlasti ei pisenda eelpool mainitud lahend käesoleva printsiibi kaalu, pigem vastupidi, see tagab ulatuslikuma võlausaldajate kaitse.

Olgu siinkohal võrdluseks mainitud, et Soome tsiviilõiguses ettevõtte ülemineku regulatsioon puudub ning pooled saavad ise valida, millised varad võõrandatakse, millised mitte. Ettevõtte kui organisatsioonilise terviku konstruktsioon omab tähendust ainult tööõiguslikus mõttes, mis on

¹⁵⁵ Vutt (2010), *supra nota* 26, lk 7.

¹⁵⁶ RKHKo 3-3-1-45-12, p 21.

¹⁵⁷ TrtRnKo 2-07-16484, p 6.

¹⁵⁸ Kohtuotsus, 12.02.2009, Dietmar Klarenberg v Ferrotron Technologies GmbH, C-466/07, ECLI:EU:C:2009:85, p 43.

¹⁵⁹ RKTko nr 3-2-1-82-10, p 12 ja 13.

tuletatud sarnaselt teistele EL-i riikidele „Euroopa Nõukogu 12. märtsi 2001. a direktiiv 2001/23/EÜ“ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta. Seega peab ka Soomes arvestama, et kui üle läheb organisatsiooniliselt terviklik majandusüksus, siis rakenduvad eelpool mainitud direktiivist tulenevad töötajate õiguseid kaitsvad sätted - automaatselt lähevad üle ainult töölepingud ning nendega seonduv.¹⁶⁰ Ka Saksa õiguses on ettevõtte üleminek regulatsioon tuletatud pigem tööõiguslikest eesmärkidest.

Tulenevalt sellest, et Eestis on ettevõtte koosseis määratletud seaduses, on ettevõtte ülemineku regulatsioon mõnevõrra detailsem kui näiteks Soome või Saksa vastav käsitlus. Antud töö autori hinnangul lähtuvad võrdlusriikide regulatsioonid pigem käibe kiiruse eesmärgist, muutes atraktiivseks just tehingud ettevõtte varaga. Samas tunnistatakse näiteks Soomes, et varade varjatud väljaviimine on samuti levinud probleem.¹⁶¹ Eestis kehtiv printsiip kannab enim just võlausaldajate kaitse eesmärke, mis on Eesti konteksti arvestades mõistlikum, sest Võlausaldajate Liidu statistika kohaselt oli näiteks aastal 2015 kokku ligikaudu 6900 maksejõuetuse kaudu tegevuse lõpetanud ettevõtet, millest nn ebatüüpilisi pankrotte oli 6604 ja tüüpilisi pankrotte 308. Ebatüüpiliste pankrottide puhul oli koguvõlgade maht 42,7 miljonit eurot ning tüüpiliste pankrottide puhul oli koguvõlgade maht 23,9 miljonit eurot.¹⁶² Autori hinnangul viitab selline statistika selgelt asjaolule, et Eestis on ettevõtte varjatud ülemineku problemaatika väga aktuaalne ning võlausaldajate kaitse eesmärkide järgmine on igati õigustatud.

Ettevõtte üleminekul ei ole kohustuste üleminekuks vajalik võlausaldaja nõusolek ning ettevõttesse kuuluvad kohustused lähevad ettevõttega kaasa automaatselt – võlausaldajate kaitse seisukohalt on tegemist nii öelda põhiprintsiipidega, sest võlausaldajaid on võimalik kaitsta ainult juhul, kui üle lähevad kõik kohustused. Nimetatud printsiibist tuleneb ka terve ettevõtte ülemiku regulatsiooni mõttekus, sest kui ettevõtte üleminekul oleks tarvilik võlausaldaja nõusolek, võiks kas või ühe võlausaldaja vastuseis ettevõtte ülemineku nurjata.¹⁶³

¹⁶⁰Sittnikow, R., Kivikoski, V. (2017). Negotiated M&A Guide. Finland. Corporate and M&A Law Committee. Helsinki: Hannes Snellman Attorneys Ltd., lk 2-3.

¹⁶¹ Vt. Konkurssilaki 20.2.2004/120, (Pankrotiseadus); Laki yrityksen saneerauksesta 25.1.1993/47.

¹⁶²Maksejõuetus Eestis. Põhjused, seosed ja tagajärjed. (2016). Võlausaldajate Liit. Kättesaadav: <http://www.evul.ee/kokkuvote-seminarist-maksejouetus-estis-pohjused-seosed-ja-tagajarjed/>, 24.detsember 2018.

¹⁶³Tamme (2003), *supra nota* 11, lk 403.

Riigikohus selgitab tsiviilasjas nr 3-2-1-113-11, et kui on üle antud ettevõtte majandustegevusega seotud põhiline vara, siis lähevad seaduse jõul VÕS § 182 lg 2 järgi üle ka kõik üleandja ettevõttega seotud kohustused.¹⁶⁴ Tulenevalt VÕS §-st 182 lg 5, kohaldub kohustuste automaatne üleminek ka ettevõtte kasutusse andmisel nt rendilepingu alusel ehk ettevõtte üleminek loetakse toimunuks ka ettevõtte valduse üleandmisel. Näiteks on Riigikohus tunnustanud kollektiivlepingu üleminekut ettevõtet moodustava vara rentimisel.¹⁶⁵ Kohustuste automaatse ülemineku põhimõtte ettevõtte üleminekul on tuletatud just võlausaldajate kaitse eesmärgist, välistamaks situatsioonid, kus ettevõtte üleandja tahab jätta enda majandustegevusega seotud kohustused võlausaldajate ees täitmata ning jätkata tegevust uues ettevõttes, kuhu on viidud ka eelmise ettevõtte varad ja õigused.¹⁶⁶ Siinkohal on tavapärased just ettevõtte varjatud üleviimise juhud. Kuigi kasutuslepingute puhul ei lähe üle ettevõtte omand, on võimalik ka pikaajaliste kasutuslepingutega anda ettevõtte üle. Just selliste kaasuste vältimiseks on nimetatud regulatsioon kehtestatud,¹⁶⁷ sest pankrotiseaduse¹⁶⁸ § 50 kohaselt ei ole üürile- või rendileandja pankrot üüri- või rendilepingu lõpetamise aluseks. Juhul kui ettevõtte üleminek on siiski tuvastatav, saab võlausaldaja tugineda ettevõtte ülemineku toimumisele ning seega on kohustused VÕS § 182 lg 2 alusel läinud üle ettevõtte omandajale või kasutusse võtjale. Siinkohal on VÕS § 182 lg 2 võlausaldajate huvide kaitsmisel imperatiivne, kuid üle lähevad üksnes ettevõttega seotud kohustused ning üleandjal ja omandajal puudub üldjuhul võimalus kokkuleppeliselt välistada mõne ettevõttesse kuuluva kohustuse üleminekut.¹⁶⁹ Võlausaldaja jaoks on sarnaselt pärimisele tegemist paratamatusega, millega tal lihtsalt leppida tuleb.¹⁷⁰ Siinkohal lähtutakse põhimõttest, et kohustused käivad varaga kaasas, olenemata vara ülemineku tehingulisest vormist.

Kuigi tegemist on nn põhiprintsiibiga võlausaldajate seisukohast, siis peab regulatsioon arvestama ka õigusjärglase huve, mis seisneb ettevõtte üleminekuga võetava vastutuse suuruse määratlemises. Ettevõtte ülevõtjal lihtsalt puudub võimalus täpselt hinnata ettevõtte ülevõtmisega võetava riski suurust. Kohustuste täpne maht ei pruugi ka vastava auditiga olla täpselt tuvastatav (varjatud üleminek). Näiteks Austrias piiratakse õigusjärglase ebamäärast vastutust. Nimelt vastutab sealne ülevõtja vaid ettevõtte soetusväärtuse ulatuses.¹⁷¹ Selline lähenemine stimuleerib

¹⁶⁴ RKTko 3-2-1-113-11, p 47.

¹⁶⁵ RKTko 3-2-1-40-03, p 12 ja 13.

¹⁶⁶ Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 21.

¹⁶⁷ Varul *et al* (2016), *supra nota* 1, lk 904.

¹⁶⁸ Pankrotiseadus. RT I, 31.05.2018, 30.

¹⁶⁹ Võlaõigusseadus. RT I, 22.03.2018, 4, § 182 lg 3.

¹⁷⁰ Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 18.

¹⁷¹ Blanpain, R. (1996). *International Encyclopaedia of Laws*. 1. kd. Haag: Kluwer Law International, lk 152.

käivet ning annab ettevõtte omandajale teadmise ja kindluse võetud kohustuste suuruse osas. Töö autori hinnangul oleks selline lahendus tulevikus tervitatav, kuid hetkel, kus ettevõtete varjatud ülemineku temaatika on aktuaalne, ei ole selline muudatus mõistlik. Austrias kehtiva lahenduse ülevõtmine tänases olukorras võimaldaks pahatahtlikel üleandjatel jätkuvalt suurema osa enda võlgadest maha jätta, piirates enda vastutust ainult ettevõtte soetusväärtusega, mis mingis ulatuses on manipuleeritav ning alustada tegevust uues ettevõttes ning oluliselt väiksemate kohustustega.

Tuleb mainida, et ettevõtte varjatud üleminekul on oluline ka tahteline moment. Nii nagu pettuste puhul ikka, koosnevad ettevõtte varjatud ülemineku näitajad mitmetest tahtlikest tegudest, et konkreetse eesmärgiga hoiduda eemale kohustustest võlausaldajate ees.¹⁷² Samas on Riigikohus ühes oma lahendis öelnud, et ettevõtte üleandja ning ülevõtja tahe ei ole ettevõtte üleminekul määrav.¹⁷³ Käesoleva töö autor sellega lõpuni nõustuda ei saa, sest kohustuste automaatne üleminek rakendub ettevõtte igakordse ülemineku korral ka siis, kui ettevõtte endisele omanikule tagasi liigub. Olukord, kus omandatakse ettevõtte tuginedes müüjalt saadud informatsioonile ning kui hiljem ilmneb, et kinnitatu osutub ebaõigeks, võib ettevõtte heauskne omandaja vastutada solidaarselt üleandjaga ka juhtudel, kus ta üritab müügilepingust taganeda müüja poolsete kohustuste rikkumise tõttu (näiteks müüja olulise kinnituse ebaõigsus jms). Seega kehtib Eesti vahepealse omandaja põhimõte. Sarnast põhimõtet tunneb ka Saksa õigus. Nimetatud põhimõte teenib otseselt ettevõtte varjatud ülemineku eest kaitse funktsiooni ja just erinevate nn „skeemitamiste“ eest.¹⁷⁴ Poolte tahe omab autori arvates tähtsust, sest kui tuvastatakse ühe lepingupoole pahatahtlik käitumine, mis on iseloomulik ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel, siis on ettevõtte vahepealsel omandajal võimalik tugineda tehingu tühistamise sätetele. Ehk vahepealne omandaja vabaneb kohustustest juhul, kui tehing tühistatakse, mis tähendab, et tehing muutub kehtetuks algusest peale ning saadud tagastatakse vastavalt alusetu rikastumise sätetele.¹⁷⁵ Tulenevalt eelnevast on magistriltöö autori arvamusel, et vahepealse omandamise põhimõte võib tekitada olukordi, kus ettevõtte üleandja võlausaldajate kaitse eesmärk hakkab rikkuma teiste võkausalajate õigusi ning selline lahendus ei saa kindlasti olla tervitatav ning võimalusel tuleks leida alternatiivseid lahendusi ettevõtte varjatud ülemineku problemaatikaga tegelemiseks.

¹⁷² Saare, K. *et al.* 2007. Tehingu tühistamise aluseks oleva eksimuse ja pettuse piiritlemine. *Juridica*. Nr 10. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 142-151.

¹⁷³ RKHKo 3-3-1-1-13 p 17.4.

¹⁷⁴ Varul, *et al.* (2016), *supra nota* 1, lk 901.

¹⁷⁵ Tsiviilseadustiku üldosa sedus. RT I, 20.04.2017, 21, § 90 lg 1.

Magistritöö autori arvates võiks sellises situatsioonis kaaluda karistusõigusliku vastutuse ülemineku võimalust, mis hetkel tulenevalt TsÜS § 6 lg 1 ei ole teostatav. Ka Riigikohus on väitnud, et selline võimalus võiks eksisteerida, sest hetkel võimaldab seadus karistust vältida või muuta see ebatõhusaks pelgalt juriidilise isiku majandusliku identiteedi üleminekul.¹⁷⁶ Kuigi nimetaud lahendus võlausaldajate juba sissenõutavaks muutunud nõuete või rikunud kohustuste rahuldamisele kuidagi kaasa ei aita, on tegemist meetmega, mis võib tulevikku silmas pidades elimineerida karistatud ettevõtte võimalused turul teiste ettevõtetega konkureerimise. Samuti võib karistuse ülekandumine olla informatiivse tähendusega, sest läbi karistusregistri oleks võimalik tuvastada kehtivad karistused, mis võiksid olla piisavaks indikaatoriks, et tegemist ei ole usaldusväärse tehingupartneriga.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ettevõtte üleminekul järgib kohustuse automaatse ülemineku printsiip väga tugevalt võlausaldajate kaitse põhimõtet ning ka pahauskse käitumise juhtudel, nagu seda on varjatud ülemineku kaasused. Vaatamata sellele on jätkuvalt väga suur nn „ebatüüpiliste pankrottide“ arv, mis sisuliselt tähendab, et ettevõtte on enne pankroti ja likvideerimismenetlust varatuks tehtud.¹⁷⁷

Eelnevad printsiibid on omavahel olemuslikult seotud. Kui esimesega neist sätestatakse vastavalt VÕS §-st 180 tulenev kohustustehingu regulatsioon, siis viimaste puhul sätestatakse tulenevalt VÕS §-st 182 tulenevad käsutustehingu alused, millega sisuliselt realiseeritakse ettevõtte kui majandusüksuse üleminek.

Ettevõtte üleandja ja omandaja solidaarvastutus ettevõtte üleminekul ettevõttesse kuulunud kohustuste täitmise ees – nimetatud printsiibi puhul on tegemist nn tagajärje printsiibiga, mis tegelikult rakendub siis, kui ettevõtte üleminek on ka tuvastatud.¹⁷⁸ Nimetatud printsiip tuleneb VÕS §-st 183 ning on oma loomult imperatiivne. Tegemist on õiguseelneja võlausaldajale antud täiendava tagatisega¹⁷⁹, mis väljendub võlausaldajate nõuete realiseeritavuses ettevõtte üleminekule eelnenud situatsiooniga.¹⁸⁰ Võlausaldajal on õigus nõuda enda selliste nõuete rahuldamist, mis eksisteerisid ettevõtte ülemineku hetkel nii ettevõtte üleandjalt kui ettevõtte omandajalt. Nimetatud nõuetegrupi sissenõutavusel on seadusest tulenev ajaline piirang, mis

¹⁷⁶RKTKo 3-1-1-133-13 p 14 ja 16.

¹⁷⁷Maksejõuetus Eestis. Põhjused ja tagajärjed. (2016), *supra nota* 162.

¹⁷⁸Soom, *supra nota* 41, lk 42.

¹⁷⁹Varul *et al.* (2016), *supra nota* 1, lk 905.

¹⁸⁰Tamme (2005), *supra nota* 3, lk 19-22.

tähendab, et pooltele solidaarvastutuse kohaldamiseks peavad nõuded olema tekkinud enne ettevõtte üleminekut ning olema muutunud sissenõutavaks ülemineku ajaks või mis muutuvad sissenõutavaks viie aasta jooksul pärast üleminekut.¹⁸¹Tegemist on erisusega võrreldes solidaarvastutuse üldregulatsiooniga (VÕS § 65), kus selline tulievikku suunatud vastutus puudub. Nimetatud erinevus teenib otseselt võlausaldajate kaitse eesmärki ning eriti just ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel.

Magistritöö autori hinnangul läheb eelpool käsitletud solidaarvastutuse põhimõtte sarnaselt kohustuste automaatse ülemineku põhimõttega mõningasse konflikti käibe kiiruse ja efektiivsuse põhimõttega. Nii suur ajaline intervall (viis aastat) tekkida võivate kohustuste ees vastutamise osas võib põhjustada õigusjärglase jaoks mõningast ebakindlust tehingu tegemisel, sest ka siin ei ole võetava riski suurust täie kindlusega võimalik hinnata. Näiteks Austrias ja Saksamaal piiratakse sarnaselt Eestile ettevõtte ülemineku tagajärjel vastavat nõuete gruppi ajaliselt. Nimelt kohaldatakse üleandja ja omandaja solidaarvastutust enne üleminekut tekkinud kohustuste eest, mis muutuvad sissenõutavaks 1 aasta jooksul. Kuigi ka siin jääb võetava riski suurus mõneti ebamääraseks, tagatakse Austrias ja Saksamaal võetava riski suurus lõppkokkuvõttes ettevõtte ülemineku tehingulise väärtusega. Vastav regulatsioon on mõnevõrra leebem Eestis kehtivast ning teenib pigem käibe huve. Samas Eestis kehtiv regulatsioon omakorda lähtub pigem võlausaldajate kaitsest.

VÕS § 183 sätestab erireegli ka tõendamiskoormise jaotumise osas. Omavahelises suhtes üleandjaga on kohustatud isikuks ettevõtte omandaja (VÕS § 183 lg 1). Samas kui VÕS § 69 lg 1 eeldab kohustuse täitmist võrdses osades. Olgu mainitud, et solidaarkohustus tekib antud juhul seadusest tulenevalt. Seega ei kehti siinkohal ka õiguseellase ja järglase omavaheline kokkuleppe kolmandate isikute osas, mille järgi tuleks nõue esitada esmalt õigusjärglase vastu ja alles seejärel õiguseellase vastu. Seadusjärgset solidaarkohustust saab kolmandate isikute suhtes muuta kehtivalt ainult juhul, kui konkreetne võlausaldaja on andnud sellekohase nõusoleku. Kuna nimetatud nõusoleku puhul kehtib vastavalt VÕS § 183 lõige 2 kohaselt kirjalikku taasesitamist kohustav vorminõue, siis nõutud vormi mittejärgimine on aluseks tehingu tühistamiseks vastavalt TsÜS § 83 lõike 1.¹⁸² Siinkohal tuleb veel ära märkida, et võlausaldajate kaitse osas nimetatud säte midagi juurde ei anna ning on pigem loogiliselt tuletatud kohustuste automaatse ülemineku printsiibist.

¹⁸¹ Võlaõigusseadus. RT I, 22.03.2018, 4, § 183 lg 1.

¹⁸² Tamme (2003), *supra nota* 11, lk 403.

Õiguskirjanduses on väidetud, et tulenevalt solidaarvastutuse põhimõttest, kus üleandja jääb võlausaldaja ees ettevõtte ülevõtjaga vastutavaks, on justkui võlausaldaja õigused paremini kaitstud kui enne ettevõtte üleminekut. Ning võimalikku usaldussuhete kahjustamist ei peeta piisavaks, et oleks mõtet välja töötada ja rakendada täiendavaid õiguslikke ja muid abinõusid võlausaldajate kaitseks.¹⁸³ Magistritöö autor nimetatud seisukohaga nõustuda ei saa, sest olukordades, kus pärast ettevõtte üleminekut üleandja ettevõtte muutub varatuks või likvideeritakse muutub võlausaldajate kaitse problemaatiliseks. Tegemist oleks tavapärase ettevõtte varjatud üleminekul. Ka kolmandate isikute kasutamine ettevõtte varjatud üleminekul ei ole ebatavaline.¹⁸⁴

Praktikas ei ole midagi uut olukorras, kui ettevõtte juhtorganites kasutatakse isikuid, kes ei tea juhitavast äriühingust midagi, kellel puudub vara ning kelle äriregistri järgne staatus on formaalne ning nende rolliks juhatuse liikmenagi on pigem seadustest tulenevate formaalsuse täitmine. Tegemist on rahvakeeli „tankistide“ või „variisikutega“. Maksu- ja Tolliameti hinnangul nimetatakse variisikuteks juhatuse liikmeid, kelle varjus toimub tegelik äriühingu juhtimine, kuid teiste isikute kaudu.¹⁸⁵ Just selliseid nn „variisikuid“ kasutatakse, kui soovitakse vabaneda võlgadest ja võlausaldajatest ning alustada uue äri puhtalt lehelt. Selliste konstruktsioonide ja nn skeemitamiste kasutamise tulemusena ei saa väita, et võlausaldaja oleks kaitstud paremini, kui enne ettevõtte üleminekut ning vajadus täiendavate õiguslike ja muude meetmete väljatöötamiseks ja rakendamiseks on täiesti olemas.

Võimaliku lahendusena võiks eeskju võtta MKS muudatustest, mis peaksid aastal 2019.a jõustuma. Nimetatud muudatusega täiendatakse MKS § 40 lg-ga 1¹, mis näeb ette ühingu tegeliku juhi vastutuse. „ühingu tegelik juht on füüsiline isik, kes ei ole samas selle ühingu seaduslik esindaja ehk registrikaardile märgitud juhatuse liige, tegevjuht ega vara valitseja, kuid kellel on kontroll ehk tegelik võim MKS §-s 8 nimetatud ühingu kohustuste täitmise üle ning kelle tahtlik tegevus põhjustab ühingu maksuvõla.“¹⁸⁶ Ka varasemalt on õiguskirjanduses märgitud, et faktiline juht või juhatuse liige on isik, kes formaalselt äriühingu juhatuse liige ei ole, (äriregistrisse

¹⁸³ *Ibid.*, lk 403.

¹⁸⁴ RKHKo 3-3-1-1-13.

¹⁸⁵ Jansen-Uueda, A. (2018). Puhastame ettevõtlike variisikutest. *Äripäev*. Tallinn: AS Äripäev, lk 16.

¹⁸⁶ Maksukorralduse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus nr 675 SE eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6bca2238-c979-4838-a441-a3953ba14796/Maksukorralduse%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus>, 24.12.2018.

juhatuse liikmena kantud ei ole) kuid tegelikkuses ühingu siiski juhib.¹⁸⁷ Muudatus võrdsustab tegeliku juhi vastutuse juhatuse liikme omaga ning vastutusele võtmise alust piiratakse tahtlusega. Maksuõigusesse sellise sätte toomisel on töö autori hinnangul väga ulatuslikud mõjud. Kuna tavapäraselt kahjustatakse teiste võlausaldajatega koos ka riiki kui võlausaldajat, ning maksukohustustest kõrvalehoidumine on majanduslikult väga tulus, siis sunnib selline regulatsioon ettevõtte tegelikke juhte leidma enda konspiratiivse tegevuse jaoks muid väljendusi, sest endist viisi tegutsedes riskivad nad variisikuga solidaarselt vastutamisega riigi ees. Seega tagab nimetatud lahendus ühtlasi kaitse ka teistele võlausaldajatele.

Omaette küsimuseks on, kas faktilise juhatuse liikme vastutuse alused võiksid ka eraõiguses teatavatel juhtudel sarnaneda juhatuse liikme vastutuse alustega. Näiteks Saksamaa Ülemkohus on leidnud, et juhul kui isik käitub faktiliselt äriühingu juhatuse liikmena, siis ta peab ka vastutama äriühingu juhatuse liikmega samadel alustel. Vastasel juhul seatakse ohtu eesmärk kaitsta äriühingut juhatuse liikme tekitatud kahju eest, sest nii faktilisel juhatuse liikmel kui ka seaduslikul juhatuse liikmel on üldjuhul sarnased kohustused.¹⁸⁸ Samas on hetkel juhatuse liikme vastutuse kohaldamine faktilisele juhile välistatud, mida on kinnitanud ka Riigikohus, asudes seisukohale, et faktilisele juhatuse liikmele ei saa omistada rikkumisi, mida kuuluvad üksnes äriühingu pädevale juhatuse liikmele.¹⁸⁹ Hetkel ei poolda autor hetkel sellise institutsiooni toomist eraõigusesse ning jääks siinkohal äraootavale seisukohale, et kuidas jõustuv muudatus ka reaalses rakenduma hakkab.

Solidaarvastutuse põhimõtte kehtib ka maksukohustuste osas. Nimelt sätestab MKS § 38, et ettevõtte või selle osa üle andnud isik vastutab maksuvõla tasumise eest solidaarselt ettevõtte omandajaga vastavalt võlaõigusseaduses sätestatule. Säte on mõneti ebatäpne, sest jääb arusaamatuks, millisele konkreetsele VÕS-i sättele viidatakse. Eelduslikult on tegemist VÕS §-le 183 lg 3 viitava sättega, sest MKS § 38 reguleerib ettevõtte või selle osa üle andnud isiku vastutust. Õigusselguse huvides tuleks vastav viide ka MKS-i sisse viia.

Ettevõtte üleminekul on pooltel (võlausaldaja ja võlgnik) ebavõrdne võimalus saada kätte informatsiooni ülemineku toimumisest, mis muudab poolte seisundi ebavõrdseks. Samas peab

¹⁸⁷ Virks, M. (2017). Faktiline juhatuse liige ja tema vastutus äriühingu ees. *Juridica*. Nr 6. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 402.

¹⁸⁸ *Ibid.*, lk 409.

¹⁸⁹ RKTko 3-2-1-181-15, p 38.

võlausaldajal põhjendatud ja mõistlike otsuste tegemiseks olema piisavalt tõest ja asjakohast teavet. Selleks on seadusandja ette näinud võlgnike ja võlausaldajate teavitamise kohustuse ettevõtte üleminekust, mis tuleneb VÕS §-st 182 lg 4. Sättel ei ole küll õiguste ja kohustuste ülemineku osas õiguslikku kaalu, kuid kui ettevõtte omandaja ei täida temal lasuvat teavitamiskohustust, on võlausaldaja jätkuvalt teadmises, et kohustatud isikuks on jätkuvalt ettevõtte üleandja.¹⁹⁰Teavitamiskohustuse eesmärgiks on lepingupoolte kokkuleppe kvaliteedi kujundamine¹⁹¹, mis ettevõtte ülemineku puhul hõlmab endas ka võlgnike teadmist, kellele kohustus täita tuleb ning võlausaldaja teadmist, kellelt kohustuse täitmist nõuda. Samuti tagab VÕS §-s 182 sätestatud teavitamiskohustust võlausaldajatele adekvaatse reageerimisaja juhtudeks, kui ettevõtte üleminek on toimunud, võimaldades koguda informatsiooni ka juhtudeks, kui on tarvidus kohaldada õiguskaitsevahendeid.

Teavitamiskohustus ning selle täitmine või mittetäitmine mängib olulist rolli ka eksimuse ja pettuse eristamisel. Üheks pettuse ja eksimuse eristamise elemendiks on kindlasti teavitamiskohustuse rikkumine, mis peaks andma signaali poole mitte heausksest käitumisest teise lepingu poole suhtes. Samas ettevõtte varjatud ülemineku kaasustes teavitamiskohustust ettevõtte üleandja ja omandaja pool üldiselt ei rakendada, sest vastasel juhul ei oleks tegemist ettevõtte varjatud üleminekuga. Olukordades, kus ettevõtte üleminek toimub varjatult, on tarvis kõigepealt tuvastada ettevõtte faktiline üleminek ning alles peale seda tuleb kõne alla teavitamiskohustuse rikkumine ning ettevõtte üleandja ning omandaja võimalik pahausksus. Kirjeldatud konstruktsioon on muidugi võlausaldajate kaitse seisukohalt ebaoluline.

Tuginemine teavitamiskohustuse rikkumisele kui ühele võimalikule argumendile, tõendamaks ettevõtte varjatud üleminekut, on mõneti problemaatiline, sest võlausaldajal võib olla erinev nägemus ettevõtte üleminekust kui faktist. Ka Riigikohus on sarnast seisukohta rõhutanud. Nimelt sedastas Riigikohus ettevõtte ülemineku vaidluses, et asjakohatu on tugineda teavitamiskohustuse (VÕS § 182 lg 4) rikkumise argumendile olukorras, kus maksukohustuslane on maksuhaldurist erineval seisukohal ettevõtte ülemineku toimumise osas. Sellises olukorras ei saagi eeldada võla omandamisest teatamise kohustuse täitmist.¹⁹² Ka enne ettevõtte üleminekut sätestatud teavitamiskohustus põrkuks sama probleemiga, et pooled on eriarvamusel ülemineku fakti osas. Töötajate kaitset silmas pidades on selline regulatsioon ka TLS-s sätestatud (TLS § 113).

¹⁹⁰ Varul *et al.* (2016), *supra nota* 1, lk 905.

¹⁹¹ Kull, I., Parrest, I. (2003). Teavitamiskohustus võlaõigusseaduse kontekstis. *Juridica*. Nr 4, lk 214.

¹⁹² RKHKo 3-3-1-28-13, p 11.3.2.

Võlausaldajate kaitse seisukohast muudab kohtu selline positsioon ettevõtte üleminekust teavitamise sisutihjaks.

Austrias ning Saksamaal tuleb sarnaselt Eestile kolmandat osapoolt ehk võlausaldajat teavitada ettevõtte üleminekust. Kuid erinevalt Eesti regulatsioonile on võlausaldajal peale teavitamist kolme kuu jooksul õigus esitada vastuväide kohustatud isiku muutumise osas ning vastuväite esitamise tagajärjel jätkuvad lepingulised suhted müüjaga ehk ta saab ise kujundada, kes temale nõudeid täidab ning mingitel asjaoludel võib see välistada näiteks ebakorrektselt kohustusi täitva võlgniku. Siinkohal tuleb arvestada, et Austria ning Saksamaa nimetatud regulatsioonid on tuletatud tööõiguslikest eesmärkidest, kuid võlausaldajate kaitse mõttes ei anna ka see regulatsioon midagi juurde.

Kuna ettevõtte kui majandusüksuse vara müük toimub üldiselt väljaspool ettevõtte tavapärasest majandustegevust, siis võiks Magistritöö autori hinnangul kaaluda lahendust, kus teavitamiskohustus sätestatakse juba põhivara müügil. Näiteks tuntakse sellist regulatsiooni Ameerika Ühendriikides. Nimelt lasub ettevõtte varade ostjal kohustus teavitada ettevõtte varade soetamisest väljaspool tavapärasest majandustegevust maksuhaldurit.¹⁹³Nimetatud meede võiks olla heaks indikaatoriks ettevõtte varjatud üleviimise tuvastamise juhtudel, kuid samas võib ka see ka soodustada ettevõtte varjatud üleminekut. Kas ka Eestis võiks sellist regulatsiooni kohaldada, vajaks täiendavat analüüsi. Kuid ühe võimaliku võimalusena võiks kaaluda näiteks äriregistri teavitamist põhivara müügist ning see võiks toimuda näiteks majandusaasta aruande täiendamise vormis ning reaalselt. Nimetatud lahendus võimaldaks võlausaldajal koheselt reageerida, kui toimub põhivara võõrandamine ning kui võlgnik äriregistrit ei teavita õigeaegselt, siis oleks see ka indikaator võlgniku võimalikust pahausksusest. See kas võlausaldajad ka nimetatud andmeid reaalselt jälgivad on juba võlausaldaja enda risk.

Eesti ettevõtte ülemineku regulatsiooni puhul on tegemist detailse regulatsiooniga, mis peaks võlausaldajate õiguskaitsele piisavalt panustama võrreldes näiteks Austria, Saksamaa ning Soome õigusega. Töö autori hinnangul keskenduvad võrdlusriikide õigused pigem ettevõtte üleminekule läbi muude konstruktsioonide (ühinemiste, jagunemiste ning osakute ja aktsiate müügi), kuid ettevõtte üleminek läbi varade müügi on pigem teisejärguline ja omab tähendust töötajate kaitsest lähtuvalt. Autor peab Eesti ettevõtte regulatsiooni võlausaldaja kesksel lähenemist täna

¹⁹³ Gensiejewski Jr, G. G. (2004). Business Asset Transfers and Transferee Liability. *Pennsylvania CPA Journal*. Winter Vol. 74 Issue 4, lk 21.

õigustatuks. Samas Eesti ettevõtte regulatsioon täidab ühtlasi ka käibekiiruse ning lihtsuse funktsiooni. Regulatsiooni nõrkuseks saab pidada võibolla selle liigset detailsust ning samuti asjaolu, et ettevõtte mõiste sisustamine on keeruline ja ajamahukas, mida näitavad ka arvukad ettevõtte varjatud ülemineku kaasused. Kuigi eelpool nimetatud põhimõtted peaksid tagama ettevõtte tehingulisel üleminekul võlausaldajate kaitset piisaval määral on reaalsuses olukord teine. Ettevõtte ning eriti ettevõtte varjatud ülemineku juhtumitel on keskseks probleemiks ettevõtte ülemineku tuvastamise ning tõendamise problemaatika, mida käsitletakse töö järgmises alapeatükis.

Kuigi seadustel ja regulatsioonidel on väga oluline osa võlausaldajate kaitsel, siis lepingulistes suhetes peaks riske hajutama ning võlausaldajaid kaitsma eelkõige poolte vahel sõlmitud leping. Ettevõtte üleandja ning tema võlausaldaja vahel on eelduslikult lepingulised suhted ning seadused ja regulatsioonid peaksid olema täienduseks ning looma sobivad tingimused lepingulise kaitse kohaldamiseks.

Lepinguvabadus tähendab eelkõige lepingu sõlmimise vabadust, ehk tehingu osapooled on vabad otsustama, kas ja kellega lepinguid sõlmitakse. Muuhulgas tähendab lepinguvabadus vabadust pidada läbirääkimisi ja vabadust mitte saavutada kokkulepet.¹⁹⁴ Seega lepingulistes suhetes on tegemist vabatahtlike võlausaldajatega. Käesoleva töö autori hinnangul tähendab selline vabadus kaalutletud otsuse tegemist kas ning kellega lepinguid sõlmida, kuid selleks on eelduslikult vaja ka informatsiooni tulevase lepingupartneri osas. Seega on potentsiaalsel võlausaldajal kohustus uurida lepingupoole tausta ehk teha tulevasele lepingupartnerile taustakontroll. Tegemist on nn „self-help“¹⁹⁵ meetmega, tagamaks parema kaitse tulevasele võlausaldajale. Äriühingu juhatuse liige peab täitma oma kohustusi korraliku ettevõtja hoolsusega. Antud kohustus tuleneb TsÜS § 35 ning ÄS § 187 lg 1 ja § 315 lg 1. Kui TsÜS § 35 kehtestab juhtorgani liikme üldise käitumise- ning kohustuse täitmise standardi¹⁹⁶, siis ÄS-i sätted rõhutavad just ettevõtte juhatuse liikme hoolsuskohustust, mille sisuks on kohustus tegutseda heas usus ja äriühingu huvides, olla ühingule lojaalne, vältida ülemääraseid riske ja olla otsustamiseks piisavalt informeeritud.¹⁹⁷Just olla

¹⁹⁴ Kull, I. (2000). Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. *Riigikogu toimetised*. Nr 2. Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11654>, 03.mai 2018.

¹⁹⁵ Yi, G. (2007) Changing Patterns of Creditor Protection in the EU: A Focus on Mandatory Disclosure. Lund University.

¹⁹⁶ Tiivel, T. (2005) Äriühingu juhtorgani liikme hoolsuskohustus. *Juridica*. Nr 9. Sihtasutus Iuridicum, lk 621-622.

¹⁹⁷Veidebaum, S. (2017) Kas hoolas juhatuse liige võtab äriühingust välja sularaha ja jätab arved esitamata?

Kättesaadav: <https://triniti.ee/kas-hoolas-juhatuse-liige-votab-ariuhingust-valja-sularaha-ja-jatab-arved-esitamata/>, 16.november 2018.

piisavalt informeeritud peaks tagama võlausaldajale parima kaitse. Ka Saksamaal sätestavad õigusaktid juhtorgani liikmete vastutuse üldreegli, mille kohaselt juhtorgani liikmed peavad äriasjade korraldamisel rakendama „aruka ärimehe“ hoolikust. Samas Soome õigusaktides üldine hoolsuskohustuse regulatsioon puudub, kuid seal kehtib see kui õiguse üldpõhimõte.¹⁹⁸ Juhatuse liikmete hoolsuskohustust, informeeritust, vajalikku usinust ning tegutsemist heas usus rõhutab ka OECD poolt välja töötatud juhtimisprintsipiid.¹⁹⁹ Ka kohtud²⁰⁰ on rõhutanud lepingupoole vähest hoolsust äripartneri valikul. Eelpool kirjeldatud nn „*self-help*“ meetmete peamiseks eesmärgiks on tunda oma tehingupartnerit ning läbi selle vähendada erinevaid äri- ja maksuriske. Nimetatud meetmed suunavad isikuid tundma oma võimalikke tehingupartnereid juba enne nendega lepingu sõlmimist ning tehingulistesse suhetesse jõudmist, tagades kreditorile esialgse informatsiooni võimalikust tehingupartnerist ning võimalike riskide ilmnemisel võimaluse otsustada, kas minna tehingulistesse suhetesse või mitte. Ettevõtluse näol on tegemist riskiga, kuid see risk võiks olla kalkuleeritud. Riski võtmine ei pruugi olla isiku huve kahjustav ega õigusi riivav, kuid selline võimalus võib eksisteerida ning võlausaldaja peab sellega ka arvestama.

2.2 Ettevõtte varjatud ülemineku olemus

Tavapäraselt toimub ettevõtte üleminek üleandja ja vastuvõtja vahelise lepingu alusel. Selgeimaks tervikvara ülemineku lahenduseks peetakse ettevõtte tehingulist üleminekut, mille käigus lähevad koos varadega üle ka kõik ettevõttega seotud kohustused. Lepingulise ülemineku puhul, kus ettevõtte üleminek on tehingupoole eesmärgiks, võlausaldajate kaitsega reeglina probleeme ei teki. Probleemid tekivad pigem ettevõtte üleandmisel vara müügi-, rendi-, töövõtu-, või muu lepingu alusel ehk ettevõtte üleminek toimub kolmandate isikute teadmata ehk varjatult.

Võlausaldajate Liidu 2016 aasta statistika kohaselt on maksejõuetuse tõttu tegevuse lõpetanud ettevõtete probleem süvenev või vähemalt sama, mis aastal 2015. Kuigi statistika kajastab ainult esimest seitset kuud, siis oli ebatüüpiliste pankrottide arv 6300, mida on küll ca 600 võrra vähem kui aastal 2015, kuid siinkohal on tegemist ainult seitsme kuu andmetega. Kui 2015 a. oli ebatüüpiliste pankrottide koguvõlgade maht 43 000 000 eurot, siis 2016. a esimese seitsme kuuga

¹⁹⁸ Savela, A. (1999). *Hostile Takeovers and Directors*. Turu, lk 222.

¹⁹⁹ Principle of Corporate Governance. G20/OECD (2015). Kättesaadav: <http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm>, 03.mai 2018, lk 53.

²⁰⁰ TlnRnKo nr 3-08-1242, p 8.

oli see number 30 000 000 eurot.²⁰¹ Kuigi nimetatud statistika ei viita otseselt, et ebatüüpilistele pankrottidele eelnes ettevõtte varjatud üleminek, siis on käesoleva töö autor seisukohal, et paljudel juhtudel on jätkatud ettevõtlust uues äriühingus, jättes maha vana ettevõtte koos võlgadega, kahjustades sedasi ka võlausaldajate õigusi. Lähtuvalt sellest käsitletakse käesolevas peatükis just nende võlausaldajate kaitset, kelle subjektiivseid õigusi rikub ettevõtte pahatahtlikust üleandmisest põhjustatud üleandja võimalik maksejõuetus ning võlausaldajate nõuete täitmata jätmine. Ettevõtte ülemineku regulatsiooni kehtestamise algideeks võib pidada just võlausaldajate kaitse aspekti. Selleks, et eelmises alapeatükis kirjeldatud võlausaldajate kaitsemeetmed rakenduksid ning et oleks võimalik anda adekvaatset hinnangut regulatsiooni tõhususest, oleks tarvidus analüüsida ettevõtte varjatud ülemineku olemust ning selle tuvastamise viise.

Eesti õiguses puudub ettevõtte varjatud ülemineku definitsioon, kuid erialakirjanduses märgitakse, et ettevõtte varjatud ülemineku korral on tegemist olukorraga, kus oma sisult saab tehingu kvalifitseerida küll ettevõtte üleminekuna, kuid poolte tahe on vastavasisulist määratlemist vältida ning jätta väliselt mulje, et üleminekut ei ole toimunud. Tehingupoolte eesmärgiks on eelkõige võlaõigusseaduses sätestatud ettevõtte ülemineku regulatsiooni rakendumise vältimine ning seeläbi ka kohustuse automaatselt üleminekust vabanemine.²⁰² Seega on ettevõtte varjatud kujul üleviimise ülemineku peamiseks motiiviks varaline kasu võlausaldajate arvelt. Tulenevalt varalisest kasust, mis on võimalik ettevõtte varjatud üleminekuga saavutada, kaasneb tavapäraselt ka tehingu üksikasjalik kavandamine. Nagu ka pettuste puhul, koosnevad ka ettevõtte varjatud ülemineku näitajad mitmetest tahtlikest tegudest, et konkreetse eesmärgiga hoiduda kohustuste täitmisest võlausaldajate ees.²⁰³ Samuti rakendatakse erinevaid meetmeid, et raskendada ettevõtte varjatud ülemineku tuvastamist. Erialakirjanduses on välja toodud praktikas levinud viisid ettevõtte ülemineku varjamiseks: äriühingu vara müüakse eri äriühingutele seejuures on võimalik, et hiljem müüvad need ostjad vara tagasi ühele isikule; vara müüakse eri aegadel; lepingupartneritega lepitakse kokku, et ettevõtte toimimise jaoks olulised lepingud ei lähe mitte üle, vaid vormistatakse uued lepingud; töötajad sõlmivad samuti uued töölepingud, seejuures on võimalik, et uues äriühingus jätkavad vaid üksikud töötajad (eelkõige võtmetöötajad), kelleks võivad eelkõige olla spetsialistid, keskastme- või tippjuhid; muudetakse majandustegevuse

²⁰¹Maksejõuetus Eestis. Põhjused, seosed ja tagajärjed. (2016), *supra nota* 162.

²⁰² Tamme, (2009) *supra nota* 97, lk 181-188.

²⁰³ Lahe, J. (2009) The Importance of Distinguishing between Forms of Fault in the Law of Delict. *International Juridica*. Nr 16, lk 94-102.

elluviimise peamist asukohta; uues äriühingus tegeletakse ka mõne lisategevusega või lõpetatakse osaliselt mõni vana tegevus; vara müük toimub osaliselt täitemenetluse kaudu.²⁰⁴

Oma olemuselt on eelpool nimetatud seitse punkti seotud Riigikohtu poolt sedastatud ettevõtte ülemineku kriteeriumidega. Erinevalt ülemineku tuvastamisest, on ülemineku varjamisel eesmärgiks kriteeriumide ümberpööramine õigusnäivuse tekitamiseks ehk jätmaks mulje, et ülemineku asemel on toimunud mõni muu tehing (müügilepingu, tööleping vms).

Õigusnäivuse tekitamise eesmärgil tehtud tehinguid reguleerib TsÜS § 89 ehk näilik tehing.²⁰⁵ Ka MKS § 83 lg 4 teeb viite TsÜS sätestatud näiliku tehingu regulatsioonile. Legaaldefiniitsiooni kohaselt on tegemist näiliku tehinguga, kui pooled on kokku leppinud, et tehingu tegemisel tehtud tahteavaldustel ei ole avaldatud tahte vastavaid õiguslikke tagajärgi, sest pooled on mulje jätmiseks teinud tehingu või varjatakse tegelikku tehingut.²⁰⁶ Sarnaselt reguleerib näiliku tehingut ka BGB²⁰⁷. Nimetatud sättest tulenevalt nähtub kaks alternatiivset näiliku tehingu liiki. Esimene neist loob lihtsalt õigusnäivuse, kuid teise puhul varjatakse mõnda muud tehingut. Seega võib näilikud tehingud oma iseloomu poolest jagada kahte rühma: tehingud, kus deklareeritakse soovi teha mingit tehingut, kuid tegelikult seda ei soovita ehk absoluutsed näilikud tehingud ning tehingud, mis tehakse mõne teise tehingu varjamiseks ehk suhtelised näilikud tehingud.²⁰⁸

Suhtelise näiliku tehingu puhul on tehingupoolte sooviks varjata tegelikult mõnda muud tehingut, mida tegelikult tahetakse teha.²⁰⁹ Nimetatud tehinguliiki iseloomustab vähemalt kahe lepingupoole olemasolu. Analüüsides TsÜS §-s 89 lg 1 kasutatud väljendeid „jätta mulje“ ning „varjata“, siis võib asuda seisukohale, et need viitavad üheselt kolmandatele isikutele. Pooltel ei saa üheaegselt olla tahet sõlmida näilik tehing ning sama tehingut teise poole eest varjata. Näiliku tehingu pooled on reeglina võrdsed (tuttavad, sõbrad, sugulased) ning üksteise huvide üldjuhul ei riiva, vaid riive on suunatud kolmandate isikute huvide või õiguste vastu.²¹⁰ Seega on näiv tehing üldjuhul seotud kolmandate isikute mõjutamise või petmise kavatsusega mis tavapäraselt päädib ka kolmandate isikute õiguste või huvide kahjustamisega, sarnaselt ettevõtte varjatud ülemineku juhtudega.

²⁰⁴ Tamme, (2009) *supra nota* 97, lk 183.

²⁰⁵ Varul, P. (2011). Tühine tehing. *Juridica*. Nr 1. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 42.

²⁰⁶ Tsiviilseadustiku üldosa sedus. RT I, 20.04.2017, 21, § 89.

²⁰⁷ Bürgerliches Gesetzbuch . BGBI. I S. 1151, art 117.

²⁰⁸ Alpa, G., Zeno-Zencovich, V. (2007). *Italian private law*. New York: Taylor & Francis, lk 169.

²⁰⁹ Kull, *et al.* (2010), *supra nota* 19, lk 292.

²¹⁰ Kokk, K. (2014). Näilik tehing kui tühine tehing. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond. Tartu, lk 20.

Ka ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel on tegemist olukorraga, kus pooled lepivad kokku, et tegelikult läheb üle ettevõtte kui tervikvara, kuid seda varjatakse näiteks müügilepinguga, ehk avalikkusele deklareeritakse tavapärasest vara müüki. Siinkohal olgu mainitud, et kuna Mandri-Euroopa õigussüsteemi kohaselt on tehinguks ka kokkulepe, mis on suunatud õigusliku tagajärje kaasatoomisele läbi tahteavalduste, siis liigituvad siia ka suulised kokkulepped.²¹¹ Oluline on, et tahteavalduse tulemuseks oleks kokkulepe, mis saavutatakse offerdi ja aktsepti vahetamisel.²¹² Seega eeldab ka ettevõtte varjatud üleminek vähemalt kahte tehingut, varjav tehing (müügileping, rendileping vms) ning ettevõtte ülemineku tehing. Varjatud tehing, ehk ülemineku tehing, on mõeldud ainult osapoolte jaoks ning väljapoole ei paista ning varjav tehing, millega luuakse ebaõige ettekujutus, on kolmandatele isikutele.²¹³

Absoluutne näilik tehing on vastavalt TsÜS § 89 lg 2 tühine, ehk algusest peale kehtetu ning selle tehingu alusel saadu tagastatakse vastavalt alusetu rikastumise sätetele. Kuna varjava tehinguga varjatakse mõnda teist tehingut, siis tulenevalt TsÜS § 89 lg-st 3 tuleb varjatud tehingule kohaldada selle tehingu kohta sätestatud ning näilik tehing on tühine.²¹⁴ Seega näiliku tehingu kõrval, mis on tühine, asetseb varjatud tehing (kehtiv tehing), mille õiguslikke tagajärgede tekitamise osas on poolte tegelik tahe. Kui varjatud tehingut ei ole või seda ei suudeta tuvastada, siis ei ole tegemist ka TsÜS § 89 lg 2 alternatiiviga ehk tegemist oleks absoluutse näiliku tehinguga.²¹⁵ Siia ei liigitu ka ettevõtte varjatud ülemineku kaasused. Seega tulenevalt eelnevast on käesoleva töö autor seisukohal, et ettevõtte varjatud ülemineku tehingu puhul on tegemist samuti näiliku tehinguga, kus poolte eesmärgiks on varjava tehinguga juhtida eemale tähelepanu varjatud tehingult ehk ettevõtte ülemineku tehingult, vältimaks ettevõtte ülemineku regulatsiooni rakendumist. Kui üldiselt vastab ettevõtte varjatud üleminek näiliku tehingu tunnustele, siis on seadusandja näinud ette ka mõned erisused.

Varjatud tehingu kehtivuse eelduseks on tehingu vorminõude järgimine. Kui tehingu tegemisel ei järgita seaduses sätestatud vorminõudeid, siis on ka varjatud tehing TsÜS 83 lg 1 tühine ning selle tehingu alusel saadu tagastatakse vastavalt, TsÜS § 84 lg 1 ja VÕS § 1028 alusetu rikastumise sätetele. Seega võib järeldada, et kui sõlmitakse näilik tehing, mis varjab teist tehingut, kuid

²¹¹ Avi, A. (2004). Tühine tehing. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond. Tartu, lk 14.

²¹² Varul, P. (2010). Tahteavaldus ja selle tegemine. *Juridica*. Nr 7. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 497.

²¹³ Kokk, (2014) *supra nota* 206, lk 23.

²¹⁴ Suik, A. (2011). Kinke iseloomuga lepingu tagasivõitmise eeldused Riigikohtu praktikas. *Juridica*. Nr 7. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 523.

²¹⁵ Kokk, (2014) *supra nota* 210, lk 24.

varjatud tehingule kehtib seaduses sätestatud vorminõue, mida ei ole seoses varjatusega kolmandate isikute ees võimalik täita, siis justkui ei saa varjatud tehing kehtiv olla. Sagedaisemaks näiteks on olukord, kus sõlmitakse notariaalselt tõestatud näilik tehing (varjav tehing), kuid kuna varjatud tehing on üldiselt suuline, siis tulenevalt AÕS §-st 119 lg 1 ja TsÜS § 83 lg 1 oleks selline tehing tühine.²¹⁶ Kuna ettevõtte üleminekule kui tehingu liigile seadus konkreetseid vorminõudeid ei sätesta ning Eestis kehtib põhimõtteliselt lepingu vormivabadus²¹⁷, siis võib poolte vaheline leping olla nii suuline kui kirjalik. Nimetatud seisukohta on kinnitanud ka kohtupraktika, leides, et õiguslikult ei ole piiratud, millise lepingu alusel ettevõtte üle antakse.²¹⁸ Seega, juhul kui tuvastatakse, et ettevõtte üleminek on toimunud varjatud tehinguna ning isegi, kui ei ole järgitud tehingule seaduses sätestatud vorminõudeid on ettevõtte ülemineku tehing siiski kehtiv, vastupidiselt muude näilike tehingutega. Magistritöö autori hinnangul on selline lähenemine tuletatud otseselt võlausaldajate kaitse eesmärkidest. Kuna varjatusest hoolimata on ettevõtte ülemineku kokkulepe jätkuvalt kehtiv, siis on võlausaldajal võimalik solidaarvastutuse põhimõttest tulenevalt esitada nüüd oma nõue nii üleandja kui ka omandaja vastu, mis peaks suurendama võimalusi enda nõue ka rahuldatud saada.

Siinkohal on ka mõisteta, miks ei ole positiivses õiguses kehtestatud ettevõtte varjatud ülemineku regulatsiooni. Nimelt on ettevõtte varjatud ülemineku puhul tegemist ettevõtte üleminekuga VÕS § 180 mõttes, mida varjatakse näiliku tehinguga kolmandate poolte eest. Mõlemad ettevõtte ülemineku liigid on tuvastatavad samade ettevõtte ülemineku kriteeriumide järgi, kuigi varjatud ülemineku puhul valitakse varjavale tehingule sobiv vorm lähtudes just ettevõtte ülemineku kriteeriumidest, mis siis justkui ümber pööratakse kasutades selleks eelpool kirjeldatud ettevõtte ülemineku varjamise viise. Vaatamata sellele on tegemist siiski ettevõtte üleminekuga tehinguga ning selle tuvastamisel rakendub VÕS § 180-185 regulatsioon. Seega ei ole võlausaldajate seisukohast Eesti õiguses tarvidust eraldi ettevõtte varjatud ülemineku regulatsiooni kehtestamiseks või konkreetse definitsiooni väljatöötamiseks, sest näiliku tehingu regulatsioon peaks olema piisav, et ettevõtte varjatud ülemineku olemus määratleda.

²¹⁶ *Ibid.*, lk 27.

²¹⁷ TlnHko nr 3-08-657.

²¹⁸ RKHKm 3-3-1-20-11, p 15.

2.3 Ettevõtte varjatud ülemineku tuvastamine

Selleks, et võlausaldajate kaitsemeetmed saaksid rakenduda ning võlausaldaja oma solidaarnõude üleandja ja omandaja vastu pöörata on kõigepealt vaja ettevõtte varjatud üleminek tuvastada. Kui esmapilgul võib ettevõtte varjatud ülemineku määratlemise ja selle eeldustega kõik selge olla, siis ülemineku tõendamine võib praktikas problemaatiliseks osutuda, sest formaalselt paistab varjav tehing kolmandatele isikutele täiesti korrektne näiteks vara müügi korral. Näiteks muudab ettevõtte varjatud ülemineku tuvastamise võlausaldajale äärmiselt keeruliseks suuline kokkulepe ettevõtte ülemineku osas. Seega analüüsitakse käesolevas alapeatükis võlausaldajate käsutuses olevaid võimalusi varjatud ülemineku tuvastamiseks ning tõendamiseks.

Tavaliselt võõrandatakse tervikvara olukorras, kus äriühingul on tekkinud makseraskused. Selleks, et säilitada oma allesjäänud vara, müüakse see uuele äriühingule, mis on ühtlasi ka samade isikute kontrolli all.²¹⁹ Sellisel viisil üritatakse vara säilitada ning jätkata äritegevust juba uues äriühingus, kohustused aga kavatakse jätta eelmisesse äriühingusse. Täiendavalt lisatakse võõrandamistingule ka käibemaks, kuid maksuhaldurini raha ei jõua ning vahendid kasutatakse muuks otstarbeks. Ehk et tegemist on klassikalise ettevõtte varjatud üleminekinguga.

Näilike tehingute puhul peetakse oluliseks nende tahtelist aspekti, mida on rõhutanud ka Riigikohus. Sedastades, et kuna poolte tahe on näilike tehingute puhul määrav, siis näilikkuse tuvastamiseks on vaja hinnata poolte tahteavaldusi, selgitamaks välja nende tegelikud eesmärgid.²²⁰ Ka ettevõtte ülemineku tuvastamine eeldab tehingupooltelt selleks vastava tahte olemasolu tuvastamist.²²¹ Võlausaldajale on siinkohal abiks TsÜS § 75, mis sätestab tahteavalduse tõlgendamise reeglid. Käesolevas olukorras oleks määravaks tahteavalduse subjektiivne sisu ehk milline tehing oli poolte eesmärgiks. Kui tegelik tahe ei ole äratuntav, siis tõlgendatakse tahteavaldust selliselt, nagu sellest saaks aru mõistlik isik, ehk mida samas olukorras olevad heas usus tegutsevad, isikud loeksid tavapäraselt mõistlikuks. TsÜS § 75 lg 1 ja VÕS § 29. VÕS § 29 lg 1 sätestab subjektiivse tõlgendamise põhimõtte, mille puhul „tuleb lähtuda eelkõige lepingupoolte ühisest tegelikust tahtest.“²²² Probleem seisneb selles, et tegeliku tahte väljaselgitamisel tuleb lähtuda minevikus aset leidnud faktist, ehk siis tehakse kindlaks tahe, mis

²¹⁹Elling, T. (2015) Ettevõtte või selle osa üleminekut ei ole lihtne tõestada. Kättesaadav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1850>, 20.november 2018.

²²⁰ RKTko 3-2-1-139-08, p 8.

²²¹ TlnHko nr 3-08-657.

²²² Varul, *et al.* (2016), *supra nota* 1, § 29 p 4.2.

oli pooltel lepingu sõlmimisel ehk ettevõtte varjatud ülemineku hetkel. Seega tuleb võlausaldajal olukorras, kus pooled tulenevalt näilikkuse eesmärgist, (ülemineku tehingu varjamine) ettevõtte üleminekut ei tunnista, tõendama poolte tegelikku tahet, kus üldjuhul puuduvad ka tavapärasel heausksele ettevõtte ülemineku tehingule omased kirjalikud dokumendid. Kuna üksiktõendite alusel võib ettevõtte varjatud üleminek jääda märkamatuks, on oluline tuvastada tegelik olukord ning asjaolusid analüüsida. Siinkohal on oluline, et asjaolusid ning tõendeid analüüsitakse kogumis. Tuleb ka meeles pidada, et ettevõtte ülemineku varjamisel üritatakse eelkõige Riigikohtu poolt välja toodud kriteeriumeid ümberpöörata, millega loodetakse juhtida tähelepanu tehingu tegelikust sisult kõrvale.²²³

Tallinna Halduskohus on ühes oma lahendis kommenteerinud ettevõtte varjatud ülemineku tõendamist ning öelnud, et varjatud üleminekul, kus vara müüakse eri äriühingutele ning eri aegadel, kus lepatakse kokku lepingute lõpetamine ja uute sõlmimine, muudetakse majandustegevuse asukohta, uues äriühingus on ka mõni muu tegevusala lisaks jms, et sellisel juhul tuleb hinnata majandusüksuse identiteedi säilimist ning hindamisel arvestada, kas ettevõtte varad, olulised töötajad, lepingud, kliendid on ülevõtjale üle läinud ning kas omandaja majandustegevus sarnaneb varasemalt läbiviiduga.²²⁴

Nimetatud lahendis ei pööratud kohus tähelepanu varjatud ülemineku tahtelisele aspektile ning võttis aluseks ainult ettevõtte ülemineku kriteeriumid ning seda, kas nende alusel on üleminek tuvastatav. Riigikohus on ka varasemalt selgitanud, et ettevõtte ülemineku regulatsiooni rakendumiseks ei ole tahteline aspekt määrav.²²⁵ Autori hinnangul võib nimetatud seisukohaga nõustuda, sest see tuleneb otseselt võlausaldajate kaitsmise vajadusest ning printsiipidest, et ettevõtte koosseis on määratletud seaduses ning kohustuste üleminekuks ei ole vaja võlausaldajate nõusolekut ning kohustused lähevad üle automaatselt. Samuti väljendub selles ka otseselt võlausaldajate kaitse funktsioon, sest tahtlust on võlausaldajal väga keeruline tõendada.

Seega võib asuda seisukohale, et ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel tuleb vaatamata tehingu varjatusele tuvastada, kas ettevõtte on üle läinud. Küsimuseks jääb, et kumb tehing tuleb enne tuvastada, kas varjav tehing või varjatav tehing? Võlausaldajate kaitset silmas pidades oleks kindlasti lihtsam piirduda ainult varjatava tehingu tuvastamisega, tuginedes ettevõtte ülemineku

²²³ Soom, *supra nota* 41, lk 49.

²²⁴ TlnHko nr 3-08-657.

²²⁵ RKHKo 3-3-1-1-13 p 17.4.

tuvastamise kriteeriumidele, mille on sedastanud Riigikohus²²⁶. Samas, kui on tuvastatud ka varjav tehing, siis see võib olla indikaator üleandja ja omandaja pahausksusest, mis muudaks võlausaldajate tõendamiskoormise üleminekul lihtsamaks.

Siinkohal on võlausaldaja kaitse seisukohast oluline TsMS § 370 lõige 2, mis „võimaldab hagejal, kes ei ole kindel,... missuguseid asjaolusid tal õnnestub kohtus tõendada, suurendada hagi rahuldamise võimalusi sellega, et ta esitab kohtule mitu alternatiivset nõuet. Alternatiivsete nõuete esitamine on hagejale soodne, sest ta peab tasuma riigilõivu vaid kõige suurema alternatiivse nõude hagi hinna järgi (TsMS § 134 lg 1 teine lause ja § 139 lg 3). Alternatiivselt on võimalik esitada ka tuvastushagisid (TsMS § 368).“²²⁷

Ka tahteavalduse näilikkuse tõendamisel, ehk ka varjatud ülemineku juhtudel, peab näilikkust tõendama pool, kes sellele tugineb. Nimetatud nõue tsiviilõiguses tuleneb sellest, et tsiviilkohtumenetlus kohtus on võistlev. Võistlevuse põhimõte on väljendatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-s 5 lg-s 1, kus on sätestatud, et hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest.²²⁸ Nimetatud põhimõttest tuleneb, et üldiselt ei saa kohus tugineda otsuses asjaoludele, mida pool ise asja läbivaatamisel ei ole esitanud, sest olulised asjaolud ning tõendid peavad olema avatud ümberlukkamiseks poolte poolt.²²⁹ Ka ühes enda viimses ettevõtte üleminekut puudutavas lahendis on kohus andnud mõista, et tulenevalt TsMS §-st 230 lg 1 on hageja kohustuseks tõendada, et ettevõtte on üle läinud.²³⁰

Kuigi kohus on hagimenetluses tavaliselt seotud poolte esitatud tõenditega ning asjaoludega, siis nimetatud põhimõte ei ole absoluutne.²³¹ Kohus võib ka ise selgitada välja asjaolusid ning koguda tõendeid, kuid seda vaid seaduses sätestatud juhtudel.²³² Siia kuuluvad näiteks perekonnaasjad ning ka ülalpidamisasjad. Teatud juhtudel nõuavad asjaolud tõendamiskoormise kergendamist ning seda kuni tõendamiskoormise üleminekuni välja.²³³ Näiteks töötajate kaitsest lähtuvalt on Riigikohus²³⁴ öelnud, et tulenevalt informatsiooni asümmeetriast võib töötajatel keeruline esitada

²²⁶ RKHKo 3-3-1-20-11, p 11.

²²⁷ Tampuu, T. (2011). Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded. *Juridica*. Nr 5. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 344.

²²⁸ *Ibid.*, lk 344.

²²⁹ van Rhee, C.H. (2005) European Traditions in Civil Procedure. Antwerpen – Oxford, lk 293.

²³⁰ RKTko 2-16-5282, p 9.

²³¹ Soots, I. (2010). Asjaolude ja tõendite esitamine hagimenetluses - kas poolte või kohtu ülesanne? (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond. Tartu, lk 46.

²³² Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 07.12.2018, 26, § 5 lg 3.

²³³ Paulus, C.G. (2002) *Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine*. Juura, Tallinn, lk 122.

²³⁴ RKHKm 3-2-1-41-11, p 15.

tõendeid ettevõtte ülemineku poolt, nagu seda nõuab tsiviilmenetluse seadustiku § 230 lg 1, lisades, et teave ja tõendid on tööandja valduses, kes ei ole huvitatud sellise informatsiooni avalikustamisest. Samuti rõhutas kohus, et tööalastes vaidlustes tuleb sellisel juhul kindlaks teha ettevõtte ülemineku fakt. Võlausaldajate kaitse seisukohast on seadusandja andnud ka võlausaldajate omamoodi garantii. Nimelt, kui hageja on ettevõtte ülemineku kohta tõendeid esitanud, siis tekib kostjal TsMS § 230 lõike 1 alusel kohustus omakorda tõendada oma vastuväiteid. Kuivõrd ettevõtte ülemineku sätete kohaldamine eeldab õiguslikku hinnangut eluliste asjaolude kogumile, ei saa kostja lähtuda kitsalt teesist, et ettevõtte ülemineku mittetoimimine on negatiivne asjaolu, mis tähendab üldjuhul võimalust piirduda tõendamatusse vastuväitega ning hageja kohustust tõendada vastupidist. Riigikohus on ettevõtte ülemineku kaasuses ka rõhutanud, et kostja kahjuks tuleb arvestada TsMS §-s 200 sätestatud juhul, kui protsessiosalised ei kasuta oma protsessiõigusi heauskselt, kuritarvitavad oma protsessiõigusi, venitavad protsessi või üritavad kohut eksitusse viia.²³⁵ Seega võib tõendamiskoormuse tulenevalt hea usu põhimõtte vastasest käitumisest pöörata ümber. Siia kuuluvad ka juhud, kus pool rikub seadusest või lepingust tulenevat asjaolude tuvastamisele kaasaaitamise kohustust²³⁶, ehk on pahauskne. Seega võib tõendamiskoormis hageja ehk antud juhul võlausaldaja jaoks kergemaks muutuda kostja pahatahtluse tõttu.²³⁷

Kuna hagi menetletakse hageja nõudel ning tema poolt esitatud asjaolude alusel, siis ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel ei ole võlausaldajatel tihti peale võimalus ise kõiki vajalikke tõendeid koguda, sest neil puudub lihtsalt ligipääs neile (näiteks maksuhaldurilt saadavad andmed üleandja ja ülevõtja käivete vahe kohta või tõendid võlgnikult). Ühe võlausaldajaid kaitsva meetmena juhul, kui tal ei ole võimalik ise tõendeid esitada, on võimalik taotleda kohtult tõendite kogumist TsMS § 236 lg 2 alusel või dokumendi väljanõudmist TsMS § 278 alusel. Võlausaldajate kaitse seisukohast on tegemist olulise võimalusega, mis peaks ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel tagama tsiviilmenetluses poolte võrdsuse, sest üldjuhul asuvad olulised tõendid ettevõtja, antud hetkel kostja, valduses või on ta ise tõendiallikaks. Siinkohal peab aga mainima, et pahatihti on tehingu poolte tahtluse tuvastamine või kõigi asjas vajalike tõendite kogumine võimatu ning sellisel juhul peab tahtlus kahtluseta nähtuma tehingu faktilistest asjaoludest.²³⁸

²³⁵ RKTko nr 3-2-1-54-04, p 19.

²³⁶ Lehis, L. (2012). *Maksuõigus. Kolmas täiendatud ja muudetud trükk*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 158.

²³⁷ RKTko 3-2-1-17-06, p 12.

²³⁸ RKHko nr 3-15-1022, p 7,5.

Üheks võimaluseks otseste tõendite puudumisel on võlausaldajal tugineda kaudsele tahteavaldusele. Kaudne tahteavaldus väljendub tegudes, millest võib järeldada, et pooltel on olnud tahet tuua kaasa õiguslikud tagajärjed. Kaudne tahteavaldus nõuab alati tõlgendamist.²³⁹ Sellise tahteavalduse tuvastamisel on määrav, et tegevuses, mille hindamise kaudu tuleb otsustada, kas vastav tahteavaldus on olemas või mitte, väljendub tahe kaasa tuua õiguslikke tagajärgi. Juhul, kui selline tahe puudub, ei saa rääkida tahteavaldusest, mis oleks selle tegijale õiguslikult siduv ja tooks kaasa õiguslikud tagajärjed.²⁴⁰ Õiguslikuks tagajärjeks on ettevõtte varjatud ülemineku juhul lepingu sõlmimine poolte vahel, hoolimata sellest, et poolte eesmärgiks on igasuguste kirjalike kokkulepete vältimine. Kaudsetele tõenditele rajaneva tõendamise puhul tuleb eraldivõetavatest ning muidu ebaolulistest asjaoludest tõendamiseseme suhtes kujundada uus asjaolude kogum, mis võimaldab teha suhteliselt täpseid järeldusi toimunud asjaolude osas. Seega on kaudsete tõenditega tõendamisel väga tähtis hinnata tõendeid kogumis. Kaudsetele tõenditele tuginev tõendamine oma olemuselt eeldab tõendite paljusust.²⁴¹ Just tõendite paljusus võib võlausaldajale peavalu põhjustada, sest tõendeid ei pruugita vajalikus mahus tänu tehingu varjatusele leida või isegi olla.

Maksumenetluses lasub ettevõtte varjatud ülemineku tuvastamisel tõendite kogumine võlausaldajal ehk riigil läbi maksuhalduri. Siinkohal rakendatakse sellistel juhtudel uurimispehmit, mille eesmärgiks on lisaks riigi huvide (maksulaekumised) kaitsele ka nõrgema poole õiguste kaitse, sest menetluse läbiviija, antud juhul maksuhaldur, on ise menetluse tulemusest huvitatud isikuks. Seega peab maksuhaldur arvestama kõiki asjas tähendust omavaid asjaolusid ning seisukohti, nii maksukohustust suurendavaid kui ka vähendavaid.²⁴² Kuid tõendamiskoormuse jaotuse osas on MKS lakooniline, sätestades, et maksusumma vaidlustamise korral lasub maksukohustuslasel kohustus tõendada, et maksusumma määrati valesti (MKS § 150 lg 1). See justkui tähendab, et maksuõiguses lasub üldine tõendamiskoormus maksukohustuslasel. Samas on Riigikohus²⁴³ maksuasjades rõhutanud uurimispehmitte ülimuslikkust tõendamiskoormuse regulatsiooni suhtes. Tasakaalustamiseks ühekülgsest maksumenetluses, on määravaks kaasaaitamiskohustuse (MKS § 56) pehmitte järgimine maksukohustuslase poolt, mille alusel jaotub ka tõendamiskoormus.²⁴⁴ Ehk, kui maksukohustuslane ei täida kaasaaitamiskohustust, siis pööratakse tõendamiskoormus tema kahjuks ümber. Nimetatud

²³⁹ Kalamees, *et al.*, (2010). Töö vastuvõtmine ja töövõtja vastutus ehitusvigade eest. *Juridica*. Nr 4. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 268.

²⁴⁰ Kull, *et al.* (2010), *supra nota* 19.

²⁴¹ RKKKo 3-1-1-15-12, p 14.

²⁴² Lehis (2009), *supra nota* 236 lk 135-136.

²⁴³ RKHKo 3-3-1-40-02, p 3 ja 7.

²⁴⁴ Kähri, M. (2004). Tõendamiskoormus maksumenetluses. *Juridica*. Nr 1. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 61.

lähenemine on väga sarnane eelpool kirjeldatud kostja pahausksuse situatsiooniga, kus tõendamiskoormus kostja pahausksuse tõttu võib muutuda tema kahjuks.

Erialakirjanduses²⁴⁵ on väidetud, et tehingu varjatuse tõttu on tegeliku tehingu tuvastamisel kaks olulist tõenduslikku aspekti. Esiteks esineb vajadus nõuda tõendeid kostjalt ja kolmandatelt isikutelt ning teiseks on tahtluse aspektist olulised isikulised tõendusallikad.

Ka Riigikohus²⁴⁶ on andnud juhiseid, et kas ja kuidas peaks varjatud tehingu hindamisel olulisi aspekte tõestama. Peamiselt rõhus kohus ettevõtte ülemineku regulatsiooni sätetele, et millal ja kuidas see kohaldub, ehk VÕS § 180 lg 2 ning VÕS § 182 lg 1 ja 2. Ehk ettevõtte ülemineku korral on kõigepealt vaja tuvastada üleminevasse ettevõttesse kuuluvad asjad, õigused ja kohustused ning ettevõttega seotud lepingud. Samuti tuleb tuvastada ka nende üleminek omandajale. Riigikohtu halduskolleegium viitab siinkohal oma varasemale lahendile 3-3-1-20-11, kus on kohus esitanud mitteammendava loetelu ettevõtte üleminekul arvestatavatest kriteeriumitest.²⁴⁷ Kuigi nimetatud suunised anti kohtutele ja maksuhaldurile, siis iseloomustab eelpool kirjeldatud lahend asjaolu, et ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel ei tõendata seda kuidagi teistmoodi ettevõtte tavapärasest üleminekust.

Näiteks Tallinna Ringkonnakohtu lahendi nr 3-11-1558 kohaselt toimus maksuhalduri hinnangul ettevõtte varjatud üleminek AS-st Iloprint OÜ-sse Ilotrükk. Eelpool mainitud kaasuses tugines maksuhaldur just ettevõtte ülemineku kriteeriumidele, mida sisustas erinevate kaudsete tõenditega, sest otsete tõendite hankimine ei olnud tulenevalt tehingu varjatusest võimalik. Varakogumina, mis moodustab üle läinud ettevõtte, käsitles maksuhaldur domeeni iloprint.ee ja „Trükikoda Iloprint“ identiteeti (turupositsioon), tootmismaterjalide varu (paber, väikevahendid, abimaterjalid), tootmisruumi koos seadmetega, töötajaid ning tehingupartnereid (hankijad).²⁴⁸

Reaalse majandustegevuse jätkumisega seoses analüüsis maksuhaldur käibedeklaratsioone ning teenuste osutamise seotud dokumente. Käibedeklaratsioonidel hinnati üleandja ja omandaja käivete sarnasust ning leiti, et ettevõtte üleminekut kinnitab eelkõige üleandja käibe vähenemine proportsionaalselt omandaja käibe suurenemisega. Antud juhul oli tegemist aga 0 %-lise määraga

²⁴⁵ Tamme, (2009) *supra nota* 97, lk 184.

²⁴⁶ RKHKo 3-3-1-55-13

²⁴⁷ Elling (2015), *supra nota* 219.

²⁴⁸ RKHKo 3-11-1558, p 20.

maksutatava käibega, mille kohta Riigikohus juhtinud tähelepanu, et 0 määraga käibe vähenemine üleandjal ja samavõrra suurenemine omandajal ei viita veel ettevõtte üleminekule, kuivõrd seda võib tingida ettevõtte müügitöö ümberkorraldamine, mitte ettevõtte üleminek.²⁴⁹ Nimetatud lahendiga kinnitab Riigikohus veelkord, et üksiktõendiga ei tuvastata ettevõtte üleminekut.

Maksuhaldur hindas töötajate ülemineku puhul just faktilisi asjaolusid, sest töölepingud jätkusid üleandja ettevõttega, kuigi töötajad teostasid tööülesandeid ülevõtja ettevõttele. Oluliseks said siin just töötajate endi selgitused, et nad töötavad tegelikult uue tööandja juures. Samuti kasutas maksuhaldur tõendina erinevaid andmebaase – analüüsiti äriregistri kandeid, ettevõtte majandusaasta aruandeid, kodulehti ning e-maksuametist nähtuvat infot. Vara üleandmise tuvastamiseks hindas maksuhaldur poolte vahel sõlmitud lepinguid kui ka varasemalt kolmandate osapooltega sõlmitud lepingute ümbervormistamist. Nimetatud asjaoludele on Riigikohus ka varasemalt tähelepanu juhtinud.²⁵⁰ Riigikohus on seoses äriregistri kannetega täpsustanud, et kuigi äriregistri kannete õigust eeldatakse, tuleb ettevõtte tegevusala määratlemisel lähtuda ettevõtte reaalsest majandustegevusest, mitte ainult äriregistris kajastatust.²⁵¹

Nii Tallinna Halduskohus, kui ka Ringkonnakohus leidsid, et maksuhaldur on piisavalt põhjendanud, et AS Iloprint vara on trükikoja tegevuse jätkamiseks vajalikus mahus üle läinud OÜ-le Ilotrükk ning viimane on asunud nimetatud vara ka kasutama. Samuti leidis kohus, et tegemist oli ettevõtte varjatud ülemineku oeldes, et ettevõtte ülemineku varjamiseks teevad pooled sageli tehinguid ja toiminguid, mis raskendavad ettevõtte ülemineku tuvastamist, ning üleminekut nad ise ei tunnista. Ringkonnakohus omakorda rõhutas, et varjatud ülemineku tuvastamiseks ei ole vajalik, et vara oleks läinud OÜ Ilotrükk omandisse, arvestades, et AS Iloprint ise ei olnud kogu trükikoja toimimiseks vajaliku vara omanik. Otsustavaks kriteeriumiks ettevõtte ülemineku hindamisel tuleb pidada seda, kas asjaomane üksus säilitab pärast ülevõtmist oma identiteedi.

Vaatamata eelnevale tühistas Riigikohus²⁵² ringkonnakohtu otsuse ning saatis asja uueks läbivaatamiseks Tallinna Ringkonnakohtule. Ringkonnakohtu otsuse kohaselt ei ole trükiseadmete ja ruumide kui ettevõtte tuumikvara, samuti töötajate üleminek OÜ-le Ilotrükk jälgitavalt

²⁴⁹ RKHKm 3-3-1-55-13, p 45.

²⁵⁰ RKTkm 3-2-1-105-09, p 11.

²⁵¹ RKTkm 3-2-1-41-11, p 15.

²⁵² RKHko 3-3-1-55-13.

tuvastatud ja tõendatud. Seega ei saa lugeda tuvastatuks ka ettevõtte üleminekut ning kohus ei pea vajalikuks analüüsida ülejäänud varakogumiga seonduvat, mida maksuhaldur on lugenud ettevõtte osaks. Magistritöö autori hinnangul võib siinjuures asuda seisukohale, et ettevõtte varjatud ülemineku mittetuvastamine ei seisnenud antud juhul kogutud tõendite vähesuses, vaid pigem tõendite analüüsis ning asjaolus, et kuigi viidati ettevõtte varjatud kujul üleviimisele, siis sisuliselt seda ei arutatud ning ei üritatud tõendada. Ka Ringkonnakohus juhtis nimetatud asjaolule tähelepanu, märkides, et kuigi otsesed tõendid varade ja õiguste ülemineku kohta puuduvad, peab maksuhaldur esitama vähemalt selge versiooni, et millist tehingut on konkreetselt varjatud ning millised tõendid seda kinnitavad. Nimetatud olukorras on ringkonnakohtu hinnangul oluline tugineda MKS § 83 lg-le 4 või §-le 84, kaasaarvatud maksueelise tuvastamine. Selline analüüs aga antud juhul puudus.²⁵³

Käesoleva töö autor möönab, et antud kaasuse puhul on tegemist maksumenetlusega ning maksuhalduril on suurem võimekus tõendite kogumiseks (informatsiooni nõudmine kolmandatelt isikutelt, maksukohustuslase kaasaaitamise kohustus ning erinevad andmebaasid), kuid nagu ka varasemalt juba mainitud on ka tsiviilmenetluses võlausaldajal võimalik kõikide eelpool mainitud tõendite kogumist taotleda kohtult (TsMS § 236 lg 2 alusel või dokumendi väljanõudmist TsMS § 278 alusel). Oluliseks tuleb siinjuures pidada asjaolu, et ei ole olemas ühte konkreetset tõendit, mille alusel saaks ettevõtte ülemineku kriteeriume sisustada ning tõendeid tuleb hinnata nende kogumis, sest üksiktõendid ei pruugi viidata ettevõtte varjatud üleminekule ning samuti võib tuginemine üksikutele tõenditele moonutada tehingute tegelikku sisu.

Kohtuasjas nr 2-16-5282 nähtub, et ka tsiviilmenetluses tuleb sarnaselt ilotrüki kaasusele hinnata tõendeid kogumis. Tulenevalt võistlevast tsiviilmenetlusest on ettevõtte üleminekut kohustatud tõendama hageja. Ka kohus juhtis tähelepanu asjaolule, et hagimenetluses on hageja kohustuseks tagada, et ta esitab piisavad tõendid oma nõude rahuldamiseks.²⁵⁴ Nimetatud kaasuses moodustas ettevõtte tuuma osaliselt üle läinud töötajad (ka nn võtmeisik), äripind, põhitegevusala, osaliselt üle võetud kliendilepingud ja koduleht. Maakohus leidis, et kui üle on antud ettevõtte majandustegevusega seotud põhiline vara, lähevad VÕS § 182 lg 2 järgi üle ka kõik üleandja ettevõttega seotud kohustused, ka lepingutest tulenevad kohustused.²⁵⁵

²⁵³ RKHKo 3-11-1558, p 20.

²⁵⁴ *Ibid.*, p 11.

²⁵⁵ RKTko 2-16-5282, p 3.

Hageja kasutas tõendina äriregistri kandeid, millega võrreldi juhatuse liikmete kattuvust ning hinnati ka tegevusalade sarnasust. Kasutati ka Maksu ja Tolliameti andmeid. Nimelt tuvastati töötamise registrisse kannete väljatrüki järgi töötajate üleminek. Kasutati ka isikulisi tõendeid ehk tunnistajate ütlusi. Samuti hinnati kodulehe suurt sarnasust ning tugineti ka interneti otsingumootorite andmetele. Nimelt, kui otsida internetist võlgniku nime ja lehekülge, siis leiti esimesena viide just kostja kodulehele. Käesolevas kaasuses on ettevõtte ülemineku tuvastamiseks, eelkõige, kas majandusüksus on säilitanud oma identiteedi, arvesse võetud pea kõiki toimingut iseloomustavaid faktilisi asjaolusid.²⁵⁶

Samas juhib töö autor tähelepanu asjaolule, et sarnaselt ilotrüki kaasusele, kus alama astme kohtud viitasid ettevõtte varjatud üleminekule, on ka kõnesolevas kaasuses viidatud ettevõtte varjatud üleminekule, kuid sisuliselt seda analüüsitud ei ole. Seega on mõlemas eelpool mainitud kaasuses mindud seda teed, et tuvastatakse ainult nn varjatav tehing ning varjavale tehingule suuremat tähelepanu osundatud ei ole. Samuti ei ole ka kohus tulenevalt selgitamiskohustusest juhtinud tähelepanu varjatud tehingu tõendamisele. Siinkohal on kohus rõhutanud, et selgitamiskohustuse ulatus sõltub nii konkreetse vaidluse asjaoludest kui ka sellest, kas pooli esindavad menetluses advokaadid ning sellest tulenevalt on hageja kohustuseks tagada, et ta esitab piisavad tõendid oma nõude rahuldamiseks.²⁵⁷ Seega on käesoleva töö autor seisukohal, et ettevõtte varjatud ülemineku kaasustes tuleks kindlasti üritada tõendada ka konkreetset näiliku tehingut, kuid siinjuures tuleb arvestada ka tahtelise aspektiga, sest näiteks maksude maksmisest kõrvalehoidumise eesmärgil tehtud tehingute puhul, mis tavapäraselt kaasneb varjatud ülemineku kaasustes, peab tuvastama nii kavatsuse hoiduda kõrvale maksude tasumisest kui ka peab olema tahte rikkuda maksunorme. Maksukohustuslase tegevuses, mis on vormistatud maksukohustust vähendavasse juriidilisse vormi, väljendub ka isiku teadmine majandusliku sisu varjamisest, sest isik ei saa midagi tahta, kui tal puudub teadmine tagajärje saabumisest.²⁵⁸ Samuti peaksid kohtud rohkem arvestama võimalike näiliku tehingu aspektidega ning sellega, et ettevõtte varjatud ülemineku spetsiifikast tulenevalt ei pruugi kõik asjaolud alati kattuda ning näiteks isikuliste tõendite puhul tuleks sellega ka arvestada.

²⁵⁶ *Ibid.*, p 5.

²⁵⁷ RKTko 2-16-5282, p 11.

²⁵⁸ Grauberg, T. (2010). Õiguse kujundusvõimalused maksuobjekti vältimisel. *Juridica*. Nr 3. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 212.

Käesoleva töö autori hinnangul lähtuvad kohtud ettevõtte varjatud üleminekul seisukohast, et tegemist on siiski ettevõtte üleminekuga ning eelkõige tuleb lähtuda Riigikohtu ning Euroopa Kohtu poolt välja töötatud ettevõtte ülemineku kriteeriumidest. Kohtupraktika põhjal võib väita, et ettevõtte ülemineku tuvastamisel on otsustavaks kriteeriumiks, kas kõnealune üksus säilitab oma identiteedi ning muud sellega kaasnevad aspektid, kuid rõhutatud on ka, et ettevõtte üleminekut tuleb hinnata tervikuna, mitte üksikute kriteeriumite põhised, sest eraldi vaadelduna ei pruugi asjaolud tõestada ettevõtte varjatud üleminekut. Väljatoodud kriteeriumide näol on tegemist näitliku loendiga, et hõlbustada üleminekule tuginejaid, tuvastamaks ettevõtte ülemineku ja ka varjatud ülemineku toimumist. Ettevõtte ülemineku kriteeriumide taotluslikku universaalsust võib magistr töö autori hinnangul muidugi tervitada, sest see tagab võlausaldajale kindluse, et kui on toimunud tervikvara üleminek, siis käsitletakse seda kõigis õigusvaldkondades sarnaselt, sest ettevõtte varjatud ülemineku puhul on tegemist õigusvaldkondade ülese nähtusega, mis ei ole alati piiritletud kitsamatest eesmärkidest.

Võlausaldajate kaitse seisukohast on oluline, et ettevõtte ülemineku kohta ei ole sätestatud kategoorilist ning kohustuslikku näitajate kataloogi, mille tõendamine lasuks võlausaldajal, sest VÕS § 183 lg-e 1 kohaldamine ei eelda selgesõnalise ja kirjaliku ettevõtte ülemineku lepingu olemasolu. Seega, juhul kui võlausaldajal õnnestub koguda piisaval hulgal tõendeid, tekitamaks kahtlus ettevõtte varjatud ülemineku osas, tuleb asuda võlgnikul ennast aktiivselt kaitsma. Tema kohuseks on tõendada, et üle ei ole antud ettevõtet ning et tegemist on näiteks hoopis uue ettevõttega.²⁵⁹Kuigi ettevõtte üleminek, mille alla kuulub ka ettevõtte varjatud üleminek, paneb võlausaldajad enda õiguste teostamisel väga suure tõendamiskoormise ette, on see siiski põhjendatud. Riigikohtunik Malle Seppik on enda eriarvamus tsiviilasjas nr 2-16-5282 väga tabavalt märkinud, et „ettevõtte ülemineku tuvastamiseks ei piisa üksnes kahtlusest, et see võib olla aset leidnud. Mõelda tuleks ka sellele, kuidas oleks kostja saanud vältida kahtlust võlgniku ettevõtte ülemineku kohta. Ei oleks tohtinud tegelda sama majandustegevusega? Ei oleks tohtinud tööle võtta töötajaid, kes võlgniku juures töötasid, kuigi ta vajab sama valdkonna kogemuse ja oskustega inimesi ja võlgniku endised töötajad olidki teistest kogenumad ja pädevamad? Ei oleks pidanud üürima seda äripinda, mis vabanes, kuigi see oli tema majandustegevuseks sobiv (majandustegevuse iseloomu silmas pidades ka asukoha tõttu) ja soodus? Ettevõtte ülemineku regulatsiooni eesmärk ei saa olla sundida käituma ettevõtjat selliselt, et välistada väikseimgi

²⁵⁹Lääts, I. (2009). Ettevõtte üleminekuga lähevad üle ka ettevõtte kohustused. *Äripäev*. Kättesaadav: https://www.aripaev.ee/arvamusd/2009/05/28/Ettevotte_uleminekuga_lahevad_ule_ka_ettevotte_kohustused, 04.detsember 2018.

kahtlus teise isiku ettevõtte ülemineku kohta, vaid võimaldada nõuda kohustuse täitmist juhul, kui ettevõtte on tegelikult üle läinud.²⁶⁰ Kõiki eelviidatud asjaolusid tuleb ettevõtte võimalikule varjatud üleminekul tuginedes ka võlausaldajal arvestada. Magistritöö autor nõustub siinkohal Riigikohtuniku väljendatud seisukohaga, et võlausaldajate kaitsmise eesmärk ei saa viia olukorrani, kus ettevõtte üleminekuks liigitatakse ka sellised olukorrad, kus võimaliku tehingu pooled seda ei möönnud ega pidanud möönma. Sellises olukorras ettevõtte ülemineku tagajärgede kohaldamine moonutaks lepinguvabaduse põhimõtet.²⁶¹ Lepinguvabaduse all mõistetakse antud kontekstis tsiviilsuhetes osalejad, kelle pädevuses on ise määrata sõlmitava lepingu sisu ja tüüpi. Kokkuvõtvalt võib järeldada, et ettevõtte ülemineku tuvastamine või mittetuvastamine taandub paljuski tõendite kvaliteetsusele, argumentatsioonile ning „case law’le“.²⁶² Seega peaks võlausaldaja kasutama kõiki võimalusi enda seisukohtade tõendamiseks ning siia kuulub ka ettevõtte varjatud ülemineku ehk näiliku tehingu kohta tõendite kogumine ning lõppastmes ka vastava selge versiooni esitamine.

Eelneva põhjal võib jõuda järeldusele, et käesolevas töös püstitatud hüpotees, justkui ei tagaks ettevõtte üleminekul ja ettevõtte varjatud üleminekul ning kohtupraktikas välja töötatud universaalsete kriteeriumide kasutamine õigustatud isiku kaitsepõhimõtet, muutes tõendamise raskeks ning ajamahukaks, mis ei taga õigustatud isikute kaitsepõhimõtet, ei ole leidnud kinnitust. Pigem vastupidi, nimetatud kriteeriumid on mõeldud õigustatud isikute abistamiseks ettevõtte ülemineku vaidlustes, mis väljendub näiliku loendi andmises, millele vaidlustes tugineda. Nii Euroopa Kohtu kui ka Riigikohtu poolt välja töötatud ettevõtte ülemineku kriteeriume tuleks vaadelda kui vahendit, mis aitab ettevõtte mõistet sisustada, kuid tõendite valiku osas nimetatud kriteeriumid mingit kohustuslikku loendit ei anna. Kuna üldjuhul ettevõtte varjatud ülemineku juhtudel otsesed tõendid puuduvad, siis tuleb arvestada tõendite paljususega, et saaks tuvastada kaudse tahteavalduse ning seega tuleks tõendite kogumisel arvestada, et koguda ning hinnata tuleks kõiki võimalike tõendeid. Siinkohal tuleb arvestada ka võimalusega, et alati ei pruugigi tõendeid ettevõtte varjatud ülemineku kohta eksisteerida ning alati ei suudeta ka ettevõtte varjatud üleminekut tuvastada. Siinkohal võiks mainida, et ka kõiki kuritegusid ei suudeta alati tõendada. Samuti tuleb arvestada, et ettevõtluse näol on tegemist riskiga. Riski võtmine ei pruugi olla isiku

²⁶⁰ Riigikohtuniku Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 2-16-5282, p 10.

²⁶¹ Tamme (2009), *supra nota* 97, lk 183.

²⁶² Künnapas, K (2011) Õigusselgusest ja maksuüllatustest majandusüksuse üleandmisel. *MaksuMaksja*. Nr 11. EML ajakiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1298>, 04.oktoober 2018.

huve kahjustav ega õigusi riivav, kuid selline võimalus võib eksisteerida ning võlausaldaja peab sellega ka arvestama.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli analüüsida ettevõtte ülemineku tõendamise- ja tuvastamise võimalusi ning kohtupraktikat võlausaldajate huvide kaitsest lähtuvalt. Kuna ettevõtte ülemineku, eriti ettevõtte varjatud ülemineku tõendamine võib osutuda problemaatiliseks ja aeganõudvaks, siis analüüsiti käesolevas töös suuresti ka ettevõtte varjatud ülemineku problemaatikat just võlausaldajate kaitse aspektist lähtuvalt. Magistritöö on struktureeritud eesmärgiga tõestada töös püstitatud hüpoteesi: nii ettevõtte tavapärasel tehingulisel üleminekul kui ka ettevõtte varjatud üleminekul kasutatakse ülemineku tuvastamiseks kohtupraktikas väljakujunenud universaalseid kriteeriume, mis muudab ettevõtte ülemineku tõendamise võlausaldaja jaoks reaalsuses raskeks ning ajamahukaks ning ei taga õigustatud isikute kaitset ettevõtte üleminekul.

Kuna ettevõtte ülemineku puhul on keskseteks mõisteteks ettevõtte ja ettevõtte üleminek, siis analüüsitakse magistritöös just ettevõtte mõiste sisustamist ning ka ettevõtte ülemineku mõistet kehtiva regulatsiooni valguses ning hinnatakse kuidas ettevõtte mõiste on sisutatud kohtupraktikas. Kuna magistritöö keskseks teemaks kujunes võlausaldajate kaitse ning ettevõtte varjatud ülemineku temaatika, siis analüüsitakse ettevõtte ülemineku regulatsiooni just võlausaldajate kaitse seisukohast ning kuidas ettevõtte varjatud üleminekut tuvastatakse.

Töö käigus jõudis autor järeldusele, et Eesti õiguses on ettevõtte mõiste suhteliselt lakooniline ning täpsemalt sisustatakse ettevõtte mõistet kaasuse põhiselt kohtutes. Samas ei ole Riigikohus ettevõtte mõistet laiemalt ja sisuliselt analüüsinud, ning pigem on piiratud faktilise olukorra allutamise üldisele ettevõtte definitsioonile ning on tuginetud suuresti Euroopa Kohtu praktikale, mille kohaselt on ettevõtte tunnuseks eelkõige stabiilne ning iseseisev majandustegevus. Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti õiguses on ettevõtte iseseisev vara kogum (materiaalse ja immateriaalse), koosnedes nii õigustest kui ka kohustustest, mis on seotud läbi ühise majandusliku eesmärgi, milleks on majandustegevuse teostamine. Üldiselt vastab Eesti õiguses sätestatud ettevõtte mõiste Euroopa õiguses tuntud ettevõtte käsitlusele, kus tegeletakse vähem ettevõtte mõiste määratlemisega ning põhirõhk langeb majandusüksuse identiteedi mõistele. Sarnaselt Soome ja Saksamaa õigusega peetakse ettevõtte mõiste puhul oluliseks just ettevõtte organisatsioonilist terviklikust. Ettevõtte mõistega on hõlmatud nii tulu teenimise eesmärgil tegutsevad äriühingud kui ka äriühingud, mille eesmärgiks ei ole ainult kasumi teenimine. Riigikohus on küll rõhutanud, et ettevõtte mõiste ei ole maksu-, tsiviil- ja tööõiguses

kattuv, kuid tegemist on erandliku lahendiga Eesti õiguses. Seega üldiselt ei seota Eesti õiguses ning kohtupraktikas ettevõtte mõistet ettevõtlike iseloomu või vormiga. Selline universaalne lähenemine omakorda võimaldab ettevõtte mõistet kasutada kõigis õiguse valdkondades, allutades ettevõtte mõiste ühtsele definitsioonile, mis peaks tagama normist ka ühtse arusaamise ning läbi selle ka parema võlausaldaja kaitse.

Eesti õigus ettevõtte ülemineku mõistet ei defineeri, kuid seadus annab erinevad ülemineku puudutavad reeglid, mis on sätestatud võlaõigusseaduse § 180-185 ning TsÜS § 66¹. Samuti puudub Eesti õiguses ka ettevõtte varjatud ülemineku definitsioon. Üldiselt on ettevõtte tehingulise ülemineku puhul tegemist käsutustehingu liigiga, mis erineb tavalisest müügilepingust eelkõige selle poolest, et koos asjade ja õiguste kogumi üleandmisega lähevad ostjale üle ka asjade ja õigustega seotud kohustused ning tekib õigusjärglus²⁶³, mis sarnaneb juriidiliste isikute ühinemise või jagunemise käigus tekkiva õigusjärglusega. Kuigi ettevõtte üleminekul on eri õiguse valdkondades erinevad eesmärgid: tsiviilõiguses on ettevõtte ülemineku regulatsiooni kehtestamise algideeks võlausaldajate kaitset ning ettevõtte kui tervikvara lihtsustatud võõrandamine, tööõiguses peetakse oluliseks just töötajate kaitset, millest tuleneb ka lisaeesmärgina üldine tööturu kaitse ning sellest lähtuv sotsiaalmajanduslik eesmärk ning maksuõiguses peetakse primaarseks aga hoopis korrektset maksustamist ning maksunõuete laekumise tagamist, millele lisandub täiendavalt sotsiaalmajanduslik eesmärk, läbi riigi eelarveliste vahendite kaitse. Jõudis autor järeldusele, et ettevõtte ülemineku kontseptsiooniga üritatakse välistada olukord, kus ettevõtja võõrandab ulatusliku osa ettevõttesse kuuluvatest õigustest, jättes kohustused ja mitte nii perspektiivse vara üleandja ettevõttele ning valdkonnapõhiste eesmärkidega siinjuures väga ei arvestata. Seega ettevõtte ülemineku regulatsiooni olulisus Eesti õiguses väljendub just ettevõtte kui terviku kaitsmises ning läbi selle põhiliselt ka võlausaldajate kaitses.

Tulenevalt eelnevast ning just võlausaldajate kaitsesest lähuvalt on ettevõtte ülemineku regulatsiooni põhieesmärgist tuletatud ka võlausaldajate kaitse põhimõtted. Autori hinnangul tagab kogu regulatsiooni mõttekuse põhimõte, et kohustuste automaatsel üleminekul võlausaldaja nõusolekt ei vajata, sest muidu on see kohustuslik ning juba ainsa võlausaldaja mittenõustumisel ülemineku toimuda ei saaks. Võlausaldajate kaitse seisukohast on olulisemateks ettevõtte koosseis on määratletud seaduses põhimõte ning ettevõtte üleandja ja omandaja solidaarvastutus ettevõtte

²⁶³ RKHKo 3-15-1022 p 15.

üleminekul ettevõttesse kuulunud kohustuste täitmise ees. Just nimetatud põhimõtetes väljendub võlausaldajate kaitse eesmärk. Nimelt, kui tuvastatakse, et üleläänud vara moodustab organisatsioonilise terviku, siis on toimunud ka ettevõtte üleminek, mille tulemusena rakendub automaatselt solidaarvastutuse põhimõte. Ettevõtte ülemineku regulatsiooni rakendumiseks ei ole poolte tahe määrav. Magistritöö autori hinnangul on Eesti ettevõtte ülemineku regulatsiooni puhul tegemist detailse ning võrreldes võrdlusriikidega (Austria, Saksamaa, Soome), unikaalse regulatsiooniga, mis peaks tagama ka efektiivse võlausaldajate õiguste kaitse ettevõtte ülemineku juhtudel, kuid realsuses olukord teine. Ettevõtte ning eriti ettevõtte varjatud ülemineku juhtumitel on keskselt probleemiks kujunenud ettevõtte ülemineku tuvastamise ning tõendamise problemaatika.

Selleks, et võlausaldajate kaitsemeetmed saaksid rakenduda ning võlausaldaja oma solidaarnõude üleandja ja omandaja vastu pöörata on kõigepealt vaja ettevõtte üleminek tuvastada. Ettevõtte ülemineku hindamise hõlbustamiseks on Riigikohus, lähtudes Euroopa kohtu praktikast, sedastanud ettevõtte ülemineku kriteeriumid. Analüüsid eirnevaid kohtulahendeid jõudis magistritöötöö autor järeldusele, et väljatöötatud ettevõtte ülemineku kriteeriumide puhul ei ole tegemist ammendava loeteluga. Selline avatud loetelu võimalikest kriteeriumidest võimaldab neid kasutada erinevates valdkondades. Kriteeriumide taotluslik universaalsus on autori hinnangul tervitatav, sest see tagab võlausaldajale kindluse, et kui on toimunud tervikvara üleminek, siis käsitletakse seda kõigis õigusvaldkondades sarnaselt. Selline lähenemine võimaldab ka ettevõtte mõistet käsitleda võimalikult laialt ning tagada, et ettevõtte mõiste oleks kõigis valdkondades sarnaselt kasutatav. Kokkuvõtvalt võib öelda, et kohtupraktikas juurdunud hindamiskriteeriumide eesmärgiks on tuvastada, kas majandusüksuse identiteet üleminekul on säilinud. Ehk, kas üleläänud vara kogumi näol on tegemist ettevõttega või mitte.

Seega jõudis autor järeldusele, et käesolevas töös püstitatud hüpotees, justkui ei tagaks ettevõtte üleminekul ja ettevõtte varjatud üleminekul ning kohtupraktikas välja töötatud universaalsete kriteeriumide kasutamine õigustatud isiku kaitsepõhimõtet, muutes tõendamise raskeks ning ajamahukaks, mis ei taga õigustatud isikute kaitsepõhimõtet, ei ole leidnud kinnitust. Pigem vastupidi, nimetatud kriteeriumid on mõeldud õigustatud isikute abistamiseks ettevõtte ülemineku vaidlustes, mis väljendub näiliku loendi andmises, millele vaidlustes tugineda. Võlausaldajate kaitse seisukohast on oluline, et ettevõtte ülemineku kohta ei ole sätestatud kategoorilist ning kohustuslikku näitajate kataloogi, mille tõendamine lasuks võlausaldajal.

Lepingulise ülemineku puhul, kus ettevõtte üleminek on tehingupoolte eesmärgiks, võlausaldajate kaitsega reeglina probleeme ei teki. Probleemid tekivad pigem ettevõtte üleandmisel vara müügi- rendi-, töövõtu-, või muu lepingu alusel ehk ettevõtte üleminek toimub kolmandate isikute teadmata ehk varjatult. Nagu juba eelnevalt mainitud, siis Eesti õiguses ettevõtte varjatud ülemineku definitsioon puudub ning töö käigus jõudis autor ka seisukohale, et Eesti õiguses tarvidust eraldi ettevõtte varjatud ülemineku regulatsiooni kehtestamiseks või konkreetse definitsiooni väljatöötamiseks puudub. Nimetatud seisukoht tuleneb asjaolust, et ettevõtte varjatud ülemineku puhul on tegemist ettevõtte üleminekuga, mida varjatakse näiliku tehinguga kolmandate poolte eest. Mõlemad ettevõtte ülemineku liigid on tuvastatavad samade ettevõtte ülemineku kriteeriumide järgi, kuigi varjatud ülemineku puhul valitakse varjavale tehingule sobiv vorm lähtudes just ettevõtte ülemineku kriteeriumidest, mis siis justkui ümber pööratakse.

Kuigi esmapilgul võib ettevõtte varjatud ülemineku määratlemise ja selle eeldustega kõik selge olla, siis ettevõtte varjatud ülemineku tõendamine võib praktikas problemaatiliseks osutuda, sest formaalselt paistab varjav tehing kolmandatele isikutele täiesti korrektne. Keskseks küsimuseks on, kas varjatud ülemineku juhtudel tuleks tõendamisel rõhuda näiliku tehingu tõendamisele või pigem piirduda ainult ettevõtte ülemineku tõendamisega, mis oleks võlausaldajate kaitse seisukohast kindlasti lihtsam. Probleemsemaks teeb olukorra asjaolu, et varjatud ülemineku juhtudel, peab näilikkust tõendama pool, kes sellele tugineb ning seda oukorras, kus tõendeid varjatakse ning need on üldjuhul varjaja valduses. Nimetatud nõue tsiviilõiguses tuleneb sellest, et tsiviilkohtumenetlus kohtus on võistlev. Maksuhalduri puhul nõuab seda uurimisprintsip. Ettevõtte varjatud ülemineku kohtupraktikas lähtuvad kohtud seisukohast, et tegemist on siiski ettevõtte üleminekuga ning eelkõige tuleb lähtuda Riigikohtu ning Euroopa Kohtu poolt välja töötatud ettevõtte ülemineku kriteeriumidest ning kasutades selleks kõiki asjasse puutuvaid tõendeid. Ettevõtte varjatud üleminekule küll viidatakse, kuid sisuliselt varjatud üleminekut ei analüüsita.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et ettevõtte ülemineku tuvastamine või mittetuvastamine taandub paljuski tõendite kvaliteetsusele, argumentatsioonile ning „case law’le“. Seega peaks võlausaldaja kasutama kõiki võimalusi enda seisukohtade tõendamiseks ning siia kuulub ka ettevõtte varjatud ülemineku ehk näiliku tehingu kohta tõendite kogumine ning lõppastmes ka vastava selge versiooni esitamine.

Kuna ettevõtte kui majandusüksuse ehk vara müük toimub üldiselt väljaspool ettevõtte tavapärasest majandustegevusest, siis võiks ühe võimaliku lahendusena kaaluda täiendava teavitamiskohustuse sisseviimisest ettevõtte põhivara müügi korral. Näiteks äriregistri teavitamise kohustus põhivara müügil ning see võiks toimuda näiteks majandusaasta aruande täiendamise vormis ning reaalajas. Nimetatud lahendus tagaks parema võlausaldajate kaitse, võimaldades võlausaldajal koheselt reageerida, kui toimub põhivara võõrandamine ning kui võlgnik äriregistrit ei teavita õigeaegselt, oleks see ka indikaator võlgniku võimalikust pahausksusest ning võimaldaks tulevasel kohtumenetluses tõendamiskoormuse ümber pöörata.

SUMMARY

PROTECTION OF CREDITORS IN THE EVENT OF TRANSFER OF UNDERTAKINGS

Rain Meristo

The choice of the topic of the master's thesis arises from the circumstances that the identification of the transfer of an undertaking, especially of a hidden transfer, may prove to be problematic and time consuming, and the probability of reaching any outcome that would meet the creditor's requirements, is relatively small or hardly possible. Due to that, the aim of this thesis is to analyse the alternatives of proving and identifying the transfer of an undertaking, and the judicial practice dealing with the protection of the creditors' interests. In order to achieve the aims of the master's thesis, the following hypothesis has been set: in case of identification of a conventional commercial transfer as well as a hidden transfer of an undertaking, universal criteria established in judicial practice are used, which makes the proving of a transfer for the creditor difficult and time consuming and does not ensure implementing the principal of judicial protection of the entitled person.

In the master's thesis analytical, comparative and grammatical methods are used. As the source materials, mainly judicial decisions from the European Union Court as well as the Supreme Court of Estonia, and academic articles dealing with the transfer of an undertaking from Estonia and foreign states as well as academic research, are used to analyse theoretical and practical problems from the point of view of the judicial protection of the creditor.

In Estonian legislation the definition of an undertaking is relatively laconic and the definition is more specifically described based on specific cases in courts. Still, the Supreme Court of Estonia has subordinated the factual situation to the general definition of an undertaking, based on the practice of the European Union Court, according to which the characteristics of an undertaking are first of all stable and independent economic affairs. To sum up, one may say that in Estonian legislation an undertaking is an independent aggregate of assets (material and immaterial),

consisting of rights and obligations, which are combined in one common economic aim to accomplish a certain economic function or economic affairs. The organisational integrity is thought to be important.

In Estonian legislation, the concept of the transfer of an undertaking is not defined, but the law gives regulations concerning different transfers (Law of Obligations Act § 180-185 and General Part of the Civil Code Act § 66¹). The aim of the provisions of the transfer of undertakings is to simplify the transfer of an undertaking as the aggregate of rights and obligations, compared to separate transfer of rights and obligations. The aim is accomplished by keeping the set of persons, on who the transfer may depend, as small as possible. In addition, the regulation must protect the creditor from violation of their rights. However, different branches of law have additional specific aims, regarding the transfer of an undertaking. In labour law, the protection of employees is thought to be important, from which general employment market protection arises as an additional aim, and pursuant to that a socio-economic aim. However, in tax law correct taxation and enforcement of tax claim collection is thought to be primary. To the aim described last, socio-economic aim also adds additionally, but by means of protection of state budget funds.

To simplify the assessment of the transfer of an undertaking, and emanating from the protection of employees, the European Court has developed the following criteria: type of undertaking; transfer of material assets; value of immaterial assets at the moment of the transfer; transfer of most employees to the transferee; transfer of clients from the transferer to the transferee; to what extent do the transferer's and transferee's earlier and continuous activities duplicate and the period, when the activities of the transferer were broken, if at all, and the beginning of the transferee's activities. The Supreme Court of Estonia formulated the criteria for identifying the transfer of an undertaking, which emanate from the criteria developed by the European Union Court. It provides an inexhaustive list of circumstances, which gives an opportunity to identify the transfer on an undertaking, or whether the identity of the economic entity has retained or not. In the author's estimation, the forementioned criteria are usable in all branches of law. The Supreme Court of Estonia distinguishes between more and less important criteria, which affirms that in case of criteria for transfer of an undertaking, the aims of specific areas are assessed.

From point of view of the creditor's protection, the regulation of the transfer of an undertaking has given important guarantees against the malevolent deterioration of undertaker's material assets. Namely, the creditor's protection principles derived from the main aim of the regulation of the

transfer of an undertaking are as follows: membership of an undertaking is specified in law (LOA § 180-2); in case of transfer of an undertaking, the clearance of the creditor to transfer the obligations is not necessary (LOA § 182-2); the obligations of the undertaking automatically transfer with the undertaking (LOA § 182-2); the transferer's and transferee's solidary liability to perform obligations which belong to the undertaking at the moment of the transfer (LOA § 183-1); the commitment to notify the debtors and creditors about the transfer of the undertaking (LOA § 182-4). The Estonian regulation of the transfer of undertakings is a detailed regulation which should support enough the judicial protection of the creditors.

In case of contractual transfer, where the transfer of an undertaking is the aim of the counterparties, problems do not arise with the protection of creditors, as a rule. Problems arise rather while transferring an undertaking without knowledge of third parties, it means hidden transfer. In Estonian legislation, the definition of hidden transfer of an undertaking does not exist, but in professional literature it has been mentioned, that in case of hidden transfer of an undertaking, there is a situation where it is possible to qualify the transaction as a transfer of an undertaking, but the intention of the parties is to avoid corresponding determination and give an impression, that there has been no transfer. In case of the hidden transfer transaction, one can speak about an ostensible transaction (relatively ostensible transaction), where the aim of the parties is to distract attention from the hidden transaction, i.e. transaction of the transfer of the undertaking, with a disguising transaction, to avoid applying the regulation of transfer of an undertaking, but it still remains the transfer of the undertaking. Thus, in Estonian legislation there is no need to impose a specific regulation for hidden transfer of an undertaking or developing a specific definition.

In order to implement protective measures for creditors and that the creditors could controvert their solidary claim to the transferer and transferee, the hidden transfer of the undertaking has to be identified in the first place. On basis of single evidence, the hidden transfer of an undertaking may not be noticed, therefore it is important to identify the real situation and analyse the circumstances. But not as single transactions, especially if they are not related to the whole, but in a set. In cases of hidden transfer, the ostensibility has to be proved by the party, who relies on that. The mentioned claim in civil law arises from the fact that the civil procedure in court is adversarial. In the opinion of the author of the thesis, in case of hidden transfer of an undertaking, courts are guided by the statement, that it still is the transfer of an undertaking and one has to take into account the criteria for transfer of an undertaking developed by the Supreme Court of Estonia and the European Union Court. Based on judicial practice, it is possible to state that in case of

identifying the transfer of an undertaking, the crucial criterion is whether the entity in question retains its identity and other related aspects, but it has also been emphasised, that the transfer of an undertaking has to be assessed as a whole, not based on single criteria, because in that case the circumstances may not prove the hidden transfer of an undertaking. Although transfer of an undertaking, which also embraces the hidden transfer of an undertaking, places the creditors under a very big burden of proof implementing their rights, it is still reasoned. The aim to protect the creditors must not lead to the situation, in which the circumstances, where the parties of a potential transaction did not admit a transaction or did not have to admit it, are still categorised as transfer of an undertaking.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud

1. Brox, H. (2003). *Pärimisõigus. 19., ümbertöötatud trükk*. Tallinn: Kirjastus Juura;
2. *Eesti Vabariigi Põhiseaduse Kommenteeritud väljaanne. Kolmas täiendatud väljaanne.* (2012)./ Toim. Madise, Ü., Aaviksoo, B., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P., Vinkel, P. Tallinn: Kirjastus Juura;
3. Köhler, H. (1998). *Tsviilseadustik. Üldosa*. Tallinn: Õigusteabe AS Juura;
4. Lehis, L. (2012). *Maksuõigus. Kolmas täiendatud ja muudetud trükk*. Tallinn: Kirjastus Juura;
5. Narits, R. (2004). *Õiguse entsüklopeedia. Teine parandatud ja täiendatud tükk*. Tallinn: Juura Õigusteabe AS;
6. Paulus, C.G. (2002). *Tsviilprotsessiõigus: Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine*. Tallinn: Kirjastus Juura;
7. Pärna, P. (2004). *Asjaõigusseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura;
8. Tiivel, R. (2007). *Asjaõigus. 2., täiendatud trükk*. Tallinn: Kirjastus Juura;
9. *Tsviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne.* (2010)./ Kull, I., Kõve, V., Varul, P., Käerdi, M. Tallinn: Kirjastus Juura;
10. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Saare, K. (2012). *Tsviilõiguse Üldosa*. Tallinn: Kirjastus Juura;
11. *Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne.* (2016)/Koost. prof.emer. Varul, P., prof Kull, I., dots Kõve, V., dots Käerdi, M., prof Sein, K., Tallinn: Kirjastus Juura;

Teadusartiklid

12. Grauberg, T. (2010). Õiguse kujundusvõimalused maksuobjekti vältimisel. *Juridica*. Nr 3. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 205-214;
13. Kalamees, P., Saare, K., Sein, K.. (2010). Töö vastuvõtmine ja töövõtja vastutus ehitusvigade eest. *Juridica*. Nr 4. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 258-268;

14. Krašeninnikov, J. (2011). Kas saab rääkida „nõude omandist“? *Juridica*. Nr 3. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 182-184;
15. Käerdi, M., Lang, R., Raindla, J., Varul, P., Volens, U. (2006). Ettevõtja õigus: Tegevuskava ettevõtlusealase õiguskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks. *Juridica*. Nr 4. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 227-233;
16. Kull, I. (1996). Austatud lugeja! *Juridica*. Nr 10. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 521;
17. Kull, I., Parrest, I. (2003). Teatamiskohustus võlaõigusseaduse kontekstis. *Juridica*. Nr 4. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 213-224;
18. Kähri, M. (2004). Tõendamiskoormus maksumenetluses. *Juridica*. Nr 1. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 53-62;
19. Künnapas, K. (2011). Töötajate õigused maksejõuetu tööandja ettevõtte üleminekul: kas ebaõnnestunud harmoniseerimine? *Juridica*. Nr 2. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 118-128;
20. Manavald, P. (2005). Likvideeriva pankrotimenetluse alternatiivid maksejõuetuse tingimustes. *Juridica*. Nr 2. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 123-132;
21. Mitt, A. (2006). Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. *Juridica*. Nr 6. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 380-387;
22. Saare, S., Sein, K., Simovart, M. (2007). Tehingu tühistamise aluseks oleva eksimuse ja pettuse piiritlemine. *Juridica*. Nr 10. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 124-151;
23. Suik, A. (2011). Kinke iseloomuga lepingu tagasivõitmise eeldused Riigikohtu praktikas. *Juridica*. Nr 7. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 518-525;
24. Tamme, M. (2003). Ettevõtte tehingulise ülemineku mõningaid aspekte. *Juridica*. Nr 6. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 400-407;
25. Tamme, M. (2009). Ettevõtte üleminek varjatud tehinguna. *Juridica*. Nr 3. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 181-188;
26. Tampuu, T. (2011). Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded. *Juridica*. Nr 5. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 344-364;
27. Tiivel, T. (2005) Äriühingu juhtorgani liikme hoolsuskohustus. *Juridica*. Nr 9. Sihtasutus Iuridicum, 621-635;
28. Varul, P. (2010). Tahteavaldus ja selle tegemine. *Juridica*. Nr 7. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 497-507;
29. Varul, P. (2011). Tühine tehing. *Juridica*. Nr 1. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 35-46;

30. Virks, M. (2017). Faktiline juhatuse liige ja tema vastutus äriühingu ees. *Juridica*. Nr 6. Tartu: sihtasutus Iuridicum, 401-413;

Eesti õigusaktid

31. Advokatuuriseadus. RT I, 20.04.2017, 4;
32. Kohtutäituri seadus. RT I, 30.12.2017, 17;
33. Käibemaksuseadus¹ RT I, 24.04.2018, 5;
34. Maksukorralduse seadus. RT I 2002, 26, 150;
35. Notariaadiseadus. RT I, 09.05.2017, 24;
36. Pankrotiseadus. RT I, 31.05.2018, 30;
37. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2;
38. Tervishoiuteenuste korraldamise seadus¹. RT I, 10.11.2018, 3
39. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 20.04.2017, 21;
40. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 07.12.2018, 26;
41. Turismiseadus. RT I, 12.07.2014, 144;
42. Töölepingu seadus. RT I, 26.10.2018, 28;
43. Võlaõigusseadus. RT I, 31.12.2017, 8;
44. Äriseadustik¹. RT I, 17.11.2017, 22;

EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid

45. Euroopa Nõukogu 12. märtsi 2001. a direktiiv 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta. – ELT L 082, 22.03.2001;
46. Euroopa Nõukogu 28. novembri 2006. a direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühtset käibemaksusüsteemi. – ELT L 347, 11.12.2006;7

Teiste riikide õigusaktid

47. Unternehmensgesetzbuch. BGBl nr 58/2018;
48. Bürgerliches Gesetzbuch . BGBl. I S. 1151;
49. Handelsgesetzbuch. 31.7.2009 I 2512;
50. Konkursilaki 20.2.2004/120;
51. Laki elinkeinotulon verottamisesta. 1132/2017;
52. Laki yhteistoiminnasta yrityksissä. 01.05. 208/2017;
53. Laki yrityksen saneerauksesta 25.1.1993/47;

Eesti kohtulahendid

54. RKTko 3-2-1-7-00;
55. RKHko 3-3-1-40-02, p 3, 7;
56. RKTko 3-2-1-40-03, p 12, 13;
57. RKTko nr 3-2-1-54-04, p 19;
58. RKTko 3-2-1-17-06, p 12;
59. TlnHko 3-07-1524, p 6;
60. RKTko 3-2-1-139-08, p 8;
61. TrtRnko 2-07-16484, p 6;
62. TlnRnko nr 3-08-1242, p 8;
63. RKTko 3-2-1-105-09, p 11;
64. TlnHko nr 3-08-657;
65. RKTko 3-2-1-82-10, p 12, 13, 16;
66. RKTko 3-2-1-131-11, p 10;
67. RKHko 3-3-1-20-11, p 11, 15;
68. RKTko 3-2-1- 41-11, p 15;

69. RKHKO 3-3-1-55-11 p 36;
70. RKTko 3-2-1-113-11, p 47;
71. RKTko 3-2-1-129-11, p 11;
72. RKHKO 3-3-1-89-11, p 10;
73. RKKKO 3-1-1-15-12, p 14;
74. RKHKO 3-3-1-6-12, p 8, 11, 12;
75. RKHKO 3-3-1-45-12 p 2, 20, 21, 22;
76. RKHKO 3-3-1-55-12, p 39;
77. RKHKO 3-3-1-85-12, p 15;
78. RKKKO 3-1-1-108-12, p 12, 16;
79. RKHKO 3-3-1-1-13, p 15, 17.4;
80. RKHKO 3-3-1-28-13, p 11.3.2;
81. RKTko 3-1-1-133-13 p 14, 16;
82. RKHKO 3-3-1-55-13, p 32, 35, 45, 47;
83. TlnRnKo 3-11-1558/158, p 11, 20;
84. RKTko 3-2-1-181-15, p 38;
85. RKTko 3-2-1-37-16, p 5;
86. RKHKO 3-15-1022/29, p 7.5, 15;
87. RKTko 2-16-18267/52 p 28;
88. RKTko 2-16-5282, p 3, 5, 9, 11;

Muud kohtulahendid

89. Kohtuotsus, 18.03.1986, Spijkers, C-24/85, ECLI:EU:C:1986:127;

90. Kohtuotsus, 10.12.1998, C-173/96 ja C-247/96: Francisca Sánchez Hidalgo jt. versus Asociación de Servicios Aser ja Sociedad Cooperativa Minerva (C-173/96); Horst Ziemann versus Ziemann Sicherheit GmbH ja Horst Bohn Sicherheitsdienst (C-247/96). EU:C:1998:595, p 30;
91. Kohtuotsus, 10.12.1998, C-127/96, C-229/96 ja C-74/97: Francisco Hernández Vidal SA vs. Prudencia Gómez Pérez, Marça Gómez Pérez and Contratas y Limpiezas SL; Friedrich Santner vs. Hoechst AG; Mercedes Gómez Montaña vs. Claro Sol SA and Red Nacional de Ferrocarriles Españoles (Renfe). EU:C:1998:594;
92. Kohtuotsus, 02.12.1999, C. Allen jt versus Amalgamated Construction Co Ltd, C- 234/98, ECLI:EU:C:1999:594, p 24;
93. Kohtuotsus, 12.02.2009, Dietmar Klarenberg v Ferrotron Technologies GmbH, C- 466/07, ECLI:EU:C:2009:85 p 43;
94. Kohtuotsus 20.01.2011, C-463/09, CLECE, kohtujurist V. Trstenjak ettepanek, punkt 44;
95. Kohtuotsus, 06.03.2014, Lorenzo Amatori jt, C-458/12, ECLI:EU:C:2014:124, p 31, 34;
96. Kohtuotsus, 26.11.2015, Aira Pascual ja Algeposa Terminales Ferroviarios, C-509/14, ECLI:EU:C:2015:781, p 33 ja 34.
97. Kohtuotsus, 20. 07. 2017, Luís Manuel Piscarreta Ricardo versus Portimão Urbis EM SA, C-416/16, ECLI:EU:C:2017:1007;

Muud allikad

98. Alpa, G., Zeno-Zencovich, V. (2007). *Italian private law*. New York: Taylor & Francis;
99. Avi, A.(2004). Tühine tehing. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond, Tartu;
100. Blanpain, R. (1996). *International Encyclopaedia of Laws. 1. kd*. Haag: Kluwer Law International;
101. Eesti entsüklopeedia. MTÜ Entsüklopeedia. Kättesaadav: <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/majandus%C3%BCksus1>, 10.veebruar 2018;
102. Eesti keele seletav sõnaraamat. Kättesaadav: <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ettev%C3%B5te>, 18.oktoober 2018;
103. Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Kättesaadav: <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=ettev%C3%B5te>, 18. oktoober 2018;

104. Elling, T. (2015) *Ettevõtte või selle osa üleminekut ei ole lihtne tõestada*. Kättesaadav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1850>, 20.november 2018;
105. Gensiejewski Jr, G. G. (2004). Business Asset Transfers and Transferee Liability. *Pennsylvania CPA Journal*. Winter Vol. 74 Issue 4;
106. Jansen-Uueda, A. (2018). Puhastame ettevõtluse variisikutest. *Äripäev*. Tallinn: AS Äripäev;
107. Kokk, K. (2014). Näilik tehing kui tühine tehing. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond, Tartu;
108. KOM (2006) 117 lõplik. Euroopa Ühenduste Komisjon. KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE, EUROOPA PARLAMENDILE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE. Ühenduse Lissaboni majanduskasvu ja töökohtade kava rakendamine. Ettevõtete üleminek – järjepidevus läbi uue alguse. Brüssel;
109. Kull, I. (2000). Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. *Riigikogu toimetised*. Nr 2. Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11654>, 03.mai 2018;
110. Käibemaksuseadus. Rahandusministeeriumi kommentaaridega. Seisuga 1. jaanuar 2017;
111. Künnapas, K (2011) Õigusselgusest ja maksuüllatustest majandusüksuse üleandmisel. *MaksuMaksja*. Nr 11. Kättesaadav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1298>, 04.oktoober 2018;
112. Lahe, J. (2009). The Importance of Distinguishing between Forms of Fault in the Law of Delict. *International Juridica*. Nr 16, 194-102;
113. Leppik, M. Lillsaar, M. (2013). Ettevõtte üleminek maksuõiguses: Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohtu Õigusteabe osakond. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analysid/2013/ettevotte_uleminek_maksuõiguses_m.lillsaar_m.leppik.pdf, 10. veebruar 2018;
114. Lõhmus, U. (2015). Põhiseaduslik õigusselguse põhimõte¹. *Õiguskeel*. Nr 4. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uno_lohmus_pohiseaduslik_oigusselguse_pohimote.pdf, 26. detsember 2018;
115. Lääts, I. (2009). Ettevõtte üleminekuga lähevad üle ka ettevõtte kohustused. *Äripäev*. Kättesaadav: https://www.aripaev.ee/arvamused/2009/05/28/Ettevotte_uleminekuga_lahevad_ule_ka_ettevotte_kohustus ed, 04.detsember 2018;

116. Maksejõuetus Eestis. Põhjused, seosed ja tagajärjed. (2016). Võlausaldjate Liit.
Kättesaadav: <http://www.evul.ee/kokkuvote-seminarist-maksejõuetus-eestis-pohjused-seosed-ja-tagajarjed/>, 24. detsember 2018.
117. Maksukorralduse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus nr 675 SE eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6bca2238-c979-4838-a441-a3953ba14796/Maksukorralduse%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus>, 24. detsember 2018.
118. Mandi, I. (2008). Overview of Family Business Relevant Issues Contract No. 30-CE-0164021/00-51 Final Report. Vienna: Austrian Institute for SME Research;
119. McMullen, J. (2006). An Analysis of the Transfer of Undertakings (Protection of Employment) Regulations. *Industrial Law Journal*. Vol. 35, 125;
120. Mereste, U. (2003). *Majandusleksikon*. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Köide I (A–M);
121. Riigikohtuniku Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 2-16-5282, p 10;
122. Principle of Corporate Governance. G20/OECD (2015). Kättesaadav: <http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm>, 03. mai 2018;
123. Savela, A. (1999). *Hostile Takeovers and Directors*. Turu;
124. Sittnikow, R., Kivikoski, V. (2017). *Negotiated M&A Guide*. Finland. Corporate and M&A Law Committee. Helsinki: Hannes Snellman Attorneys Ltd;
125. Soom, A. (2015). Õiguskindlus ettevõtte üleminekul. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond, Tartu;
126. Soots, I. (2010). Asjaolude ja tõendite esitamine hagimenetluses - kas poolte või kohtu ülesanne? (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond, Tartu;
127. Swinkles, J. (2007) *Transfer of a Going Concern Under European VAT*. International VAT Monitor. IBFD. March/April;
128. Tamme, M. (2005) Ettevõtte tehinguline üleminek. (Magistritöö). TÜ Õigusteaduskond, Tartu;
129. Tea Entsüklopeedia. Köide nr 6. Eerika – faiaagid. (2011)/ Koost. Schwak, T. Tallinn: Tea Kirjastus;
130. Transfer of Undertakings Guide. (2009) Ius Laboris Publication. Kättesaadav: https://www.acc.com/_cs_upload/vl/membersonly/Article/871659_1.pdf, 01. mai 2018;
131. van Rhee, C.H. (2005) *European Traditions in Civil Procedure*. Antwerpen – Oxford;

132. Veidebaum, S. (2017) *Kas hoolas juhatuse liige võtab äriühingust välja sularaha ja jätab arved esitamata?* Kättesaadav: <https://triniti.ee/kas-hoolas-juhatuse-liige-votab-ariuhingust-valja-sularaha-ja-jatab-arved-esitamata/>, 16.november 2018;
133. Vutt, M. (2010). *Ettevõtte üleminek: Kohtupraktika analüüs*. Tartu: Riigikohtu Õigusteabe osakond;
134. Võlaõigusseaduse eelnõu nr 116 SE I seletuskiri;
135. Wegerich, T. (2012). *Business Laws of Germany*. Vol 1. Frankfurt: German Law Publishers, 275;
136. Yi, G. (2007) *Changing Patterns of Creditor Protection in the EU: A Focus on Mandatory Disclosure*. Lund University.